

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

ΔΠΜΣ «Προστασία Μνημείων»- Α' Κατεύθυνση
Διπλωματική Εργασία: Αποτύπωση και Πρόταση Αποκατάστασης Μνημείου

Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασίνη Αργολίδος
και παρακείμενος Πύργος
Ροζανή Γεωργία, Αρχιτέκτων

Επιβλέπουσες:
Δρίβα-Δεληνικόλα Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλοδήμου Μ.
Οκτώβριος 2024

Περιεχόμενα:

1) Περίληψη Εργασίας	σελ.:7
2) Εισαγωγή	σελ.:8
3) Ιστορικά στοιχεία	σελ.:10
α] Ευρύτερη περιοχή	σελ.:11
β] Η Μεταμόρφωση του Σωτήρος έως τη διάλυσή της	σελ.:13
γ] Τυπολογία ναού	σελ.:15
δ] Συγκριτική ανάλυση και παραδείγματα	σελ.:19
ε] Ο Πύργος της Μονής	σελ.:22
στ] Χρονολόγηση	σελ.:26
ζ] Ισχύον Καθεστώς Προστασίας	σελ.:29
4) Αποτύπωση	σελ.:30
α] Μεθοδολογία αποτύπωσης	σελ.:31
β] Αρχιτεκτονική ανάλυση	σελ.:32
γ] Δομή και υλικά	σελ.:51
δ] Προγενέστερες επεμβάσεις	σελ.:53
ε] Εξέλιξη της Μονής (πιθανές φάσεις και κατασκευαστική ανάλυση)	σελ.:56
5) Παθολογία	σελ.:62
6) Συμπεράσματα	σελ.:76
7) Πρόταση Αποκατάστασης	σελ.:78
α] στόχοι και επιλογές	σελ.:79
8) Βιβλιογραφία	σελ.:102
9) Παράρτημα Σχεδίων	Τεύχος_A3

Ευχαριστίες:

Πρώτα από όλους ευχαριστώ θερμά τις επιβλέπουσες:

- Δρίβα-Δεληνικόλα Έφη, αρχιτέκτονα μηχανικό
- Μιλτιάδου-Fezans Ανδρονίκη, αναπληρώτρια καθηγήτρια του ΕΜΠ μέλος ΔΕΠ και πολιτικό μηχανικό
- Μπαλοδήμου Μαρία, μέλος ΕΔΙΠ και αρχιτέκτονα μηχανικό

για την καθοδήγηση, τις εμπειρίες και τις γνώσεις, που μοιράστηκαν μαζί μου απλόχερα σε όλα τα στάδια εκπόνησης αυτής της εργασίας.

Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω όλο το διδακτικό προσωπικό του Δ.Π.Μ.Σ. κατά τη διάρκεια φοίτησης.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω το προσωπικό της ΕΦΑ Αργολίδας για τη συνεργασία, την άδεια πρόσβασης στο μνημείο και την τακτική μας επικοινωνία, ιδιαίτερα τους:

- Παπαδημητρίου Άλκηστis-Ζαφειρία, προϊσταμένη και αρχαιολόγο της ΕΦΑ Αργολίδας
- Μπουντούρη Κωνσταντίνο, αρχιτέκτονα μηχανικό της ΕΦΑ Αργολίδας
- Αντωνιάδη Χαράλαμπο, τοπογράφο μηχανικό της ΕΦΑ Αργολίδας
- Σταύρου, φύλακα της ΕΦΑ Αργολίδας

Ευχαριστώ ιδιαίτερος τον εφημέριο της Αγίας Παρασκευής για την παραχώρηση πρόσβασης στο μνημείο και την άψογη συνεργασία.

Για την αποτύπωση ευχαριστώ θερμά τους Δρ. Μπαλοδήμου Μαρία, Ροζανή Παναγιώτη και φυσικά τον Δρ. Stal Cornelis, Λέκτορα του Πανεπιστημίου Ghent και τοπογράφο μηχανικό.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες απευθύνονται επίσης στον κ. Δημητρούλια Κωνσταντίνο και στην κα Δηλέ Αθανασία για τη βοήθεια με τις γνώσεις τους.

Ευχαριστώ επίσης τους κ. Οικονόμου Αινεία και κ. Μετασίδη Χρήστο για την ανταλλαγή απόψεων και γνώσεων.

Ευχαριστώ τις κυρίες Μαραθάκη Ειρήνη και Τζίμη Ελένη από τη Γερμανική Αρχαιολογική Εταιρεία για την παραχώρηση φωτογραφικού υλικού.

Θερμές ευχαριστίες προς τους Καλλιάνου Τασία, Στρατή Δημήτρη και Στρατή Χαράλαμπο για τις πληροφορίες.

Ευχαριστώ θερμά τους αρχιτέκτονες μηχανικούς κ. Χατζηαγγελίδη Γιώργο και κα Del' Antonia Cinzia για τη συνεχή καθοδήγηση και συνεργασία.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές μου και παλαιότερους αποφοίτους για τη στήριξη και την ανταλλαγή απόψεων.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στους γονείς μου Παναγιώτη και Ελένη και στην αδερφή μου Σοφία.

Περίληψη Εργασίας:

Νότια της Αρχαίας Ασίνης και σε απόσταση 8 χιλιομέτρων από την πόλη του Ναυπλίου βρίσκεται το καθολικό της Μονής που έχει αφιερωθεί στην Μεταμόρφωση του Σωτήρος. Το καθολικό έχει στοιχεία της αρχιτεκτονικής τυπολογίας του σταυρεπίστεγου ναού, χωρίς όμως να είναι ακριβής απόδοσή του. Στα δυτικά συναντάται ένα νεότερο επίμηκες υπόστεγο που δημιουργήθηκε για τις ανάγκες του ναού, ενώ στο υπόγειο βόρεια του ιερού υπάρχει ροή νερού.

Το εσωτερικό του Ναού αγιογραφήθηκε κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο και συγκεκριμένα το 1570, όπως πληροφορούμαστε από την κτητορική επιγραφή στην οποία περιγράφονται οι εργασίες ανακαίνισης του Ναού, αλλά και ο χρηματοδότης αυτών. Επομένως μπορεί κανείς να υποθέσει πως η Μονή θα δραστηριοποιούνταν πολλά χρόνια πριν από την εν λόγω χρονολογία, ώστε να χρήζει αποκατάστασης τον 16ο αιώνα.

Η λειτουργία της Μονής σταμάτησε το 1834.

Στα βορειοανατολικά του καθολικού, σε υψηλότερο επίπεδο, υπάρχουν τα ερείπια ενός Πύργου, πιθανότατα κτισμένου κατά την Ενετοκρατία. Τόσο ο Πύργος όσο και τα λοιπά γειτονικά κτίσματα έχουν καταστραφεί.

Μελετάται, λοιπόν, η πρωταρχική τους χρήση αλλά και η σχέση τους με το σωζόμενο καθολικό. Η ύπαρξη ενός τόσο ψηλού Πύργου στη συγκεκριμένη περιοχή καταδεικνύει τη σπουδαιότητα της συγκεκριμένης τοποθεσίας κατά την ενετική περίοδο, καθώς αποτελούσε πιθανώς κομβική θέση θέασης προς τον όρμο της Καραθώνας.

Abstract:

The catholicon of the monastery dedicated to the Transfiguration of the Savior lies south of Ancient Assini and at a distance of 8 km from the city of Nafplion. The catholicon has elements of the architectural typology of the architectural type of the cross-roofed church, but it is not an exact representation of it. A newer elongated shed created for the needs of the church is connected to its west wall, and water flows under the sanctuary.

The interior of the church was painted during the post-Byzantine period, specifically in 1570, as we are informed by the inscription in which the renovation works of the church as well as the person who financed them are also described. It is therefore clear that the monastery must have been active for many years before this date, so that it must have required restoration works in the 16th century.

The monastery ceased to be active in 1834.

To the northeast of the catholicon, at a higher level, are the ruins of a tower, probably built during the Venetian period. Both the tower and the other buildings in its vicinity have been destroyed. Their primary use and their relationship with the surviving church is therefore studied. The existence of such a tall tower in this particular area demonstrates the importance of this

site during the Venetian period, as it could be a key observation towards the bay of Karathona.

Εισαγωγή:

Στην παρούσα εργασία θα μελετηθούν: ο Ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στο χωρίο Αγία Παρασκευή (Τσέλο) στην Ασίνη Αργολίδος και ο παρακείμενος Πύργος. Η εργασία θα επικεντρωθεί στη μελέτη και την τεκμηρίωση του Ναού, που αποτελεί το Καθολικό της ομώνυμης Μονής, ενώ στα υπό μελέτη στοιχεία του συνόλου της περιοχής αναφέρονται επίσης τα λοιπά υπολείμματα των κτισμάτων που συναντώνται στη θέση περιμετρικά του Πύργου, πιθανώς κατάλοιπα κελιών ή βοηθητικών χώρων του μοναστικού συγκροτήματος.

Κύριο αντικείμενο της διπλωματικής εργασίας επομένως αποτελεί η μελέτη και η τεκμηρίωση του Ναού, με λεπτομερή αποτύπωση και προτεινόμενες μεθόδους αποκατάστασης. Συνδυαστικά θα μελετηθεί η γενικότερη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου με στόχο την ανάδειξη των κτιριακών μνημείων και των λοιπών κατασκευών στο γενικότερο σύνολο.

Στόχος της μελέτης αυτής αποτελεί η πρόταση αποκατάστασης του μνημειακού συγκροτήματος με σεβασμό στη χρήση και την ιστορική του αξία για την προστασία και ανάδειξη τόσο του μνημείου όσο και της ευρύτερης περιοχής αυτού.

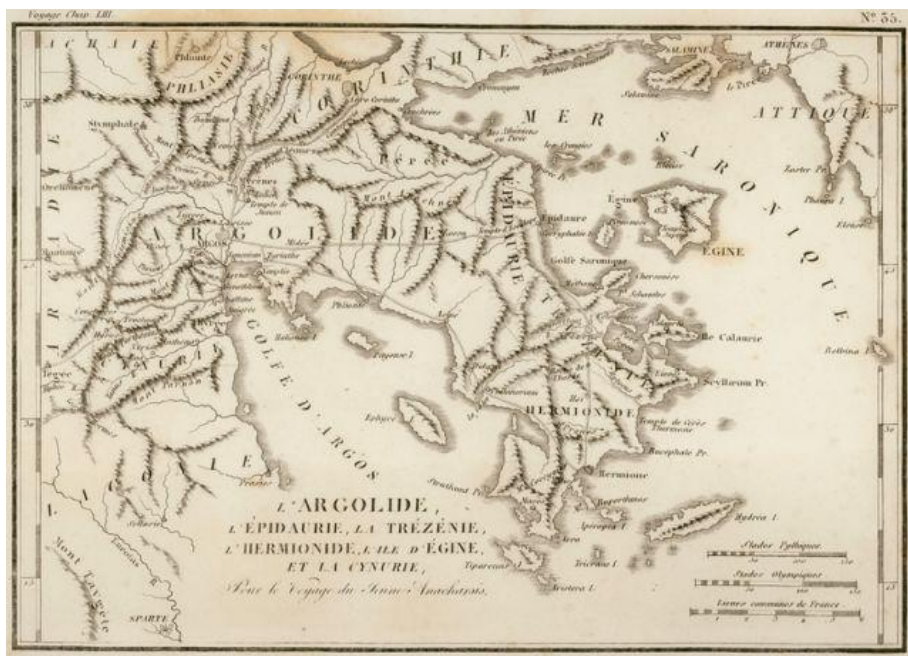
1) Ιστορικά στοιχεία:

α) Ευρύτερη περιοχή

Στην ευρύτερη περιοχή της Ασίνης αποτυπώνεται η ανθρώπινη δραστηριότητα μόλις από την 5η χιλιετία π.Χ. με την κατοίκηση να αναφέρεται ως συνεχής. Μεγάλοι περιηγητές της αρχαιότητας όπως ο Στράβων στα «Πελοποννησιακά» και ο Πausanias στα «Λακωνικά» έχουν αναφερθεί στα συγγράμματά τους στην περιοχή. Σημαντικό στοιχείο αποτελούν τα λιγοστά ιστορικά τεκμήρια κατοίκησης από την εποχή του Στράβωνα έως τη Β' Ενετοκρατία, πιθανότατα λόγω της μετακίνησης του πληθυσμού σε ασφαλέστερη τοποθεσία, σε μεγαλύτερη απόσταση από τη θάλασσα, εξαιτίας συχνών πειρατικών επιδρομών.¹

Η Πελοπόννησος κατά την εποχή της Ενετοκρατίας και της Οθωμανικής κυριαρχίας αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά και εμπορικά κέντρα. Ήταν επίσης ο τελευταίος σταθμός των Ευρωπαίων που κατευθύνονταν για να προσκυνήσουν στους Αγίους Τόπους μέσω θαλάσσης.²

Μελετώντας την ιστορία των κτήσεων του γειτονικού Ναυπλίου, πληροφορούμαστε για τα ιστορικά τεκταινόμενα του Αργολικού Κόλπου, συνεπώς και της Ασίνης η οποία βρίσκεται σε απόσταση 8χλμ.

εικόνα 1, Ο αργολικός κόλπος, Χάρτης του Barbié du Bocage

πηγή: <https://argolikivivliothiki.gr/2014/09/29/timenio/>

¹ Αργολική Αρχαιακή Βιβλιοθήκη Ιστορίας & Πολιτισμού, Αρχαία Ασίνη

² Αργολική Αρχαιακή Βιβλιοθήκη Ιστορίας & Πολιτισμού, Η Εκκλησία του Άργους στα χρόνια της Τουρκοκρατίας

Το 1212 κατέλαβαν το Ναύπλιο σταυροφόροι και εγκαταστάθηκε στο Άργος Λατίνος Επίσκοπος. Το έτος 1540, το Ναύπλιο παραδίδεται στους Τούρκους από τους Ενετούς. Από το 1686 το Ναύπλιο καταλαμβάνεται για δεύτερη φορά από τους Ενετούς. Το 1715 αρχίζει η Β' τουρκική κυριαρχία και ορίζεται έως το 1770 έδρα της μητροπόλεως ο Μέρμπακας (σημερινή Αγία Τριάδα), έως την Επανάσταση του 1821.³

Το 1922, έτος έναρξης αρχαιολογικών ερευνών και ανασκαφών από Σουηδούς αρχαιολόγους στην Αργολίδα, εντοπίστηκε η ακριβής θέση της αρχαίας Ασίνης. Από την δραστηριότητά τους διαθέτουμε επίσης έως τις μέρες μας ένα πλούσιο φωτογραφικό αρχείο για το σύνολο του Νομού.

Σήμερα η Ασίνη ανήκει στο Δημοτικό Διαμέρισμα του Δήμου Ναυπλίου, με 1100 περίπου κατοίκους. Το χωριό ονομαζόταν παλαιότερα και Τζαφέρ Αγά από τους ντόπιους και είχε λάβει αυτό το τοπωνύμιο από το όνομα ενός Τούρκου τοπάρχη.

Σημαντικό στοιχείο είναι ότι κατά τη περίοδο της δράσης του βυζαντινού στόλου, για πρώτη φορά μετά την αρχική μετακίνηση, παρατηρείται η επανακατοίκηση του παραλιακού τμήματος.⁴

Ακολουθώντας τον δρόμο ανατολικά του Ναυπλίου με κατεύθυνση προς την Ασίνη συναντά κανείς το χωριό Τσέλο.

Το Τσέλο (χωριό της Ασίνης) αποτελεί, σύμφωνα με τον Μηλιαράκη, «το αρχαιότερο χωριό της περιοχής», ενώ η συγκεκριμένη ονομασία του είναι ιταλικής προέλευσης και σημαίνει ουρανός (cielo).⁵ Σύμφωνα με την απογραφή του 1830 φαίνεται πως αναγράφεται ως τόπος κατοίκησης νομάδων κτηνοτρόφων.

εικόνα 2, Το όρος Αυγό, Χάρτης του Lapie, Παρίσι 1826

πηγή:
<https://argolikivivliothiki.gr/2014/09/29/timenio/>

³ Αργολική Αρχαιική Βιβλιοθήκη Ιστορίας & Πολιτισμού, *Η Εκκλησία του Άργους στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*

⁴ Αργολική Αρχαιική Βιβλιοθήκη Ιστορίας & Πολιτισμού, *Αρχαία Ασίνη*

⁵ Η προέλευση της ονομασίας της περιοχής δεν είναι εξακριβωμένη. Εναλλακτική ονομασία της περιοχής αναφέρεται από τον Rouquerville με το τοπωνύμιο «Talliofi». Η ονομασία αυτή προφανώς οφείλεται σε αγροικίες Ιταλών (ή Ιταλιωτών)., Χώρας Α., *Η Αγία Μονή Αρείας Ναυπλίου εν τη εκκλησιαστική και πολιτική ιστορία Ναυπλίου και Άργους*, Αθήνα 1975

Σε ένα ύψωμα του εδάφους, στον λόφο Αυγό, ορθώνεται επιβλητικά ένας Πύργος, υπόλειμμα των Ενετικών κήσεων της περιοχής. Η ονομασία του βουνού δόθηκε από τους Ενετούς εξαιτίας του σχήματός του (αργότερα, κατά τον 19ο αιώνα ονομάστηκε και «Πιλάφι»)⁶.

β] Η Μεταμόρφωση του Σωτήρος έως τη διάλυσή της

Στο λόφο Αυγό ή Πιλάφι, κάτω από τα ερείπια του ψηλού Πύργου συναντά κανείς το μικρό καθολικό της παλαιάς Μονής της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος. Η Μονή ιδρύθηκε πιθανότατα κατά τον 14ο αιώνα κοντά στην δυτική παραλία του όρμου της Καραθώνας, στον οικισμό Τσέλο της Ασίνης.

Υπήρχαν μαρτυρίες ότι Αρκάδες ποιμένες έφερναν τα κοπάδια τους στην περιοχή⁷, μιας και διέθετε τρεχούμενο νερό και εύφορα εδάφη με κατάλληλη βλάστηση για βοσκή. Δεν είναι επομένως τυχαία η επιλογή της τοποθεσίας για την ανέγερση της Μονής.

Αναφορικά με την περιουσιακή κατάσταση της Μονής, στην Εκκλησιαστική Απογραφή των Ενετών της 22ης Αυγούστου 1696 αναφέρεται ότι «Μέσα εις την περιοχήν του Μοναστηρίου, είναι κελιά χαλασμένα και αχάλαστα και ο Πύργος μαζί 20. Περιβόλι 1 με δέντρα διάφορα παλαιόθεν καρπερά και ελιές ρίζες 12 μέσα στο περιβόλι [...]. Το σύνορο του Μοναστηριού κρατεί από το Παλαμήδι έως τον Άγιον Γεώργη.»⁸

Πρόκειται δηλαδή για μία αρκετά εύπορη Μονή της εποχής εκείνης με ευρεία έκταση στην κυριότητά της.

Η Μονή κατά την Ελληνική Επανάσταση σύμφωνα με μαρτυρίες του ηγούμενου Ιωσήφ Κοράλλη πυρπολήθηκε από το τάγμα του Ιμπραήμ Πασά μετά την ήττα του στη Μάχη των Μύλων.⁹ Συγκεκριμένα γράφει: «τὴν πέμπτην Αυγούστου 1825, παραμονὴν τῆς Μεταμορφώσεως, ὁ Ιμπραήμ με τὸ τάγμα τοῦ ἔβαλε φωτιάν εἰς τὴν Μονὴν καὶ ἐκαίετο. Παράδοξος σύμπτωσις πανήγυρις καὶ πυρπόλησις...».

Στις προσπάθειες αναστήλωσης του καθολικού συνέβαλε ο ηγούμενος Αρσένιος, τον οποίο διαδέχθηκε ο Σιναΐτης ηγούμενος Αγάπιος, χωρίς ωστόσο

⁶ Αντωννάκου Ν., Μαύρου Τ., *Τα Μοναστήρια της Πελοποννήσου*, τόμος Α', Αθήνα 1976

⁷ Πέπας Ι., *Μεσαιωνικές σελίδες της Αργολίδος, Αρκαδίας, Κορινθίας, Αττικής*, Αθήνα 1990

⁸ Μηναιός Η., *Αγία Σωτήρα Ασίνης, Ιστορία-μύθος-παραδόσεις*, 2020

(https://assini-mythika-istorika.blogspot.com/2020/02/blog-post_89.html)

⁹ Η Μάχη των Μύλων (13 Ιουνίου 1825) ήταν πολεμική συμπλοκή της επανάστασης του 1821 κατά την οποία οι Έλληνες απέκρουσαν δύναμη του αιγυπτιακού στρατού του Ιμπραήμ Πασά. Ήταν η πρώτη μεγάλη νίκη τους εναντίον του και έσωσε το Ναύπλιο από την απειλή του Ιμπραήμ. Οι πηγές δίστανται και άλλοτε η καμένη Μονή αναφέρεται ως η «Αγία Σωτήρα της Λουκούρας» στην Κυνουρία Αρκαδίας.

να συνεχίσει τις αναστηλωτικές εργασίες, όπως αναφέρεται στην επιστολή των Δημογερόντων Ναυπλίου προς το Υπουργείο των Εσωτερικών.¹⁰

Τον Σεπτέμβριο του 1833, με βασιλικό διάταγμα της Αντιβασιλείας, όσες Μονές αποτελούνταν από λιγότερους των έξι μοναχών διαλύονται. Σύμφωνα με διάταγμα επί Υπουργίας Τρικούπη θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί άμεσα καταγραφή των μοναστηριακών κτημάτων και περιουσιακών στοιχείων, ενώ οι μοναχοί θα έπρεπε να επιλέξουν νέα Μονή μετάθεσής τους.¹¹

Αυτή η Απόφαση οδηγεί σε οριστική διάλυση της Μονής το έτος 1834.

Για τον Ι. Μακρυγιάννη, όπως αυτό καταγράφηκε στα Απομνημονεύματά του, η διάλυση των μικρών Μονών και η μετάβαση Μοναχών στο Άγιο Όρος ήταν ένα περίτεχνο σχέδιο των Βαυαρών να καπηλευθούν την μοναστηριακή περιουσία.

Έπειτα, η Μονή αξιοποιήθηκε από τους Βαυαρούς ως στρατώνες και ο παρακείμενος Πύργος ως ιπποστάσια.

Σε έγγραφο του μητροπολίτη Κυρίλλου προς την Ι. Σύνοδο το 1834, αναφέρεται ότι η Μονή διέθετε κατά τη διάλυσή της μόλις 2 μοναχούς, 2414 στρέμματα γης, 54 ελαιόδεντρα και 4 «χοντρά ζώα».

«Λίγες εβδομάδες μετά την απόσχιση της εκκλησίας από τό Οικουμενικό Πατριαρχείο (στις 23 Ιουλίου/04 Αυγούστου του 1833) ο Μάουρερ [...] εδημοσίευσε ένα διάταγμα (Β. Δ. 25ης Σεπτεμβρίου/07 Οκτωβρίου 1833) με τό οποίο καταργήθηκαν διά μιας 412 μοναστήρια, από τά 500 πού υπήρχαν στην απελευθερωμένη χώρα. Πρόχειρη δικαιολογία ήταν ότι στά καταργημένα αυτά μοναστήρια, ασκήτευαν ελάχιστοι μοναχοί [...]. Η βαθύτερη όμως εξήγηση του αιφνιδιαστικού μέτρου που είχε λάβει η αντιβασιλεία ήταν ότι τά 412 εκείνα μοναστήρια είχαν μεγάλη κτηματική περιουσία, την οποίαν και εδήμωσε τότε η βαυαρική κυβέρνηση, υπέρ του δημοσίου ταμείου [...]. Ότι δέ ο πραγματικός σκοπός των Βαυαρών κυβερνητών ήταν όχι η αναδιοργάνωση των μοναστηριών, αλλά ο σφετερισμός της περιουσίας τους αποδεικνύεται απ' όσα υπογραμμίζει σχετικώς ο Μάουρερ, ο οποίος φθάνει νά υποστηρίξει ότι «τό ¼ της ακινήτου κτήσεως εν Ελλάδα, άνηκε εις τά μοναστήρια ανδρών», για νά προσθέση ακόμη και τίς εξής λεπτομέρειες: «Σύμφωνα μέ τίς καταστάσεις ευρίσκοντο εις την Πελοπόννησον μόνον 711 μοναχοί μέ καθαρόν ετήσιον εισόδημα 214.800 ισπανικών ταλλήρων ή δραχμών 1.288.800 [...]. Διεκήρυξαν μέν οι Βαυαροί κυβερνήτες ότι τά εισοδήματα των κατασχεθέντων μοναστηριακών κτημάτων «Θά εισήρχοντο εις τό διά την εκκλησίαν και τά Σχολεία», στην πραγματικότητα όμως [...] τό μέγιστο μέρος εδαπανήτο για τους μισθούς του βαυαρικού στρατού και των αξιωματούχων του πολυδάπανου καθεστώτος.»

«Χιλιάδες καλόγηροι εξεβλήθησαν από τά μοναστήρια τους [...].

¹⁰ Το έργο του Αγάπτιου, αν και δεν αφορά την αναστήλωση του «Μονηδρίου», δεν περιορίστηκε μόνα στα ιερατικά του καθήκοντα αλλά αφορούσε επίσης τη διάδοση του απελευθερωτικού αγώνα και τον ξεσηκωμό των Ελλήνων.

¹¹ Τοπικό Ιστορικό Αρχείο Ναυπλίου, ΔΗΜ. 1.1/ Ν 28 (1835)

Οι αποδιωχθέντες ασκηταί καταδικάστηκαν νά περιπλανώνται από χωριό σέ χωριό, αναζητώντας τροφή και στέγη. Οι γηραιότεροι περιφέρονταν διεκτραγωδούντες τήν δυστυχία τους και αναθεματίζοντες τούς Βαυαρούς. Πολλοί άλλοι εξελίχθησαν σέ αξιοθρήνητους επαιότες.»

«... τά μοναστήρια [...] εκλείσθησαν, γιά νά μετατραπούν σέ στρατώνες και σε ιπποστάσια του βαυαρικού στρατού, ή νά μεταβληθούν σέ ερείπια μέ τήν πάροδο του χρόνου.» «αφάνισαν όλως διόλου τά μοναστήρια [...].»¹²

Ένα χρόνο αργότερα, το Βασιλικό Διάταγμα της 28ης Απριλίου 1834¹³, ορίζει οκτώ Δήμους της επαρχίας της Ναυπλίας (Ναυπλιέων, Επιδαυρίων, Αραχναίου, Μηδείας, Τιρυνθίδος, Ασίνης, Λήσσης και Πρόσυμνας) με τον Δήμο Ασίνης να κατατάσσεται στη Γ' τάξη μαζί με τα πέριξ χωρία και άλλους μικρότερους οικισμούς (Χαϊδάρι, Τσέλλον, Μουράταγα, Τζαφέραγα, Σπαϊτζίκου, Μονή Αυγού και Μονή Μεταμορφώσεως, Ίρια). Σήμερα ο οικισμός ονομάζεται από την ομώνυμη κεντρική εκκλησία αφιερωμένη στην Αγία Παρασκευή.

γ] Τυπολογία ναού

Ο ναός τοποθετείται χρονικά στην υστεροβυζαντινή περίοδο. Το μικρό καθολικό του ναού φέρεται να ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του σταυρεπίστεγου ναού, αρχιτεκτονικός τύπος που συναντάται πολύ συχνά στην περιοχή της Αργολίδας. Τέτοιοι ναοί απαντώνται κυρίως στο τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας κατά τον 13ο αιώνα μ.Χ. αιώνα λόγω της ευκολίας στην κατασκευή τους.

Πρόκειται για μικρής κλίμακας θολοσκεπείς ναούς, μονόκλιτους ή τρίκλιτους. Το όνομά τους οφείλεται στο σχήμα του σταυρού που δημιουργείται στην σκεπή τους, όταν μια δεύτερη εγκάρσια και ψηλά τοποθετημένη καμάρα διακόπτει την κατά μήκος καμάρα του ναού, δημιουργώντας κατά αυτόν τον τρόπο δίριχτες διασταυρούμενες στέγες. Ο νέος αυτός τύπος φαίνεται να αναδύθηκε από τον απλό μονόχωρο καμαροσκεπή σε μια προσπάθεια να προσεγγίσει με απλούστερα κατασκευαστικά μέσα τον τρουλαίο σταυροειδή εγγεγραμμένο ναό.¹⁴

Ο σταυρεπίστεγος τύπος απασχόλησε ιδιαίτέρως τον G. Millet και τον G. Gerola, καθώς και τον Γ. Λαμπάκη, εισηγητή του όρου. Ο τελευταίος ήταν επίσης εισηγητής της θεωρίας περί καταγωγής του τύπου αυτού από τη Μεσοποταμία, θεωρία που με την πάροδο των ετών όμως σταδιακά εγκαταλείφθηκε.

¹² Ρούσσος Γ., *ΝΕΩΤΕΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ 1826-1974*, τόμος Β', εκδόσεις Ελληνική Μορφωτική Εστία, Αθήναι 1975, σελ. 238-240

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ, τόμος β', εκδόσεις Πέλλα, Αθήνα, σελ. 77

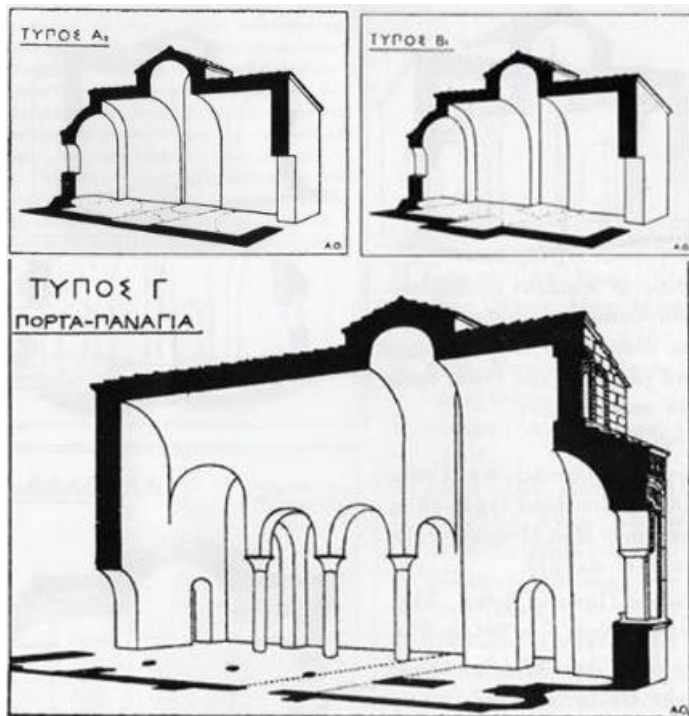
Μηναίος Η., *Αγία Σωτήρα Ασίνης, Ιστορία-μύθος-παραδόσεις*, 2020 (https://assini-mythika-istorika.blogspot.com/2020/02/blog-post_89.html)

¹³ ΦΕΚ 19

¹⁴ Ορλάνδος Α., *Οι σταυρεπίσταγοι ναοί της Ελλάδος*, ΑΒΜΕ Α', 1935

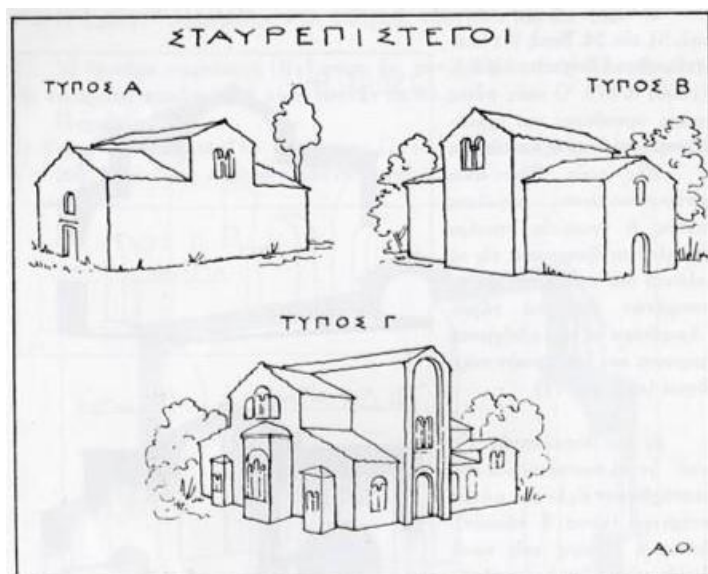
Αντιθέτως, ο Α. Ορλάνδος, στο σύγγραμμά του «Οι σταυρεπίστεγοι ναοί της Ελλάδος», υποστήριξε ότι αποτελεί μια αυτόχθονη δημιουργία της βυζαντινής ναοδομίας, ενώ ταξινομήσε τους μέχρι τότε μελετημένους σταυρεπίστεγους ναούς σε τρεις βασικές κατηγορίες, Α, Β και Γ. Η τυπολογική αυτή ταξινόμηση του Ορλάνδου, παρά τις όποιες μετέπειτα προσθήκες, θεωρείται η επικρατέστερη και χρησιμοποιείται έως και σήμερα.

Άλλοι μελετητές πάλι, εντοπίζουν πιθανή προέλευση του τύπου στην Δύση εξαιτίας της Φραγκοκρατίας και της Ενετοκρατίας στην περιοχή.

εικόνα 3 (αρ.), Οι τυπολογίες των σταυρεπίστεγων ναών σε τομή, πηγή: Ορλάνδος Α., Οι σταυρεπίσταγοι ναοί της Ελλάδος, ΑΒΜΕ Α', 1935

εικόνα 4 (κάτω.), Εξωτερική όψη των σταυρεπίστεγων, πηγή: Ορλάνδος Α., Οι σταυρεπίσταγοι ναοί της Ελλάδος, ΑΒΜΕ Α', 1935

Ο υπό μελέτη Ναός, σύμφωνα με την κατάταξη του Ορλάνδου, μοιάζει να ακολουθεί τον τύπο Α1 των σταυρεπίστεγων ναών, χωρίς όμως να είναι ακριβής απόδοσή του. Οι σταυρεπίστεγοι ναοί της κατηγορίας Α είναι μονόχωροι χωρίς πλευρικά κλίτη και διακρίνονται σε τρεις υποκατηγορίες.

Η υποκατηγορία Α1 του τύπου, είναι και η απλούστερη των τριών. Παρουσιάζει ορθογωνική κάτοψη χωρίς ύπαρξη προεξέχουσας εγκάρσιας καμάρας με τους μακρούς τοίχους να συνεχίζουν ισοπαχείς σε όλο τους το μήκος.

Η κατάταξη του ναού στους σταυρεπίστεγους όμως φαίνεται να μην υφίσταται στην πραγματικότητα, παρά τις ομοιότητες που παρουσιάζει με αυτή την τυπολογία.

Σε πρώτη ανάλυση, εξωτερικά παρατηρείται χαμηλότερη η κεντρική καμάρα, σε σχέση με τη συνήθη μορφολογία του τύπου, σχεδόν συνεπίπεδη με την αλληλοτεμνόμενη της. Επίσης η κατά μήκος καμάρα δεν είναι ενιαία· παρουσιάζει διαφορά του πλάτους της συγκριτικά με την αρκετά μικρότερη ανατολική όψη και είναι ένα ακόμα στοιχείο που μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως πρόκειται για έναν υβριδικό ναό «αποτέλεσμα μετασκευών», όπως αναφέρει και η αρχαιολόγος κα Δηλέ Α. στη διδακτορική της διατριβή.¹⁵

Ο Μ. Δωρής στους καταλόγους κατάταξης του συγγράμματός του¹⁶ αναφέρει το υπό μελέτη καθολικό στον τύπο των ναών «με σταυρεπίστεγη (μόνο) εξωτερική εμφάνιση» χωρίς να αποτελούν όντως τυπικά παραδείγματα. Ένα ακόμη παράδοξο αποτελεί η ονομασία που έχει επιλέξει ο συγγραφέας ως «Ζωοδόχος Πηγή» πιθανώς παλαιότερη ονομασία(;) ή εξαιτίας του τρεχούμενου νερού στο «αγίασμα» που θα αναλυθεί εν συνεχεία.

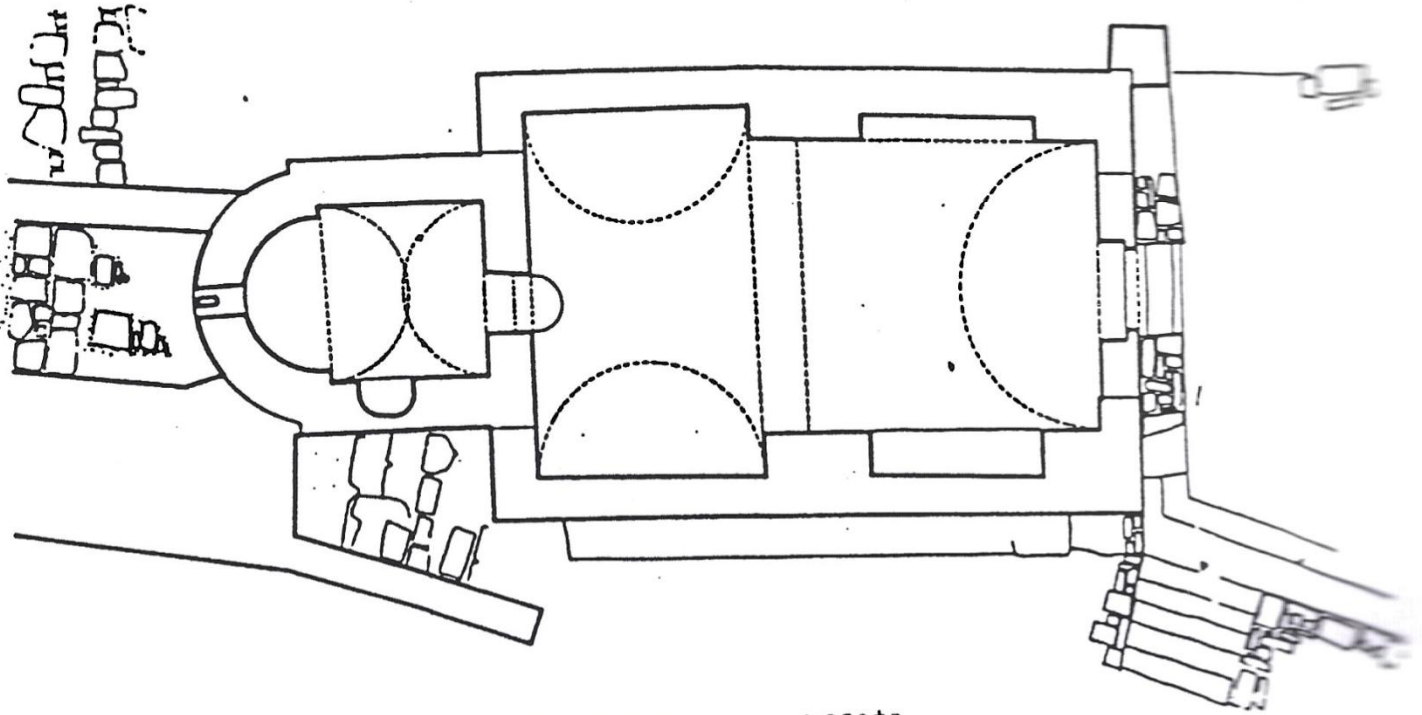
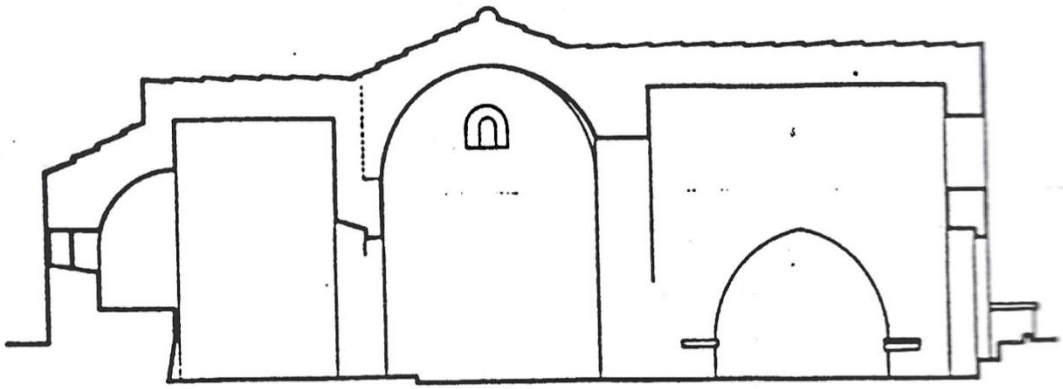

εικόνα 5, Η εικόνα της μονής τη δεκαετία του '70 με το λαμαρίνα προστέγασμα, Αντωνακάτου Ν., Μαύρος Τ., *Ελληνικά Μοναστήρια, Πελοπόννησος, Α'* τόμος, 1975

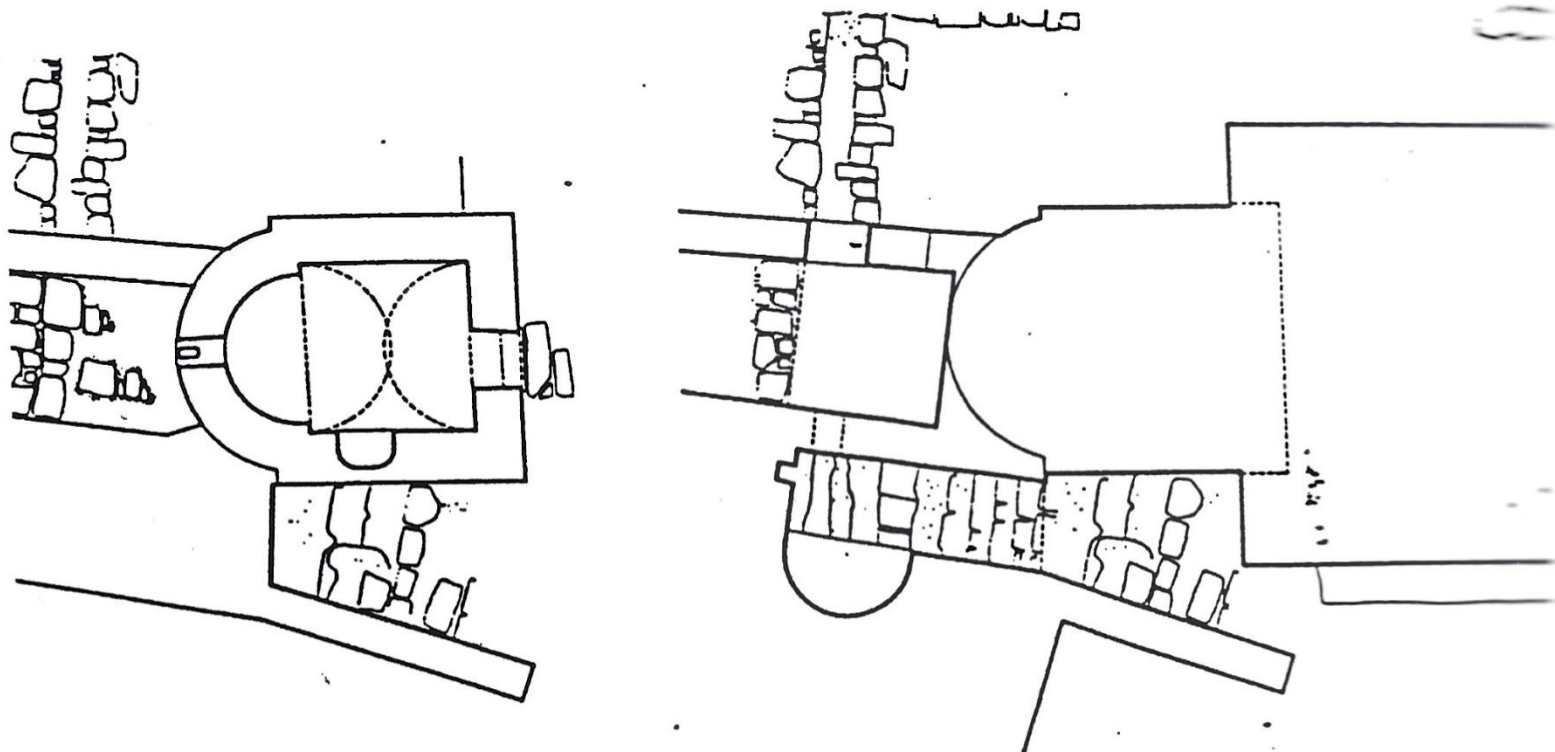
εικόνα 6, (στην επόμενη σελίδα) «Η Ζωοδόχος Πηγή» όπως αποτυπώθηκε από τον Δωρή, Δωρής Μ., *Οι σταυρεπίστεγοι ναοί μία πρώιμη αναγέννηση, τεύχος 2, Αθήνα, 2003*

¹⁵ Δηλέ Α., *Η δράση του εργαστηρίου το Θεοδοσίου Κακαβά στη Πελοπόννησο (δεύτερο μισό 16ου αιώνα)*. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2017

¹⁶ Δωρής Μ., *Οι σταυρεπίστεγοι ναοί μία πρώιμη αναγέννηση, τεύχος 2, Αθήνα, 2003*

κατόψη

κατόψη

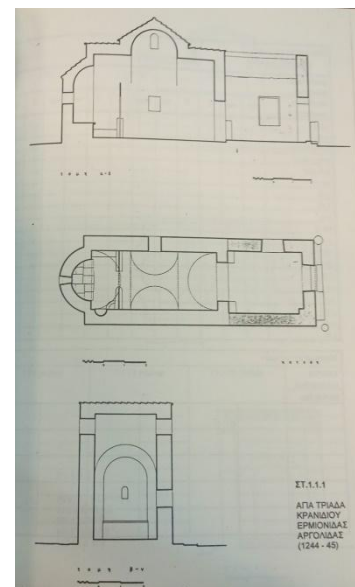
ΖΩΟΔΟΧΟΣ ΠΗΓΗ / ΑΣΙΝΗ ΑΡΓΟΛΙΑΣ

δ] Συγκριτική ανάλυση και παραδείγματα

Μελετώντας χαρακτηριστικά παραδείγματα της περιοχής, του τύπου των σταυρεπίστεγων, ίσως γίνει πιο κατανοητή η διαφοροποίηση της Μονής της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος από τους Ναούς που ανήκουν σε αυτή τη τυπολογία.

- 1) Ο Ναός της Αγίας Τριάδας στο Κρανίδι (1245), αποτελεί το παλαιότερο δείγμα της τυπολογίας.

εικόνα 7, Δωρής Μ., Οι σταυρεπίστεγοι ναοί μία πρώιμη αναγέννηση, τεύχος 2, Αθήνα, 2003

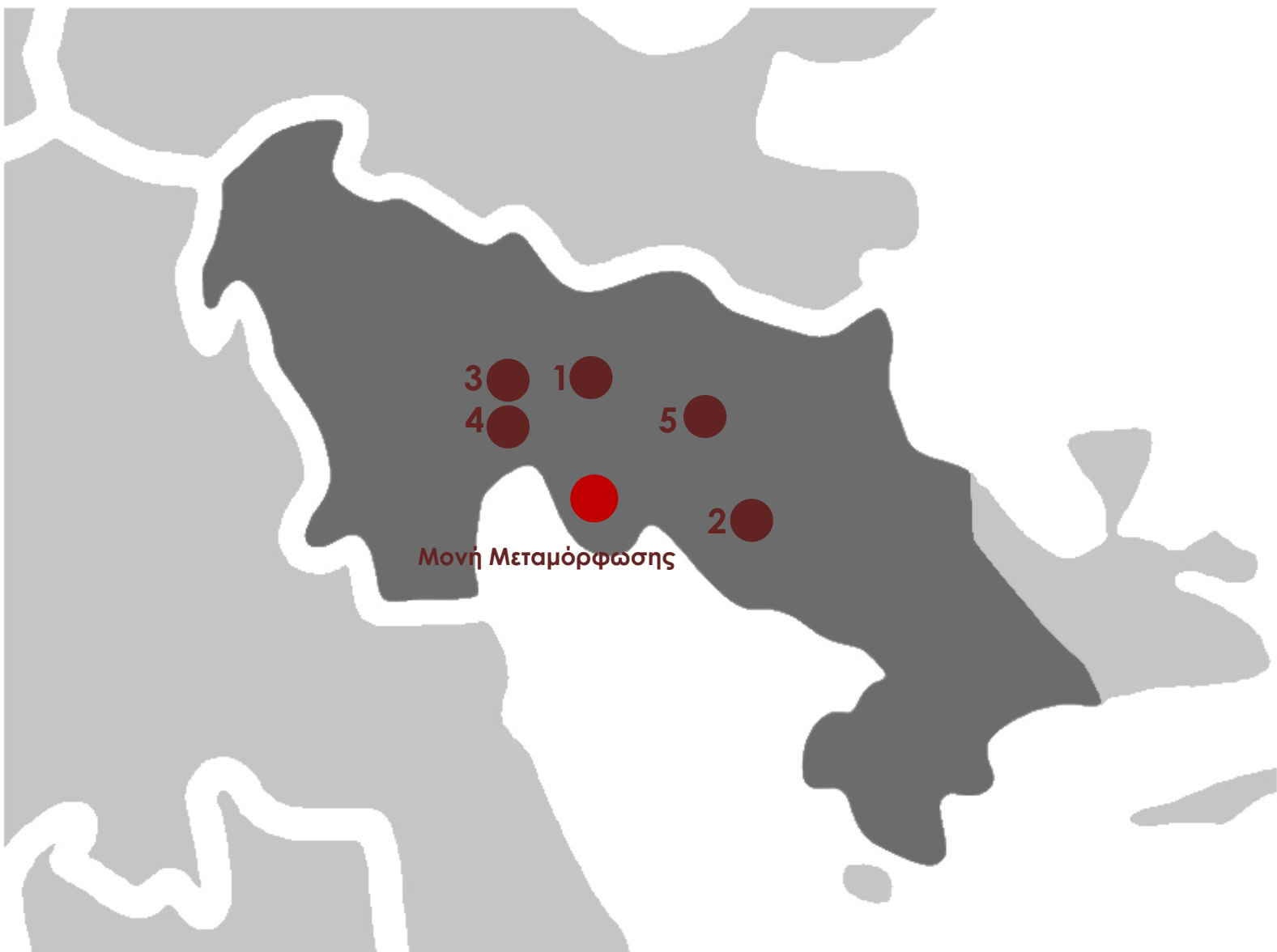
εικόνα 8, Ψηφιακό αρχείο της ΕΦΑ Αργολίδος

- 2) Ο Ναός του Αγίου Νικολάου στα Ίρια βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του οικισμού σε κοντινή απόσταση από τα ερείπια ενός πύργου.

- 3) Ο Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου στο Πλατανίτι είναι ένα τυπικό παράδειγμα της τυπολογίας των σταυρεπίστεγων της Β' Ενετοκρατίας στην περιοχή και χρονολογείται κατά τον 17ο αιώνα μ.Χ.

εικόνα 9, Ψηφιακό αρχείο της ΕΦΑ Αργολίδος

εικόνα 10, Θέσεις εξεταζόμενων παραδειγμάτων στον Αργολικό Κόλπο

εικόνα 11, Ψηφιακό αρχείο της ΕΦΑ Αργολίδος

- 4) Ο Ιερός Ναός του Αγίου Νικολάου στην Πυργέλλα τοποθετείται επίσης χρονικά κατά την περίοδο της Β' Ενετοκρατίας.

- 5) Ένα πιο περίπλοκο παράδειγμα της τυπολογίας Α αποτελεί το μικρότερο σταυρεοπίστεγο παρεκκλήσι, προσθήκη στο καθολικό της Παλαιάς Μονής Ταλαντίου στο Αραχναίο. Το καθολικό ήταν αφιερωμένο στους Ταξιάρχες και χρονολογείται κατά τον 14ο-15ο αι. μ.Χ.

εικόνα 12, Ψηφιακό αρχείο της ΕΦΑ Αργολίδος

Ως άλλα παραδείγματα μπορούν να αναφερθούν επίσης ο Ναός των Αγίων Αδριανού και Ναταλίας στο ομώνυμο χωριό του Αγίου Αδριανού και ο Ναός των Αγίων Θεοδώρων στο χωριό Μέρμπακα τον οποίο έχει καταγράψει ο Αναστάσιος Ορλάνδος στο βιβλίο του «Δύο σταυρεπίστεγοι Ναοί της Αργολίδος».

Όπως είναι εμφανές στα συγκεκριμένα παραδείγματα η κεντρική εγκάρσια καμάρα είναι διακριτή και αρκετά υψηλότερη από την διαμήκη και το πλάτος του ναού είναι το ίδιο σε όλο του το μήκος σε αντίθεση με τα όσα ισχύουν στο υπό μελέτη καθολικό.

ε] Ο Πύργος της Μονής

Στα βορειοανατολικά του καθολικού, σε υψηλότερο επίπεδο, σώζονται τα ερείπια τριόροφου υψηλού πύργου.

Τόσο ο πύργος όσο και τα υπόλοιπα κτίσματα της μονής, πλην του καθολικού, έχουν καταστραφεί. Η ύπαρξη ενός τόσο ψηλού πύργου στη συγκεκριμένη περιοχή μαρτυρεί τη σπουδαιότητα της τοποθεσίας την περίοδο της Ενετοκρατίας, καθώς από αυτό το σημείο είναι ορατός ο όρμος της Καραθώνας.

Από το αρχείο των Σουηδών αρχαιολόγων, τμήμα του οποίου βρίσκεται στο Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, έχουμε μία καθαρή εικόνα του πώς ήταν ο Πύργος με τις καταχύστρες, τις σκοπιές και τις τυφεκιοθυρίδες του.

εικόνα 13, Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, αρχείο Σουηδών αρχαιολόγων

εικόνα 14, Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, αρχείο Σουηδών αρχαιολόγων

εικόνα 15, Η σημερινή εικόνα

εικόνα 16, Θέσεις πύργων στον Αργολικό Κόλπο, 2: Πύργος Μονής Μετεμορφώσεως του Σωτήρος και 5: Πύργος Βασιλοπούλας, Δημακόπουλος Ι., SCRIPA MINORA: έρευνες στην αρχιτεκτονική και έργα για τη συντήρηση των μνημείων, Αθήνα, 2005

Ο Πύργος ίσως να κατασκευάστηκε ανεξάρτητα από το μοναστήρι για την άμυνα από πειρατικές επιδρομές που μάστιζαν την εποχή εκείνη, εξαιτίας της εγγύτητας με τη θάλασσα.

Οι μοναχοί δεν είχαν τη δύναμη να κατασκευάσουν πύργους ούτε οι Φράγκοι θα νοιάζονταν να τους προστατέψουν αν δεν είχαν οι ίδιοι ανάγκη την παρουσία του πύργου για εποπτεία της περιοχής.

Πιο πιθανό είναι να είχε κατασκευαστεί νωρίτερα, ήδη από τον 13ο αι. κατά την άφιξη των Φράγκων, για λόγους στρατιωτικούς και να λειτουργούσε ως παρατηρητήριο-φρουκτωρία, κατασκευή άκρως συνηθισμένη στην περιοχή. Δεν θα ήταν παράξενο, έπειτα λόγω της ασφάλειας που παρείχε έναντι και των πειρατών να κατασκευάστηκε εκεί και το Μοναστήρι.

Κοινό στοιχείο ενδιαφέροντος είναι η ύπαρξη του νερού. Οι ξυλοδεσιές και η μορφή της λιθοδομής του πύργου δεν αποτελούν στοιχείο χρονολόγησης.

Το ημικυκλικό παρατηρητήριο-πολεμίστρα¹⁷ στην άνω ΝΔ γωνία του θυμίζει παρόμοια στην περιοχή της Μάνης.

Αναζητώντας παρόμοιους τέτοιους πύργους στη γύρω περιοχή, μπορούμε να υποθέσουμε πως αποτελούσε μέρος ενός δικτύου ενετικών οχυρών για την προστασία του Ναυπλίου, καθώς από το ύψος του πύργου είναι δυνατή η επιτήρηση του όρμου της Καραθώνας, επομένως της κίνησης προς το λιμάνι του Ναυπλίου. Χαρακτηριστικότερο τέτοιο παράδειγμα (αν και διαφορετικής τυπολογίας με πολεμίστρες στο δώμα) είναι ο Πύργος της Βασιλοπούλας στους Μύλους, που βρίσκεται σχεδόν απέναντι, στον Αργολικό Κόλπο και

¹⁷ ή guardiola όπως ονομάζουν πολλοί ντόπιοι τέτοιου είδους σκοπιές

έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην Μάχη των Μύλων και τη προστασία του Ναυπλίου από το τάγμα του Ιμπραήμ.¹⁸

Σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα κ. Δημητρούλια Κ., στη μελέτη του¹⁹, «το συγκεκριμένο μνημείο αποτελεί χαρακτηριστικό και μοναδικό παράδειγμα μεσαιωνικού πύργου της υστεροβυζαντινής περιόδου για τη περιοχή».

εικόνα 17, Παλαιότερη εικόνα του Πύργου των Μύλων, από το αρχείο Woodhouse, 1890-1935

εικόνα 18, Η σημερινή εικόνα του Πύργου των Μύλων

18 βλ.: υποσημείωση 9

19 Δημητρούλιας Κ., *Αποτύπωση και ιστορική – αρχιτεκτονική τεκμηρίωση του επονομαζόμενου «Πύργου της Βασιλοπούλας», πλησίον του οικισμού Μύλοι Αργολίδας*

στ] Χρονολόγηση

Εικάζεται πως ο Ναός κατασκευάστηκε στα τέλη του 13ου με αρχές του 14ου αιώνα, πιθανότατα λόγω της έντονης οικοδομικής δραστηριότητας στη περιοχή αλλά και της ομοιότητάς του με τους σταυρεπίστεγους ναούς που κάνουν την εμφάνισή τους στην Αργολίδα εκείνη την εποχή. Οι σταυρεπίστεγοι ναοί επικρατούν κυρίως κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο, στα χρόνια της Ενετοκρατίας και έπειτα.

Οι κατασκευαστές του μνημείου, μας είναι άγνωστοι παρόλα αυτά μία τυπική χρονολόγηση μπορεί να προκύψει από τις αγιογραφίες.

Σε μια προσπάθεια χρονολόγησης του ναού, η κατασκευή του καθολικού και οι τοιχογραφίες προσδιορίζονται το 1569. Από γραπτές μαρτυρίες του Ζησίου αναφέρεται ότι «Ημίσειαν περίπου ώραν μακράν του Ναυπλίου, ανατολικώς του Όρμου της Καραθωνος υπήρχε μονή του Σωτήρος (Μεταμορφώσεως ή Αγία Σωτήρα, ης εσώζετο ο ναός κατά τὰ τέλη του ΙΘ' αιωνος. Ούτος ιδρύθει πιθανώτατα κατά τόν ΙΔ' αιώνα, κατά δέ τὸ 1569 ανιστορήθη».

Σύμφωνα με την εκτενή κτητορική επιγραφή που βρίσκεται στον νότιο τοίχο εσωτερικά της εκκλησίας οι τοιχογραφίες χρονολογούνται το 1570. Συγκεκριμένα πληροφορούμαστε για τις εργασίες ανακαίνισης που έλαβαν χώρα, αλλά και τον χρηματοδότη αυτών, Φανταλούρη.²⁰

Επομένως κατανοεί κανείς πως η Μονή θα δραστηριοποιούνταν πολλά χρόνια πριν από την εν λόγω χρονολογία, ώστε να χρήζει αποκατάστασης και επανααγιογράφηση κατά τον 16ο αιώνα.

20 Λιάτα Ε., Μνείες Θανάτων Ελλήνων της Βενετίας από τα ταμιακά βιβλία της Ελληνικής Αδερφότητας των ετών 1536-1576, Fantaluri, Βενετία, 1974, σελ. 38

«Ο Μιχαήλ Φανταλούρης (Michele) ανήκει σε γνωστή οικογένεια ναυτικών του Ναυπλίου στα χρόνια της Βενετοκρατίας. Εκτός από τον ανακαινιστή αυτόν της Μονής Καραθώνας, γνωστός είναι και ο Τζόρτζι Φανταλούρης, καπετάνιος από το Ναύπλιο που έκανε το 1524 διαμετακομιστικά ταξίδια μεταξύ Βενετίας-Ναυπλίου με το ιδιόκτητο πλοίο του, τύπου Gallon. Το ίδιο έκανε το 1526 ο Θεοδόσιος Φανταλούρης (Teodosio Fantaluri). Αυτοί οι χρήσιμοι συμπατριώτες δεν ανακαινίζουν μόνο εκκλησίες, αλλά είναι ευνόητο ότι εισάγουν στη πατρίδα τους ιδέες, πολιτιστικά αγαθά, πείρα και κοσμοπολιτισμό από την γαληνοτάτη δημοκρατία της Βενετίας, η οποία είναι ταυτόχρονα και πρωτεύουσα των αποδήμων Ελλήνων.»

Κάτω από το μονόλοβο αυτό παράθυρο σώζεται κτητορική επιγραφή του 1570, στην οποία διαβάζουμε:

ΑΝΗΣΤΟΡΗΘΗ Ο ΘΕΙΟΣ Κ(ΑΙ) ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ
ΝΑΟΣ / ΟΥΤΟΣ ΤΟΥ Κ(ΥΡΙΟΥ)
Κ(ΑΙ) Θ(ΕΟ)Υ Κ(ΑΙ) ΣΩΤΗΡΟΣ Χ(ΡΙΣΤΟ)Υ ΔΙΑ/
ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ Κ(ΑΙ) ΚΟΠΟΥ Κ(ΥΡΙΟΥ)
ΜΙΧΑΗΛ/ ΦΑΝΤΑΛΟΥΡΙ
ΕΙΣ ΨΥΧΗΚΗΝ ΑΥΤΟΥ / Σ(ΩΤΗ)ΡΙΑΝ Κ(ΑΙ) ΤΩΝ
ΑΥΤΟΥ ΓΟΝΑΙΩΝ ΠΑΤΡΙ/(Α)ΡΧΟΥΝΤΟΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΟΥ Κ(ΑΙ) ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ
Π(ΑΤ)ΡΙΑΡΧΟΥ
Κ(ΥΡΙΟΥ)Υ Μητροφάνους ΑΡΧΙ/ΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ
ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ / (ΜΗΤ)ΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΤΗΣ ΑΠΩΤΑΤΗΣ Μ(ΗΤ)ΡΟΠΟΛΕΩΣ ΝΑΥΠΛΙΟΥ
Κ(ΑΙ) ΑΡΓΟΥΣ Κ(ΥΡΙΟΥ)Υ ΔΙΟ/ΝΥΣΙΟΥ ΟΜΙΟΣ
Κ(ΑΙ) ΚΥΡΙΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ / ΜΟΝΑ(ΧΟΣ) ΚΑΙ
ΑΝΑΝΗΟΥ ΜΟΝΑ(ΧΟΥ) ΕΙΣ ΨΗΧΗ/Κ(Η)Ν
ΑΥΤΩΝ Σ(ΩΤΗ)ΡΙΑΝ Κ(ΑΙ) Τ(ΩΝ) ΑΥΤΟΥ
ΓΟΝΑΙ(ΩΝ)
ΕΠΙ ΕΤΟΥΣ ΖΟΗΝ Ν(ΕΜΗΣΕΩΣ) Γ/
μηγή νοευρίω κή.²¹

εικόνα 19, Η κτητορική επιγραφή,
φωτογραφίας της Μ. Μπαλοδήμου

21 Δημοσιεύεται για πρώτη φορά στο σύγγραμμα των: Αντωνάκου Ν., Μαύρου Τ., *Τα Μοναστήρια της Πελοποννήσου, τόμος Α'*, Αθήνα 1976
Ο Μιχαήλ Λαμπруνίδης μεταγράφει πρώτος την κτητορική επιγραφή, Λαμπруνίδης Μ., *Ἡ Ναυπλία ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων μέχρι καὶ τὸν Ὀθωνα*, Αθήνα, 1999

Στο Αρχαιολογικό Κτηματολόγιο ο Ναός τοποθετείται στη πρώιμη μεταβυζαντινή περίοδο ενώ ο Πύργος αναγράφεται ως μνημείο προγενέστερο του 1453. Το «αγίασμα» όμως συνηγορεί στη χρονολόγηση μίας αρχαιότερης λατρευτικής κατασκευής στην περιοχή με τη μορφή της κινστέρνας (πιθανώς σκεπαστής) που μπορεί να τοποθετείται χρονικά σε πρωτοχριστιανικά ίσως και αρχαιότερα χρόνια.

εικόνα 20, Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, αρχείο Σουηδών αρχαιολόγων

Με υπουργική απόφαση της 19ης Ιουνίου του 1950, δημοσιευμένη στις 6 Ιουλίου του ίδιου έτους, χαρακτηρίζονται ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία ο Ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος και ο Πύργος με τα ερείπια του μοναστικού συγκροτήματος.

Συγκεκριμένα στο ΦΕΚ 06.07.1950, 105B (ΥΑ 23243/672) αναγράφεται:

Περί χαρακτηρισμού ιστορικών διατηρητέων μνημείων
 χαρακτηρίζονται ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία:
 [...] 5) Ο Ναός του Σωτήρος και ερείπια Μονής μετά Πύργου παρά το Τολόν Ναυπλίου. [...] σε συνέχεια μίας λίστας κήρυξης ενός συνόλου μνημείων της περιοχής.

Αρμόδια Υπηρεσία αποτελεί η Ε.Φ.Α. Αργολίδος.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έν Αθήναις
 τῆ 6 Ἰουλίου 1950

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἀριθμὸς Φύλλου 105

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Υπουργικαὶ ἀποφάσεις καὶ ἐγκρίσεις

Περί τροποποιήσεως ἐκ 2 ἄρθρου 2 Κανονισμοῦ Κλάδου Ἀρραλίσεως κατὰ κινδύνου ἀσθενείας κ.λ.π. 1

Περί χαρακτηρισμοῦ ἱστορικῶν διατηρητέων μνημείων 2

Περί χορηγήσεως τροφῶν εἰς τὰ προσωπικὰ τοῦ Ταμεῖου ἀνεργῶν Διδασκῶν Θεολογίας καὶ Παλληνιακοῦ Σχολικοῦ Ταμεῖου 3

Περί χορηγήσεως καταποτικῶν ἐπιδομάτων εἰς Ἰ.Α.Ε. καὶ Ἰ.Α.Ε. καὶ κ.λ.π. ὑποδραχμῶν 4

Περί ἐπίσεως πρακτορείων Ἑθνικοῦ Λαχείου 5

Περί ἐγκρίσεως Ὄργανισμοῦ Σχολῶν Ἐκπαιδευτικῶν Συστημῶν αὐτῶν Ἑρασιματῶν 6

Περί ἐγκρίσεως πρακτικῶν Ε.Ρ.Φ.Α. Ἑλευσίνος 7

καὶ ἄλλοι ὑπὸ τῆς Τ. Α. Κ. Ε. καὶ τῶν Μητροπολιτικῶν Γραφείων μετὰ τῶν συζητήσεων αὐτῶν.
 Ἡ ἰσχύς τῆς παρούσης ἀρχαίας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεώς της εἰς τὴν ἑξαμερῆδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 20 Ἰουνίου 1950

Ὁ Ὑπουργὸς
Γ. ΛΟΒΑΝΑΞΙΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ

Ἀριθ. 23243/672. (2)

Περί χαρακτηρισμοῦ ἱστορικῶν διατηρητέων μνημείων.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 52 τοῦ καθ. Ν. 5351 περὶ ἀρχαιοτήτων, μετὰ γνώμης τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, διατυπωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 32/1950 συνεδρίασίν αὐτοῦ, ἀποφασίζομεν :

- Χαρακτηρίζονται ὡς ἱστορικὰ διατηρητέα μνημεία :
- 1) Ὁ παλιὸς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἐν τῇ νοτιο-ανατολικῇ νεκροταφείῳ τοῦ Ἄργους.
 - 2) Ἡ Ἐκκλησίη τῆς Παναγίας ἐν τῇ Ν.Δ. νεκροταφείῳ τοῦ Ἄργους.
 - 3) Ὁ Ἅγιος Νικόλαος τοῦ βόρειου νεκροταφείου τοῦ Ἄργους.
 - 4) Ὁ Πύργος «Μικροῦρτιο» καὶ τὰ λοιπὰ παρὰ τὴν θάλασσαν ἢ ἐν αὐτῇ εἰσὶ τῶν Κεγχρῶν τῆς Καρίνου.
 - 5) Ὁ Ναὸς τοῦ Σωτήρος καὶ εἰσὶ τῆς Μονῆς μετὰ Πύργου παρὰ τὸ Τολόν—Ναυπλίου.
 - 6) Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Ναυπλίῳ.
 - 7) Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἐν Ναυπλίῳ.
 - 8) Γέφυρα τῆς Τουρκοκρατίας κατὰ τὴν ἀπὸ Σικαῶνος εἰς Βέλλαν ἑδρὴν ἐπὶ τοῦ Ἰσουλίου.
 - 9) Ἑνετικὸν κτίριον παρὰ τὸ Βουλαιτικὸν τοῦ Ναυπλίου (ἄλλοτε ἐπινοσηφωτικὸν φυλακὰ Ἀιωνόφρου).
 - 10) Πύργος λεγόμενος Βασιλοπούλου κατὰ τὴν τοκοθεσίαν Σερβίλλου νοτίως τῶν Μύλων Ναυπλίου.
 - 11) Φρούριον ἐπὶ τοῦ ὄρους ὑπερῶν τῶν Μύλων Ναυπλίου.
 - 12) Τὸ καθολικὸν τῆς παρὰ τὸ Παναγίη μονῆς Ἁγίου Θεοδοσίου.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 19 Ἰουνίου 1950.

Ὁ Ὑπουργὸς
Γ. ΛΟΒΑΝΑΞΙΔΗΣ - ΝΟΒΑΣ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Ἀριθ. 48887. (1)

Περί τροποποιήσεως ἰδαρίου 2 ἄρθρου 2 Κανονισμοῦ Κλάδου Ἀρραλίσεως κατὰ κινδύνου ἀσθενείας κ. λ. π.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει α) τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 738/1948 Νόμου περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν περὶ Τομεῖου Ἀρραλίσεως Ὀρθοδόξου ἐφημερικοῦ Κλήρου Ἑλλάδος (Τ. Α. Κ. Ε.) διατάξεων β) τὸν Κανονισμὸν Κλάδου Ἀρραλίσεως κατὰ τὸ κινδύνου τῆς ἀσθενείας παρὰ τῷ Τ. Α. Κ. Ε. ἐγκριθέντα διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 90271/1948 ἡμετέρας ἐγκρίσεως (Φ. Ε. Κ. 207/1948 τ. Β'.) καὶ γ) τὴν ἀπὸ 27/5/1950 ἀπόφασιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Τ. Α. Κ. Ε. ἀποφασίζομεν :

Τροποποιούμεν τὸ ἰδαρίον 2 τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ Κανονισμοῦ Κλάδου Ἀρραλίσεως κατὰ κινδύνου τῆς ἀσθενείας παρὰ τῷ Τ. Α. Κ. Ε. (Φ. Ε. Κ. 207/1948, τεύχος Β'.) ὡς ἀκολούθως :

«2. Τῆς κατὰ τὸ προηγουμένον ἰδαρίον νοσοκομειακῆς περιθάλψεως δικαιούται μόνον α) οἱ κατὰ τὸ ἄρθρον 105 τοῦ κωδικοποιηθέντος Νόμου 5439/1932, 6 παράγραφος 1, 2 καὶ 3 τοῦ ἀπὸ 24 Αὐγούστου 1931 Καταστατικοῦ τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. ἐγκριθέντος διὰ τῆς ἀπὸ 8ης Αὐγούστου πράξεως ἡμῶν καὶ 46 παράγραφος 2 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 671/1943 Νόμου ἠρραλισμῶν μετὰ τῶν συζητήσεων αὐτῶν καὶ β) οἱ ὑπὸ σύνταξιν διατελοῦντες ἱερεῖς πρεσβύτεροι, προκειμένου περὶ ὀφρατικῶν οἰκιστῶν»

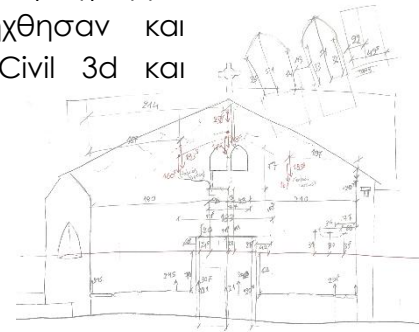
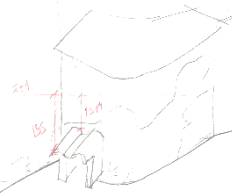
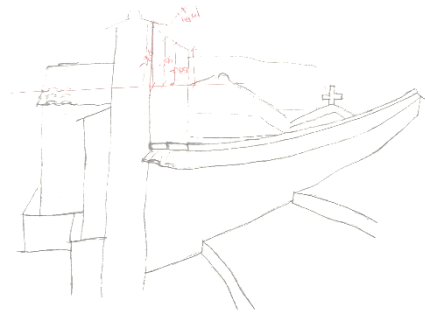
εἰκόνα 20, Το ΦΕΚ του 1950

2) Αποτύπωση

α) Μεθοδολογία αποτύπωσης

Για την γεωμετρική τεκμηρίωση του καθολικού της Μονής και τον περιβάλλοντα αυτής χώρο, εφαρμόσθηκε συμβατική μέθοδος αποτύπωσης. Τα όργανα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν μετροταινίες των 50m, 20m και 8m, σπαστά ξυλόμετρα, κατακόρυφοι αποστάτες, ψηφιακό αλφαδολείζερ και χωροβάτης. Συγκεκριμένα, για τις όψεις χρησιμοποιήθηκε ο χωροβάτης ZDL700 από την GeoMax. Με τον χωροβάτη δημιουργήθηκαν συνολικά έξι οριζόντιες στάθμες, τρεις εσωτερικά και τρεις εξωτερικά του κτιρίου.

Κατά την έρευνα πεδίου πραγματοποιήθηκαν επί τόπου σχέδια, υπό κλίμακα 1:50 για την καταγραφή μετρήσεων και πληροφοριών. Πέραν της γεωμετρικής αποτύπωσης έγινε φωτογραφική τεκμηρίωση καθώς και λήψη τρισδιάστατου προσομοιώματος και νέφους σημείων με κατάλληλο πρόγραμμα τρισδιάστατης σάρωσης. Στη συνέχεια τα δεδομένα εξήχθησαν και επεξεργάστηκαν με τα προγράμματα Agisoft Metashape, Civil 3d και CloudCompare.

εικόνα 21, Ψηφιακό αρχείο της ΕΦΑ Αργολίδος

β] Αρχιτεκτονική ανάλυση

Ο Ναός βρίσκεται εντός περιμανδρωμένου χώρου νότια του παρακείμενου Πύργου και σε χαμηλότερη υψομετρικά θέση, περί τα εννέα μέτρα. Περιμετρικά του Πύργου συναντώνται διάφορα κτιριακά κατάλοιπα της Μονής και βοηθητικά κτίσματα, που πιθανώς βρίσκονταν στη κυριότητά της, όπως τα ίχνη ενός αλωνιού, άγνωστης εποχής.

Ένα ακόμα ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί και μία ελιά που βρίσκεται στο νοτιοδυτικό τμήμα του περιβόλου και αναγράφεται στις απογραφές των Ενετών²², αποτελώντας κατά αυτόν τον τρόπο ένα είδος τοπόσημου για την έρευνα.

Ο κτιστός περίβολος του ναού διατάσσεται σε δύο επίπεδα που συνδέονται με σκάλα. Το ανώτερο επίπεδο οδηγεί, στην περιοχή του αγιάσματος, ενώ το κατώτερο, μεγαλύτερο σε έκταση, περιλαμβάνει τον ναό με το στέγαστρό του και την ανοιχτή στέρνα.

Η είσοδος εντός του περιφραγμένου χώρου επιτυγχάνεται σε καθημερινή βάση από τα βόρεια μέσω μιας δευτερεύουσας μικρής εισόδου, παρότι έχει προβλεφθεί ως κεντρική είσοδος η δυτική μέσω του ασφαλτοστρωμένου δρόμου. Η κεντρική είσοδος χρησιμοποιείται μόνο σε γιορτές και εκδηλώσεις του Ναού, μιας και εξαιτίας του μεγάλου της μήκους καθίσταται δύσχρηστη για μικρό αριθμό επισκεπτών.

Άλλες διαδρομές και συνδέσεις με τους γύρω οικισμούς, αλλά και τη παραλία της Καραθώνας δεν είναι προσβάσιμες με το αυτοκίνητο, ενδείκνυνται όμως για πεζοπορικές διαδρομές.

Ο σταυρεπίστεγος ναός επικαλύπτεται στο σύνολό του με παλαιά χειροποίητα κολυμβητά κεραμίδια βυζαντινού τύπου (κεραμίδες) παρόμοια με αυτά της αρχικής κατασκευής, ενώ στα δυτικά ακολουθεί ένα στέγαστρο, νεότερης κατασκευής, σύγχρονο των εξωτερικών διαμορφώσεων του περιβόλου. Το νέο στέγαστρο επικαλύπτεται επίσης με κεραμίδια βυζαντινού τύπου, μικρότερου όμως μεγέθους, σε σχέση με εκείνα του κυρίως ναού και τοποθετημένα καρφωτά. Στις φωτογραφίες των Σουηδών παρατηρούνται κάποιοι σωζόμενοι κτιστοί στύλοι που πρέπει να αντιστοιχούσαν σε παλαιότερη κατασκευή.

Στο βορειοανατολικό τμήμα του περιβόλου βρίσκεται το «αγίασμα». Δώδεκα σκαλιά λαξευμένα πάνω σε βραχώδες έδαφος μας οδηγούν στη υπόγεια στεγασμένη θολοσκεπή δεξαμενή όπου συλλέγονται τα ύδατα από κάποια μικρή πηγή με υδρομάστευση. Η κατασκευή της χρονολογείται από ιδρύσεως της Μονής, αλλά η ύπαρξη νερού πρέπει να ήταν προγενέστερη αυτής. Το νερό που έχει συλλεχθεί, στη συνέχεια μέσω της υπερχείλισης ρέει σε αυλάκι κάτω από το ιερό και καταλήγει μέσω της κλίσης του εδάφους σε μία ορθογωνικής κάτοψης ανοιχτή κινστέρνα εκτός του περιφραγμένου χώρου της

22 βλ.: υποσημείωση 6

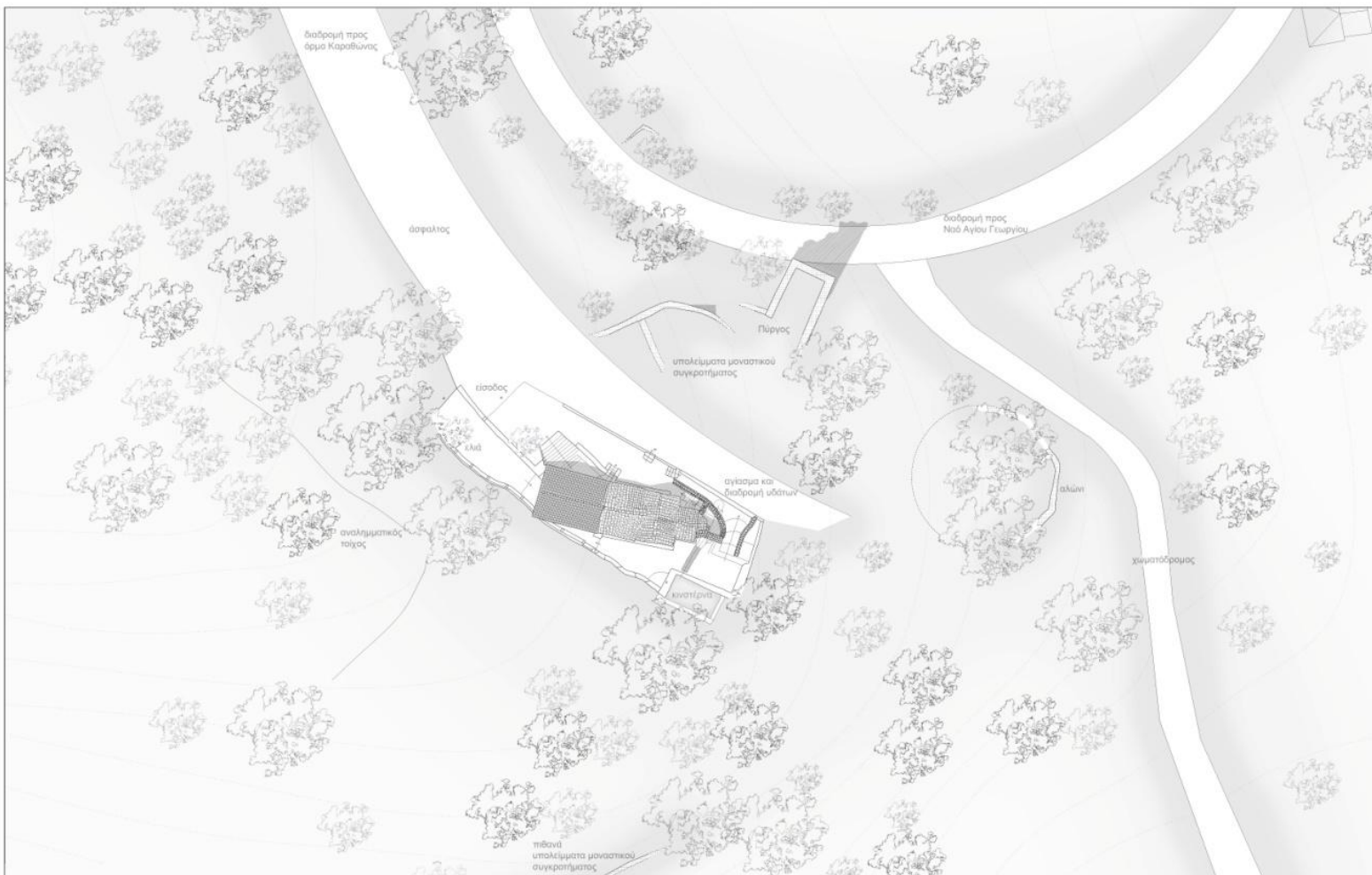
εκκλησίας. Η κινστέρνα προφανώς χρησίμευε και για το πότισμα των γύρω χωραφιών.

Κατά καιρούς έχει γίνει λόγος για μία πιθανή σύνδεση της δεξαμενής αυτής με τον Πύργο αλλά και για υπόγεια ύδατα που αναβλύζουν στο συγκεκριμένο σημείο, ενισχύοντας κατά αυτόν τον τρόπο τον θρησκευτικό χαρακτήρα της περιοχής.

Σε άμεση επαφή με το ιερό και το αγίασμα βρίσκεται ένας ψηλός τοίχος με εμφανείς λίθους, τμήμα των αρχικών κατασκευών που έχει διατηρηθεί έως και σήμερα.

Το καθολικό της Μονής της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος πρόκειται για μικρής κλίμακας θολοσκεπή ναό, διαστάσεων 6,00x12,60 μέτρα μήκους, κτισμένο με απλή αργολιθοδομή. Ο Ναός είναι τριμερής: το ιερό, με μικρότερο πλάτος από τον υπόλοιπο ναό, και διαχωριζόμενο από αυτόν με εγκάρσιο τοίχο, την εγκάρσια κεραία (κυρίως τμήμα) και την διαμήκη, την οποία για λόγους απλούστευσης της περιγραφής ονομάζουμε νάρθηκα, αν και αποτελεί ενιαίο χώρο με την εγκάρσια κεραία. Ο Ναός βρίσκεται κατά περίπου 90εκ. υποβαθμισμένος σε σχέση με την κύρια στάθμη του περιβάλλοντος, ο οποίος είναι λιθοστρωμένος. Η υποβάθμιση αυτή έχει προκαλέσει σημαντικά προβλήματα ανερχόμενης υγρασίας.

Πρόκειται για παραλλαγή του τύπου των σταυρεπίστεγων ναών με την εγκάρσια και τη διαμήκη καμάρα να διασταυρώνονται, χωρίς όμως να

διαχωρίζονται απολύτως καθ' ύψος, αλλά κατά κάποιο τρόπο να «εισέρχονται» η μία στην άλλη. Στη συναρμογή των δύο κεντρικών καμαρών προς τα Δυτικά υπάρχει ένα κτιστό ενισχυτικό τόξο (σφενδόνιο) μεταβλητού πλάτους για την καλύτερη στήριξη της περιοχής αλληλοτομίας των δύο θόλων.

Οι τοίχοι είναι επιχρισμένοι με ένα είδος αμμοασβεστοκονιάματος που έχει φθαρεί σε πολλά σημεία. Κατά πάσα πιθανότητα ο Ναός αρχικά να μην ήταν επιχρισμένος ενώ είναι πιθανό να έχει επικαλυφθεί και κεραμικός διάκοσμος.

Στο εσωτερικό του ναού υπάρχουν τυφλά οξυκόρυφα τόξα ενσωματωμένα στην μάζα της τοιχοποιίας, το ένα προς τη βόρεια και το άλλο προς τη νότια παρειά του νάρθηκα. Τα τόξα αυτά, πιθανώς αποτελούν αρκοσόλια²³, ενώ η προφορική παράδοση θέλει κάτω από το βόρειο τόξο να ξεκινά κρυφό μονοπάτι, το οποίο υπογείως κατέληγε στο εσωτερικό του πύργου, για τη διάσωση των μοναχών σε περιπτώσεις μεγάλου κινδύνου.

Επίσης η δυτική όψη φέρει μια διαμόρφωση ανοικτού οξυκόρυφου τόξου επί παραστάδων, το οποίο σε συνέχεια εντοιχίστηκε και τοποθετήθηκε δίλοβο παράθυρο και θύρα εισόδου.

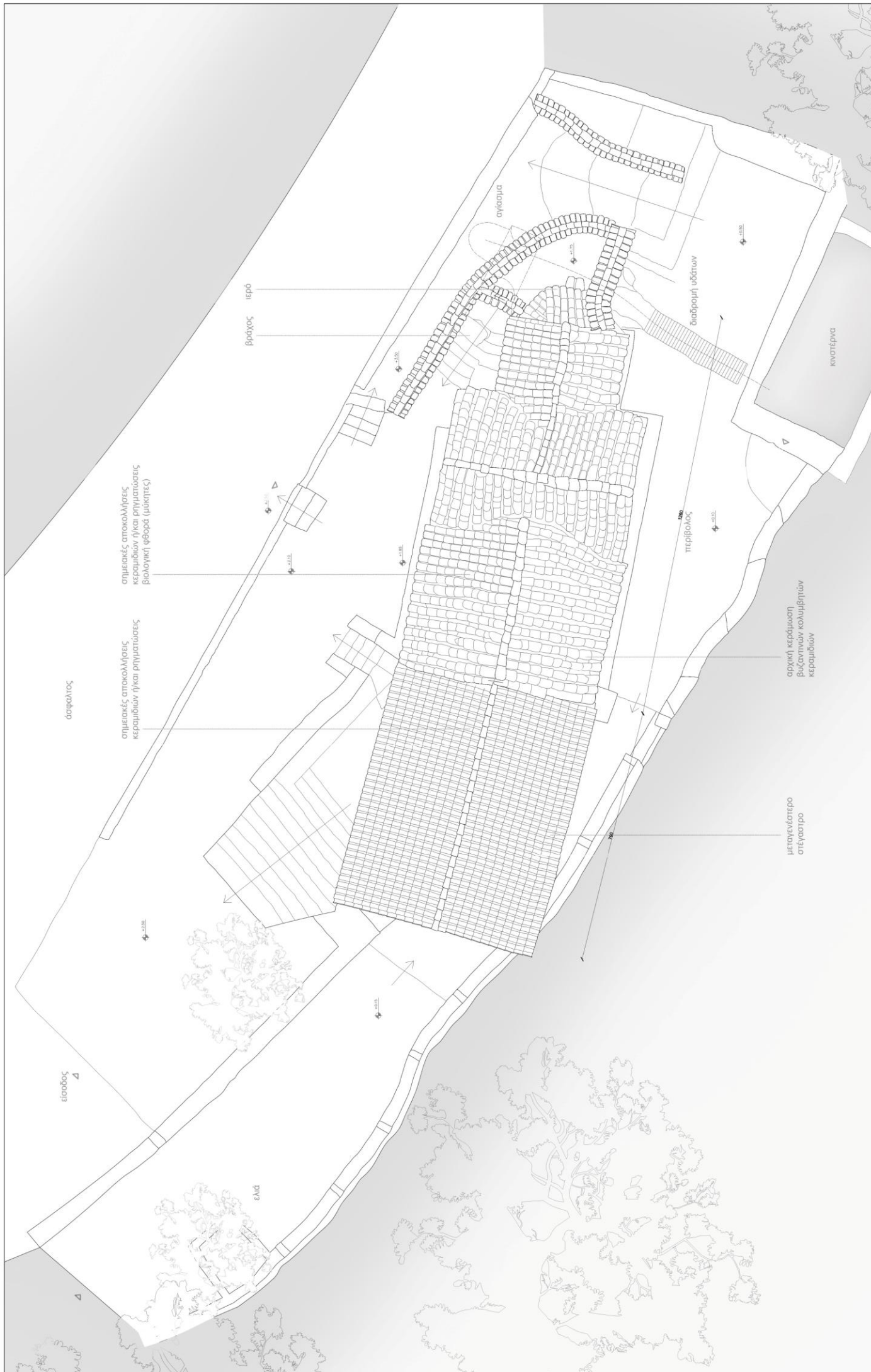
Εσωτερικά, το καθολικό είναι κατάγραφο με μέρος του να έχει επιχριστεί με μεταγενέστερο ασβεστοκονίαμα, για δύο μέτρα περίπου σε ύψος από τη στάθμη του δαπέδου. Σε ορισμένα τμήματα της βάσης οι τοίχοι έχουν επενδυθεί με βιομηχανοποιημένους οπτόπλινθους που αποτελούν μεταγενέστερη επέμβαση στα κατώτερα στρώματα των εσωτερικών όψεων, καθιστώντας δύσκολη τη μελέτη των πιθανών κατασκευαστικών φάσεων. Και οι δύο αυτές παρεμβάσεις έγιναν για να αποκρυφθούν οι φθορές από την ανερχόμενη υγρασία, ενώ πιθανότατα να βρίσκονται τοιχογραφήσεις κάτω από τις εν λόγω επεμβάσεις. Με διακεκομμένες γραμμές σημειώνονται οι πιθανές φάσεις που θα εξεταστούν αναλυτικότερα στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

Το εσωτερικό δάπεδο του μονόκλιτου ναού έχει επιστρωθεί με μαλτεζόπλακες οι οποίες φέρουν εγχάρακτα πιστών. Οι πλάκες συνεχίζονται σε ολόκληρο το δάπεδο και στο ιερό, το οποίο βρίσκεται υπερυψωμένο από τη θέση του Ιερού Βήματος με ένα ημικυκλικό σκαλοπάτι.

Στο ιερό βρίσκεται η κτιστή Ιερά Τράπεζα η οποία φωτίζεται από ένα μικρό δίλοβο παράθυρο με κιονίσκο από πωρόλιθο, το οποίο διαθέτει δίφυλλο ανοιγόμενο κούφωμα εσωτερικά και εξωτερικά ένα είδος σίτας ενσωματωμένης στο επίχρισμα. Σε επαφή με την Αγία Τράπεζα βρίσκεται μία γούρνα-βρύση για τις ανάγκες του ναού. Στο χώρο του ιερού βρίσκεται επίσης και η κόγχη της πρόθεσης στο βόρειο τμήμα.

Ο ναός, εκτός του παραθύρου του ιερού φωτίζεται συνολικά από ένα δίλοβο τοξωτό παράθυρο ενσωματωμένο κάτω από το οξυκόρυφο τόξο, πάνω από τη κεντρική θύρα εισόδου και ένα μονόλοβο τοξωτό στη νότια παρειά.

23 αβαθής τοξωτή κόγχη που χρησιμοποιούταν ως τάφος

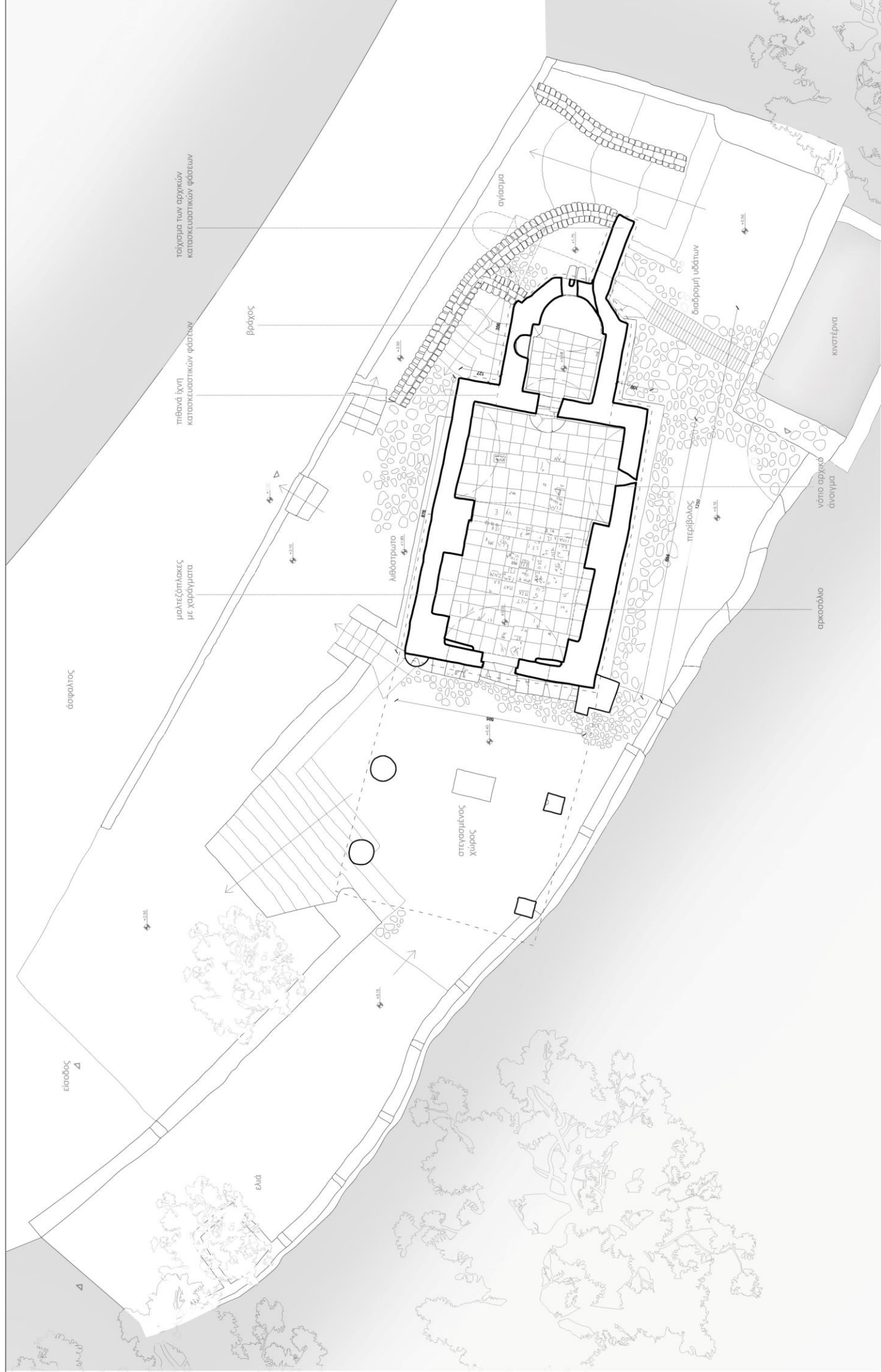

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΩΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
 ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
 ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
 ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
 ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
 ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Αθήνα Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος.
 Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δρίβα-Δελιγιάννα Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλοδήμου Μ.
 ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ
 ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024 ΚΛΙΜΑΚΑ 1/100 ΚΑΤΩΦΗ ΣΤΕΓΩΝ

A.02

	<p>ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ</p>	<p>ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Αθήνη Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος. Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιδάκτορας: Δρίβα-Δεληγιόλα Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλαδρήμου Μ.</p>	<p>ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ</p>	<p>ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024</p>	<p>ΚΛΙΜΑΚΑ 1/100</p>	<p>ΚΑΤΩΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ</p>	<h1 style="text-align: center;">A.03</h1>
--	---	---	---	-----------------------------------	----------------------	------------------------	---

Τα τελικά εσωτερικά καθαρά ύψη κυμαίνονται από 3,65 μέτρα στο νάρθηκα, 3,85 μέτρα στον κυρίως ναό και έως 3,40 μέτρα στο ιερό.

Το νέο δίριχτο στέγαστρο έχει καθαρό ύψος 2,80 μέτρα στο κάτω μέρος του και στηρίζεται επάνω σε έξι υποστυλώματα, τρία κυκλικής διατομής στο βορρά και τρία τετράγωνης στη νότια πλευρά, δύο εκ των οποίων εφάπτονται απευθείας στο εκκλησάκι. Στον στεγασμένο χώρο του περιβόλου έχει επίσης δημιουργηθεί ένα παγκάρι για τις περιπτώσεις που το καθολικό είναι κλειστό, αλλά και για τη προστασία των αγιογραφιών από την αιθάλη που παράγεται κατά την καύση των κεριών.

Τα κυκλικά υποστυλώματα είναι επενδεδυμένα με μικρούς λίθους και κεραμίδια ενώ τα τετραγωνικά έχουν όμοια επένδυση από πωρόλιθο όπως τα χαμηλά πεζούλια πλευρικά της κεντρικής θύρας.

Στο εσωτερικό, πλευρικά της εισόδου, στους μακρείς τοίχους, συναντώνται τα δύο οξυκόρυφα αρκοσόλια. Από νότο παρατηρούμε πως καταλήγει έως το δάπεδο, σε αντίθεση με το βόρειο στο οποίο έχει επίσης τοποθετηθεί μαρμαρίνη πλάκα στα 2/3 του μήκους του χωρίς εμφανή λόγο.

Στη τομή Α και Β αξιοσημείωτο φαίνεται το ίχνος «δεσιάς» κάτω από το κεντρικό σφενδόνιο σε ύψος περίπου στα δύο μέτρα, ίσως ξύλινης μικρών διατομών, λόγω του μικρού μεγέθους. Η οπές έχουν σοβατιστεί σε μεταγενέστερο χρόνο με τσιμεντιπικό κονίαμα.

εικόνα 22, Το ίχνος της «δεσιάς» στην τομή Α-Α

εικόνα 23, Το ίχνος της «δεσιάς» στην τομή Β-Β

Το άνοιγμα της εισόδου κλείνεται από μία δίφυλλη ξύλινη θύρα που παλαιότερα ήταν γυάλινη με μεταλλικό πλαίσιο και αντικαταστάθηκε για λόγους ασφαλείας. Διαθέτει μαρμάρινο υπέρθυρο που αποτελείται πιθανώς από ένα μόνο κομμάτι και λίθινους λαμπάδες με βεργία ημικυκλικής διατομής ενετικής επιρροής.

Πάνω από τις δύο πλευρές της κεντρικής θύρας υπάρχει τοξωτό άνοιγμα εντός του οποίου εγγράφεται εξωτερικά ένα δίλοβο οξυκόρυφο παράθυρο στο οποίο έχει τοποθετηθεί σύγχρονο κούφωμα χωρίς υαλοπέτασμα με μεταλλικό διάτρητο πλέγμα για τον αερισμό του ναού. Στο βόρειο λοβό, σύμφωνα με την υπό έκδοση διδακτορική διατριβή της κας Δηλέ Α., υπήρχε μαρμάρινη ανάγλυφη πλάκα, σήμερα χαμένη.²⁴

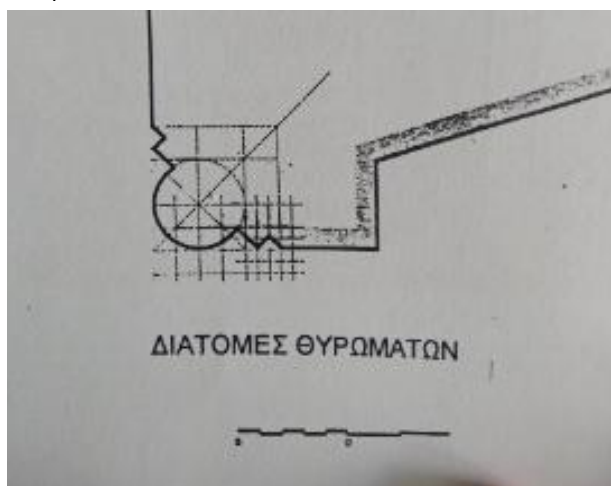
Πάνω από το δίλοβο παράθυρο ξεκινάει οξυκόρυφο τόξο από πελεκητούς λίθους που πατά σε παραστάδες στην στέψη των οποίων υπάρχουν λίθινες πλακοειδείς βάσεις. Οι βάσεις αυτές (απλά επίκρανα) είναι ορατές στη γένεση του τόξου εσωτερικά, ενώ εξωτερικά μόνο η μία προς Νότο. Πρόκειται για διάτονους λίθους, ο ένας εκ των οποίων απομειώθηκε σε μεταγενέστερες εργασίες συντήρησης.

Εντοιχισμένη μαρμάρινη πλάκα (0,30x0,31) με ανάγλυφο σταυρό, τα σκέλη του οποίου καταλήγουν σε ημίκρινα βρίσκεται στη κορυφή του τόξου.

Το εξωτερικό πλαίσιο της δυτικής θύρας είναι μαρμάρινο, οι δε κατακόρυφες πλευρές του φέρουν χαρακτηριστική διατομή ημικυκλικού βεργίου. (εικόνα 24)

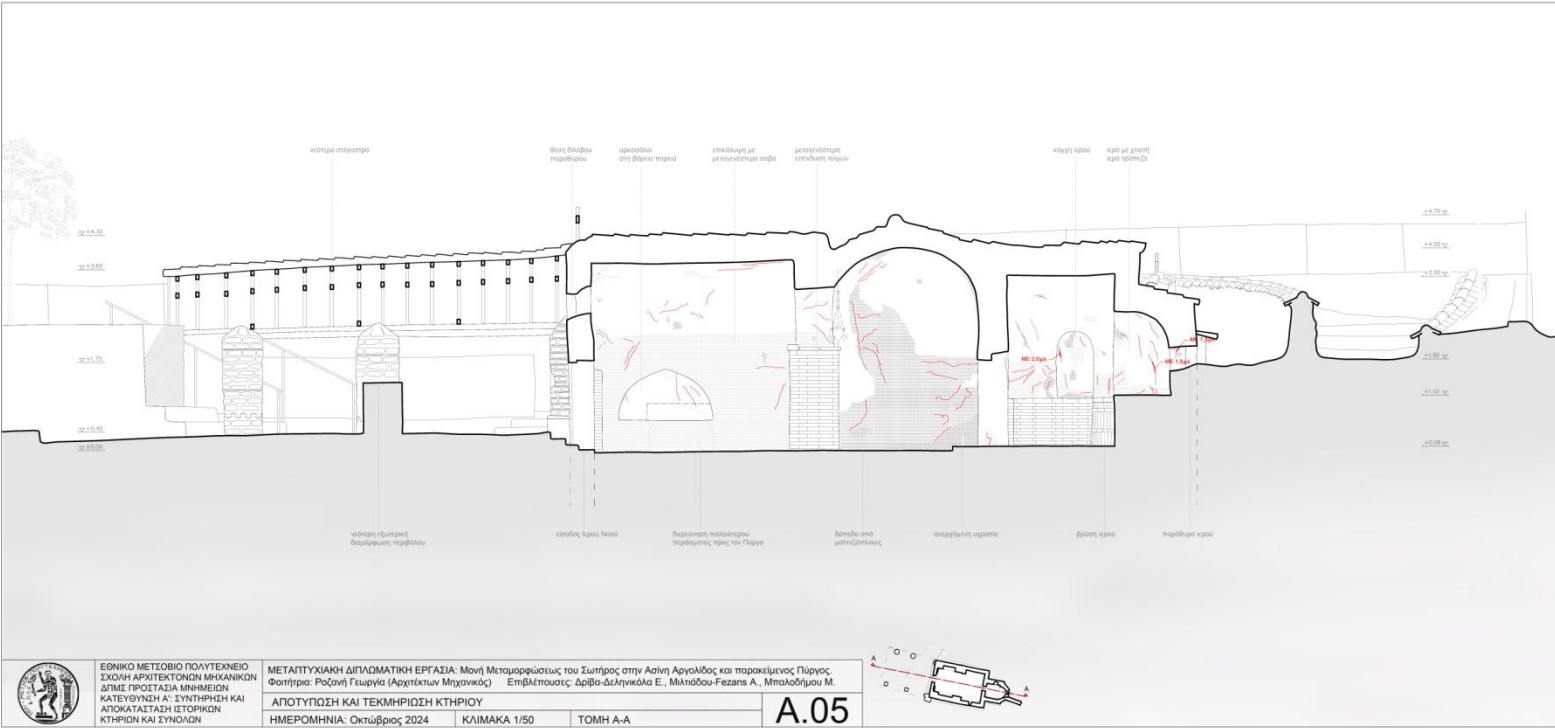
Πλευρικά της κεντρικής εισόδου στο εξωτερικό υπάρχουν χαμηλά πεζούλια που φέρουν χαραγμένα πιστών, όμοια με το εσωτερικό δάπεδο του καθολικού.

Το νέο στέγαστρο βρίσκεται σε ελαφρώς κατώτερη στάθμη από τους κορφιάδες των διασταυρούμενων στεγών της εκκλησίας. Ένας μαρμάρινος σταυρός έχει τοποθετηθεί στη συμβολή των αρχικών κεραμιδιών με τα νεότερα της σύμμικτης κατασκευής του στεγάστρου.

εικόνα 24, Τυπική λεπτομέρεια διατομής θυρωμάτων, Δωρής Μ., Οι σταυρεπίστεγοι ναοί μία πρώιμη αναγέννηση, τεύχος 2, Αθήνα, 2003

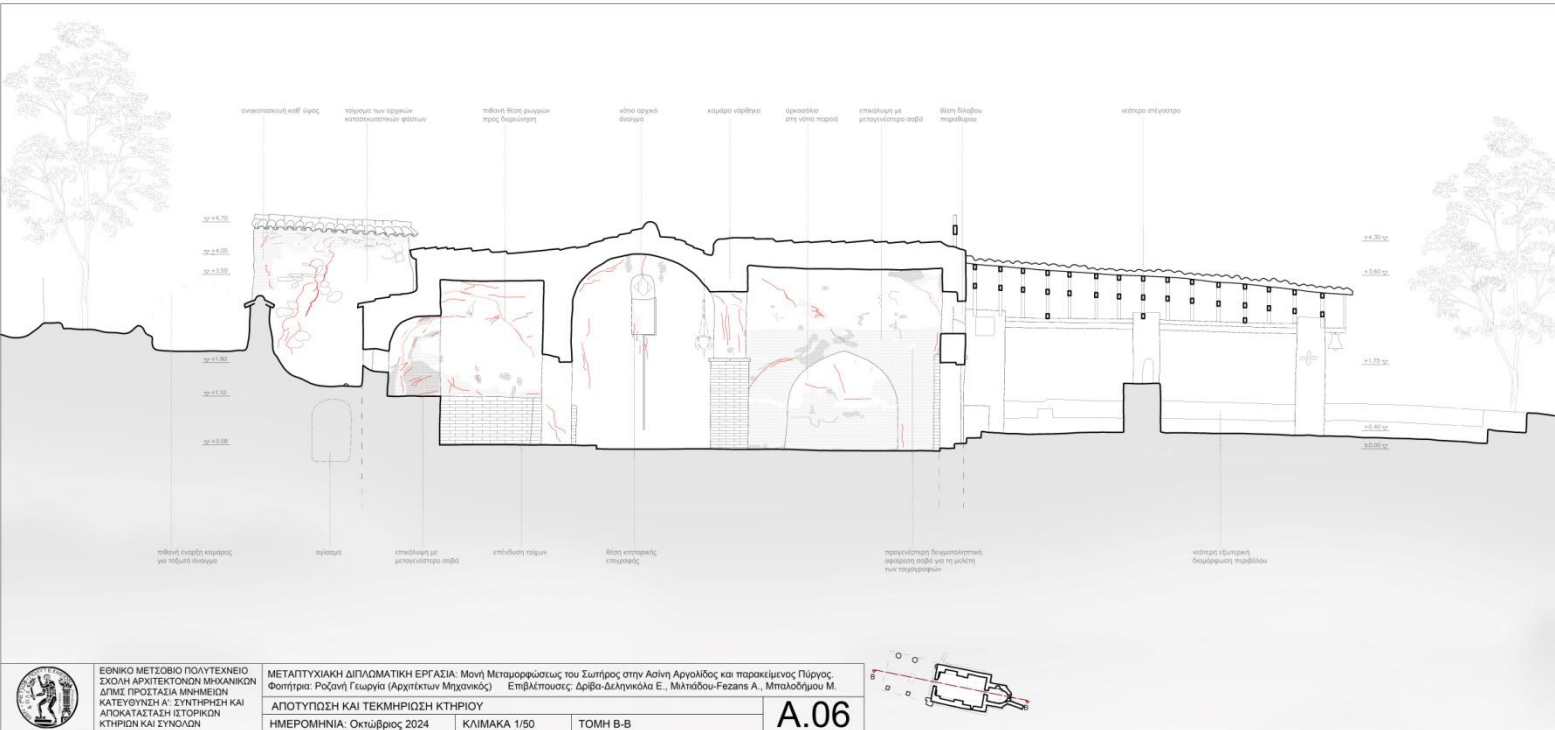
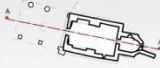
24 Από το αρχείο της 25ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΛΜΣ ΠΡΟΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Αθήνη Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος
Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δριβρα-Δεληγιάνκο Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλοδήμου Μ.
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024 ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50 ΤΟΜΗ Α-Α

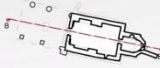
A.05

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΛΜΣ ΠΡΟΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

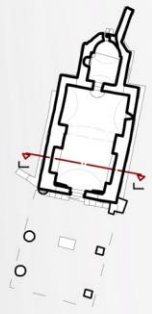
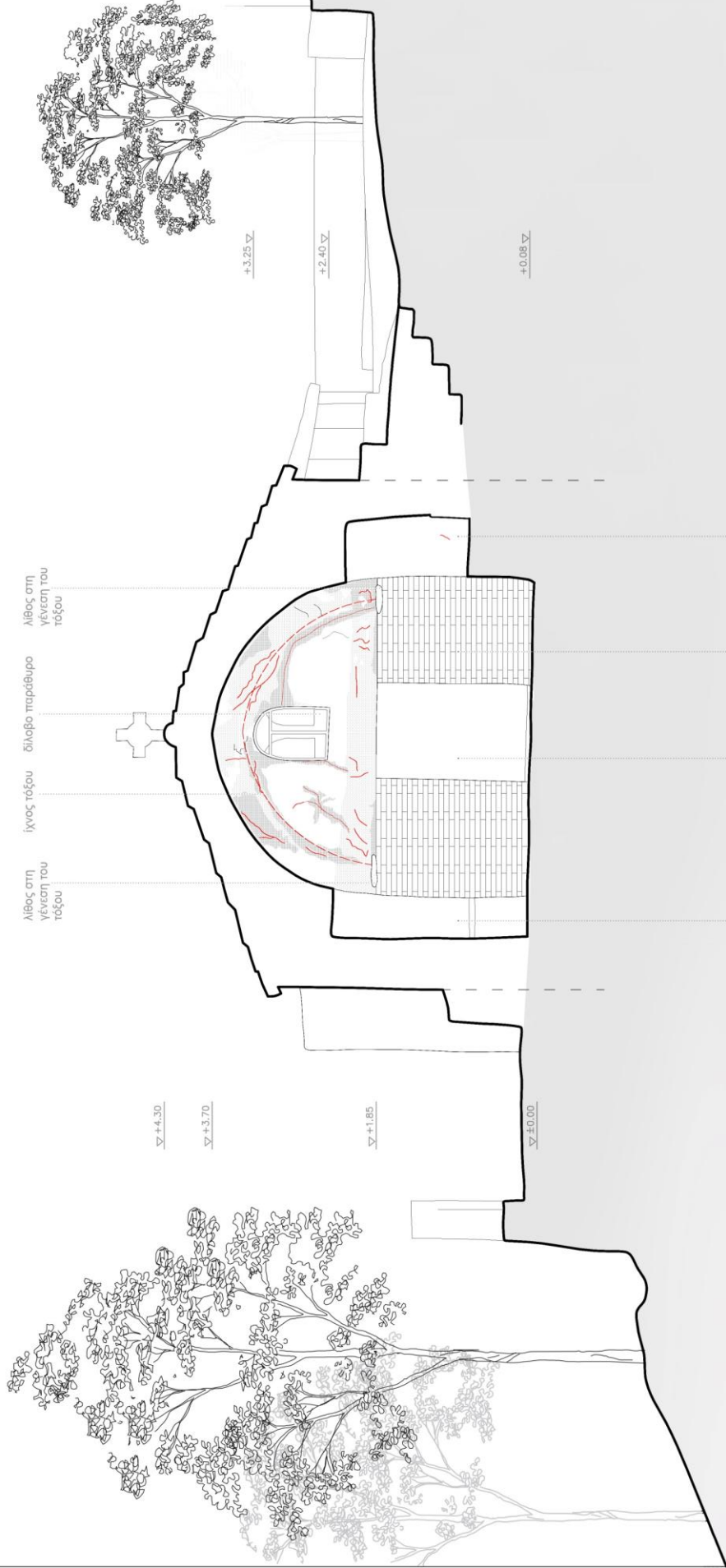
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Αθήνη Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος
Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δριβρα-Δεληγιάνκο Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλοδήμου Μ.
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024 ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50 ΤΟΜΗ Β-Β

A.06

εικόνα 24, Το περιθύρωμα της δυτικής όψης, φωτογραφία της Μ. Μπαλοδήμου

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
 ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
 ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
 ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
 ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
 ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

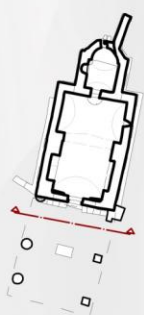
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασίνη Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος,
 Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργιά (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δρββα-Δεληγιάννη Ε., Μιχαλοδήμου Μ.

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ
 ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024

ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50

ΤΟΜΗ Γ-Γ

A.07

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΩΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασση Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος. Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δρίβα-Δεληγιγκόλα Ε., Μιλιάδου-Fezans Α., Μιταλοδήμου Μ.			A.13
	ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ	ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50	ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ (ΚΕΝΤΡΙΚΗ)	
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024				

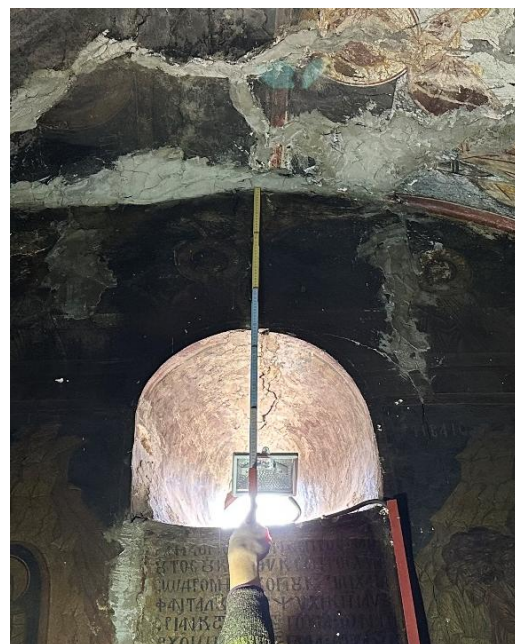
Όσον αφορά τα χαμηλά πεζούλια της κεντρικής όψης, τα οποία μετά την πρόσφατη πλακόστρωση βρίσκονται σε ύψος κατάλληλο ώστε να χρησιμοποιηθούν ως καθίσματα, σε αντίθεση με αυτά που συνεχίζονται στις μακριές όψεις (βόρεια και νότια) τα οποία διαθέτουν διαφορετικά ύψη. Συγκεκριμένα στη νότια το περιτοιχίσμα είναι στο ύψος περίπου του ενός μέτρου από τη στάθμη του περιβόλου, ενώ στη βόρεια στα 30εκ. Πιθανότατα η κατασκευή αυτών των πεζουλιών έγινε για προστασία της βάσης των τοίχων από τα όμβρια, καθώς δεν ενδείκνυνται για καθίσματα.

Οι όψεις του ναού είναι επικαλυμμένες με ασβετιτικό κονίαμα λευκού χρώματος το οποίο φέρει χαράγματα πιστών παρόμοια με εκείνα του δαπέδου. Στη νότια όψη συγκεκριμένα συναντάμε τις περισσότερες χαράξεις στην επικάλυψη του τελικού επιχρίσματος.

Χαρακτηριστικό της νότιας όψης αποτελεί και το μονόλοβο άνοιγμα με τον τοξωτό λίθο στη κορυφή του και τον σκαλισμένο με φυτικό διάκοσμο λίθο σε ψηλότερο σημείο. Εσωτερικά το μέγεθος και το σχήμα διαφέρουν με την εξωτερική πλευρά του ανοίγματος να έχει κλειστεί σημειακά αλλοιώνοντας το αρχικό του σχήμα. Σήμερα έχει τοποθετηθεί εξωτερικά και ένα ρομβοειδές κούφωμα με μεταλλικό διάτρητο πλέγμα όμοια με το παράθυρο της δυτικής όψης εσωτερικά.

εικόνα 25, Εξωτερική άποψη του νότιου ανοίγματος
φωτογραφίας της Μ. Μπαλοδήμου

εικόνα 26, Εσωτερική άποψη του νότιου ανοίγματος
φωτογραφίας της Μ. Μπαλοδήμου

Στις επιμήκεις όψεις είναι εμφανής η διαφοροποίηση του εν λόγω ναού από τους σταυρεπίστεγους. Οι στέγες του κυρίως ναού και του ιερού επικαλύπτουν η μία την άλλη και δεν υπάρχει μεταξύ τους σαφής και έντονη διαφοροποίηση ως προς τα τελικά ύψη των κορφιάδων. Η στέγη του κυρίως ναού, αυτή που φέρει το παράθυρο προς νότο, είναι υπερβολικά χαμηλωμένη συγκριτικά με τα τυπικά παραδείγματα της τυπολογίας.

Αντίθετα μεταξύ των στεγών του κυρίως ναού και του νάρθηκα βλέπουμε έναν σχετικό διαχωρισμό με ελαφριά αετωματική απόληξη της στέγης του νάρθηκα χωρίς την πλήρη επικάλυψη της πρώτης.

Σε άμεση επαφή με τον τοίχο του ιερού στη εξωτερική νότια παρειά βρίσκεται το μεγάλο τοιχίο. Το τοιχίο αυτό αποτελείται από εμφανή λιθοδομή πρόχειρης κατασκευής με πλατείς λίθους και αρκετή ποσότητα συνδετικού κονιάματος, όπως επίσης και προσθήκη νεότερων κονιαμάτων, σημειακά ακόμα καιτσιμεντιτικού.

Το τελικό ύψος φαίνεται να έχει αυξηθεί με τη προσθήκη νεότερων κεραμιδιών στην απόληξή του ενώ στη βάση του βρίσκεται η τοξωτή έξοδος των υδάτων προς τη κινστέρνα.

Προς τα ανατολικά στο συγκεκριμένο τοιχίο και σε χαμηλό ύψος από το διαμορφωμένο έδαφος φαίνεται να ξεκινά ένα ημικυκλικό τόξο από οπτόπλινθους, τα ίχνη των οπτόπλινθων σώζονται σε ύψος 0,50-0,60εκ. από την γένεση του τόξου και πάνω από αυτά ο τοίχος έχει ανοικοδομηθεί με κατακόρυφη παρειά, μεταγενέστερα. Πιθανά ο τοίχος αυτός να αποτελούσε τμήμα κτιστού περιβόλου με είσοδο προς την Μονή.

εικόνα 27, Το μεγάλο τοιχίο των αρχικών φάσεων στη νότια όψη φωτογραφίας της Μ. Μπαλοδήμου

σκαλιστική καθ' ύψος

τύπος λίθου πλάκας προς διακοσμήση

επιβάλλεται αρχαίοι επιχρίσματα (επιβλήματα λίθου)

αρχαία κεραμίδια βυζαντινών κολυμβηθών

σηματικές αποκαταστάσεις κεραμίδων ή για πληρωμάτων βελούνη έφοδο (μικρές)

σηματικές αποκαταστάσεις κεραμίδων ή για πληρωμάτων

κίονοι στήριξη

κίονοι στήριξη

κίονοι στήριξη

κίονοι στήριξη

κίονοι στήριξη

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

+4.85'±

πλευρή έσοδα κοίτης για τοξοειδή άνοιγμα

κίονοι

στέγη σπασμένη σφύρων υδρώνων

επιβάλλεται αρχαίοι επιχρίσματα (επιβλήματα λίθου)

αναχώματα υγρασία

προκαταστάση επίγειοι με γκαζόνια

κίονοι στήριξη

προκαταστάση υγρασία λίθου επιβάλλεται

κίονοι στήριξη

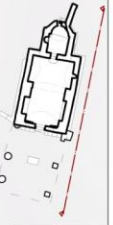
κίονοι στήριξη

κίονοι στήριξη

κίονοι στήριξη

κίονοι στήριξη

κίονοι στήριξη

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ - Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Αθήνη Αρκαδίου και παρακείμενος Πύργος
 Φοιτητής: Ροζάνη Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπων: Δρ. Βασιλίκος Ε. Μιλιόπουλος-Γεωργιάδης Α., Μιλιόπουλος Μ.
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ
 ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024 ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50 **ΝΟΤΙΑ ΟΥΗ**

Α.14

γ] Δομή και υλικά

Με βάση τα ίχνη στις επιχρισμένες όψεις και τις δευτερεύουσες όμορες κατασκευές, ο ναός φαίνεται να έχει κατασκευαστεί με ακανόνιστη τρίστρωτη αργολιθοδομή²⁵ με ακανόνιστους λίθους μεσαίου μεγέθους (της τάξεως των 30x20εκ.) και αρκετούς οπτόπλινθους σποραδικά τοποθετημένους σε οριζόντια θέση.

Όπως είναι εμφανές σε σημεία που έχει αποκολληθεί αισθητά το εξωτερικό επίχρισμα, η λιθοδομή δεν έχει ημιλαξευτούς γωνιολίθους.

Με λαξευτούς λίθους διαμορφώνονται τα τόξα των παραθύρων και γενικά οι τοξωτές τοιχοποιίες του ναού. Το συνδετικό κονίαμα δόμησης και αρμολόγησης είναι ασβεστιτικό, χρώματος υπόλευκου και διαμορφώνει αρμούς σημαντικού πάχους.

Στο επίχρισμα των όψεων, το οποίο είναι επίσης ασβεστιτικό και στην επιφάνειά του, έχουν σχεδιασθεί λεπτομερή χαραγμάτα ονομάτων και ημερομηνιών από πιστούς σε παλαιότερα χρόνια, που περιορίζονται παρόλα αυτά στις δύο επιμήκεις όψεις. Η διατήρηση ορισμένων από αυτά θα αποφασισθεί μετά από αξιολόγηση της ιστορικής τους αξίας και θα στερεωθούν επί τόπου από συντηρητές.²⁶

Στη δυτική (κεντρική) όψη υπάρχουν δείγματα καλά πελεκημένων πωρόλιθων από τους οποίους σχηματίζεται το χαρακτηριστικό οξυκόρυφο τόξο, και το δίλοβο παράθυρο, οι οποίοι είναι εμφανείς σε θέσεις παλιότερης καταστροφής του επίχρισματος.

Οι όψεις ήταν εξ αρχής επιχρισμένες (πλην του περιθωρώματος, ενδεχομένως των τόξων της Δυτικής όψης και των διλόβων παραθύρων) και σε αυτό το συμπέρασμα συντελεί τόσο η πρόχειρη κατασκευή της λιθοδομής, όσο και τα ανάλογα φωτογραφικά τεκμήρια που συλλέχθηκαν καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας.

Το πάχος των τοιχοποιιών είναι γύρω στα 60εκ., ενώ δεν υπάρχουν ίχνη ξυλοδεσιών όπως στον παρακείμενο Πύργο. Τα πάχη των τριών στρώσεων της τοιχοποιίας δεν κατέστη εφικτό να καταγραφούν διότι δεν υπήρχε καμία θέση κατάρρευσης που να επιτρέπει την παρατήρησή τους. Από το μέγεθος των λίθων τεκμαίρεται ότι οι εξωτερικές παρειές θα έχουν πάχος περίπου 30εκ. και το γέμισμα 10εκ. ή 20εκ. έκαστο.

Το βάθος και ο τρόπος θεμελίωσης, μας είναι άγνωστα και θα πρέπει να εξεταστούν μέσω διερευνητικών τομών. Τέτοιες διερευνήσεις είναι απαραίτητες και για την τεκμηρίωση συνολικά του δομικού συστήματος και όλων των στοιχείων που επηρεάζουν την επάρκειά του.

25 Ο χαρακτηρισμός της λιθοδομής προέκυψε με βάση το πλάτος της

26 με μια πρώτη ματιά δεν φαίνεται να υπάρχει κάτι αξιολογικό προς διατήρηση

Επίσης θα πρέπει να μελετηθούν και τα φυσικά και μηχανικά χαρακτηριστικά των υλικών δόμησης (λίθοι, κονίαμα) που είναι αναγκαία για να γίνει η ανάλυση της μηχανικής συμπεριφοράς του μνημείου και η αποτίμηση της στατικής επάρκειας του φέροντος οργανισμού σε στατικά και δυναμικά φορτία. Η μελέτη των χαρακτηριστικών των υλικών και του τρόπου δόμησης είναι επίσης σημαντική για το σχεδιασμό των νέων υλικών επέμβασης, όπως των κονιαμάτων αρμολόγησης και των υδραυλικών ενεμάτων μάζας για την ομογενοποίηση και ενίσχυση της τοιχοποιίας.

Εσωτερικά στο δάπεδο του ναού έχουν χρησιμοποιηθεί μαλτεζόπλακες διαστάσεων κατά μέσο όρο 40x40εκ. Ομοίως έχουν τοποθετηθεί μαλτεζόπλακες και στα χαμηλά πεζούλια της δυτικής όψης, στο πάνω μέρος τους.

Τα δάπεδα στις εξωτερικές αυλές είναι νεότερα από ακανόνιστες λιθόπλακες.

Η τελική κεράμωση του ναού έχει γίνει με κολυμβητά χειροποίητα κεραμίδια βυζαντινού τύπου, τις λεγόμενες κεραμίδες, διαστάσεων 40εκ. (μέσο μήκος) και μέσο πλάτος περί τα 25εκ. Τα κεραμίδια αυτά είναι παλαιά, αλλά μάλλον δεν αντιστοιχούν στην αρχική φάση του μνημείου. Πιθανότατα να τοποθετήθηκαν μετά την πυρπόληση του ναού ή και μεταγενέστερα.

εικόνα 28, λεπτομέρεια στη νότια όψη

εικόνα 29, λεπτομέρεια στη νότια όψη

εικόνα 30, λεπτομέρεια στην ανατολική όψη
φωτογραφία της Μ. Μπαλοδήμου

εικόνα 31, λεπτομέρεια στην
ανατολική όψη

εικόνα 32, η δυτική όψη πριν τις επισκευές,
<https://www.youtube.com/watch?v=65bpYzWB0gY&list=PLoDoofAp5kC-y-T1KWM9tY0aOweV4Lm5&index=39>

δ] Προγενέστερες επεμβάσεις

Εξωτερικά:

Οι επεμβάσεις που απαντώνται στις εξωτερικές όψεις του ναού αφορούν ως επί το πλείστον μεταγενέστερα επιχρίσματα επισκευών. Συγκεκριμένα σε όλες τις όψεις, πέραν της ανατολικής, έχουν πραγματοποιηθεί εργασίες επισκευών με ασβεστιτικό υλικό λευκού χρώματος. Στη νότια όψη παρατηρούνται και ίχνη τσιμεντιπικού επιχρίσματος. Στη δυτική, οι επεμβάσεις συγκεντρώνονται στο σημείο όπου η λίθινη βάση της παραστάδας είχε αφαιρεθεί και το αρχικό επίχρισμα είχε αποκολληθεί, καθώς επίσης και στο κάτω μέρος του δίλοβου ανοίγματος το οποίο έχει φραχθεί σημειακά έως ένα ύψος. Η πινακίδα ενημερωτικού υλικού (ιστορικών στοιχείων), που έχει τοποθετηθεί μεταξύ του ανοίγματος και της κεντρικής θύρας καρφωτά, αποτελεί μία ακόμη επέμβαση στη δυτική όψη.

Στα τρία συνολικά ανοίγματα του καθολικού έχουν τοποθετηθεί μεταλλικά κουφώματα σε καφεκόκκινο χρώμα με συρμάτινο πλέγμα υπό τύπον σίτας, είτε εσωτερικά είτε εξωτερικά των τοίχων, ενώ στο άνοιγμα το ιερού έχει τοποθετηθεί επιπλέον δίφυλλο κούφωμα με υαλοπέτασμα. Επίσης έχει εξωτερικά μεταβληθεί η όψη του νότιου παραθύρου με ρομβοειδές πλαίσιο. (εικόνα 25)

Πέραν των κουφωμάτων έχει αντικατασταθεί και η κεντρική ανοιγόμενη πόρτα με νέα δίφυλλη ξύλινη.

Μεγάλες επεμβάσεις έχουν γίνει στο εξωτερικό του μνημείου, υπό μορφή προσθήκης, όπως είναι οι χαμηλού ύψους τοιχοποιίες που διήκουν παράλληλα με τις μακρές πλευρές του ναού, εν είδη πεζουλών καθώς και η επένδυση των υποστυλωμάτων του στεγάστρου.

Η επένδυση αυτή έχει χτιστεί με μια προσπάθεια απομίμησης «βυζαντινού» ύφους με προσθήκη οριζόντιων ζωνών διακοσμητικών πλίνθων και χρήση τσιμεντοκονιάματος. Οι κατασκευές αυτές δεν συνάδουν με την ιστορικότητα του μνημείου, ειδικά δε οι λιθεπενδύσεις στα υποστυλώματα πρέπει να αφαιρεθούν και να αποκαλυφθούν τα υλικά των υποκείμενων υποστυλωμάτων.

Στα όρια του περιφραγμένου περιβόλου οι επεμβάσεις περιορίζονται στη διαμόρφωσή του, χωρίς να έχουμε ακριβή άποψη της αρχικής του εικόνας. Με μελέτη του 2009 έχουν κατασκευαστεί νέα πεζούλια, νέα διαμόρφωση κλιμάκων και δαπέδου και διαμόρφωση των υποστυλωμάτων του νέου στεγάστρου, ενδεχομένως ως επένδυση στα προηγούμενα κατασκευασμένα από σκυρόδεμα, τα οποία ήταν επίσης μεταγενέστερα.

Το νέο δίριχτο ξύλινο στέγαστρο, σε συνδυασμό με τα στιβαρά του υποστυλώματα είναι ίσως η εντονότερη επέμβαση που έχει δεχθεί η Μονή στο σύνολό της. Η νέα του στέγασση με καρφωτά κεραμίδια βυζαντινού τύπου το εντάσσουν καλύτερα στο σύνολο, σε σύγκριση με την παλαιότερη λαμαρίνα, χωρίς αυτό όμως να το καθιστά αποδεκτό ως συμβατή λύση.

Μία επίσης έντονη επέμβαση αποτελεί και η πλήρης ηλεκτρολογική εγκατάσταση στο βασικό κτίσμα του καθολικού. Ηλεκτρολογικοί πίνακες-κουτιά, ξετρυπήματα, αφαιρέσεις δομικού υλικού, γυμνά καλώδια και τοποθέτηση φωτιστικών σωμάτων είναι οι κακότεχνες μεν κατά τα άλλα απολύτως χρήσιμες δε, εργασίες για την εύρυθμη λειτουργία του ναού. Θα πρέπει επομένως να απομακρυνθούν όσες Η/Μ εγκαταστάσεις προκαλούν φθορές στο καθολικό της Μονής και να προταθεί μία συμβατότερη και με μεγαλύτερο σεβασμό απέναντι στο μνημείο ηλεκτρομηχανολογική εγκατάσταση (έπειτα από τη σύνταξη σχετικής μελέτης), η οποία πέραν της χρηστικότητάς της θα αφορά και την ανάδειξη του Ιερού Ναού.

Η Η/Μ αυτή μελέτη θα πρέπει να δώσει λύσεις και για τον αποτελεσματικό φωτισμό και αερισμό του μνημείου. Επίσης να προβλέψει έναν διακριτικό φωτισμό ασφαλείας και ανάδειξης του μνημείου στον περιβάλλοντα χώρο του.

Εσωτερικά:

Στο εσωτερικό του καθολικού από την άλλη, οι προγενέστερες επεμβάσεις περιορίζονται σε αναγκαίες και εμπειρικές εργασίες συντήρησης που θα χαρακτηρίζονταν όμως ως ατυχείς, μιας και δεν προηγήθηκαν οι ανάλογες μελέτες πριν την εφαρμογή τους.

Τα υφιστάμενα κονιάματα των προγενέστερων επεμβάσεων στις θέσεις των τοιχογραφιών, αποτελούμενα κατά κύριο λόγο από τσιμεντιπικά υλικά, διαφέρουν εμφανώς ως προς τη σύσταση και το πορώδες από τα αρχικά. Επιπλέον ο τρόπος εφαρμογής τους δεν είναι κατάλληλος, καθώς δεν τοποθετούνται μόνον στις ρωγμές ή άλλες βλάβες αλλά καλύπτουν άτεχνα

μεγαλύτερες επιφάνειες. Θα χαρακτηρίζονταν επομένως ως μία ασύμβατη ως προς τα αρχικά υλικά επέμβαση, η οποία θα πρέπει να απομακρυνθεί.

Εν συνεχεία θα πρέπει να εκπονηθεί η μελέτης συντήρησης του τοιχογραφικού διακόσμου και να διατυπωθούν οι προτάσεις των αναγκαίων επεμβάσεων από εξειδικευμένους συντηρητές.

Το εσωτερικό του ναού είναι ιστορημένο κατά τους μεταβυζαντινούς χρόνους, ενώ μεγάλο τμήμα των αγιογραφιών έχει επικαλυφθεί από μεταγενέστερο επίχρισμα ή επενδυθεί με οπτόπλινθους, με στόχο τη προστασία του ναού από περαιτέρω διάβρωση. Σύμφωνα με τη διατριβή της κας Δηλέ Α., *«Επισημαίνεται ότι τμήμα των τοιχογραφιών του ιερού και του κυρίως ναού έχει καλυφθεί με προστατευτικό υλικό συντήρησης σε άγνωστο χρόνο.»*

Οι μαρμάρινες προσθήκες που συναντώνται στο ιερό στη θέση του νιπτήρα-βρύση, στην ιερά τράπεζα, όπου έχει τοποθετηθεί ένα μεγάλο κομμάτι λευκού μαρμάρου (ίσως να υπήρχε το ίδιο υλικό και παλιότερα) και στο βόρειο αρκοσόλιο, σε μία ενδεχόμενη προσπάθεια απόκρυψης εμφανούς παθολογίας, αποτελούν μία προσθήκη που είναι σχεδόν ανεπαίσθητη και δεν θεωρείται προβληματική σε πρώτη εικόνα.

Αντίθετα, ο βαρύς και ογκώδης εκκλησιαστικός εξοπλισμός φαίνεται ως μία νεότερη προσθήκη που σημειακά φθείρει το δάπεδο, όπως και τα καντήλια τα οποία κρέμονται από καλώδια, η στήριξη των οποίων γίνεται στο εσωράχιο του κεντρικού θόλου.

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η μη ύπαρξη εικόνων που στηρίζονται στις τοιχοποιίες του μνημείου, γεγονός που καταδεικνύει τον σεβασμό των πιστών προς αυτό, και την τήρηση των οδηγιών της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Όλες οι επεμβάσεις συμπεραίνεται πως έχουν πραγματοποιηθεί στο μνημείο, παρά το βαθμό επιτυχίας τους ή μη, με κύριο στόχο τη προστασία του. Είναι επομένως εμφανής ο ζήλος των ντόπιων να συνεχίσει να λειτουργεί και η ανάγκη να συντηρηθεί και να διασωθεί ο εν λόγω Ναός.

ε] Εξέλιξη της Μονής (πιθανές φάσεις και κατασκευαστική ανάλυση)

Η καταγεγραμμένη ιστορία του μνημείου ξεκινάει κατά τα τέλη του 13ου με αρχές του 14ου αιώνα, δεν κατασκευάσθηκε όμως εξ ολοκλήρου την ίδια περίοδο, αντίθετα πρόκειται για αποτέλεσμα αλληπάλληλων οικοδομικών φάσεων. Το σενάριο των φάσεων προκύπτει από την κατασκευαστική ανάλυση, ενώ δεν ήταν δυνατή η εύρεση αρμών φάσεων εξαιτίας των αγιογραφιών και των επιχρισμάτων εσωτερικά και εξωτερικά. Η ύπαρξη ή μη των αρμών συναρμογής των οικοδομικών φάσεων θα πρέπει να επιβεβαιωθεί με τοπική έρευνα σε δεύτερο χρόνο.

Στην αναζήτηση αυτή συντέλεσαν και οι χρονολογήσεις των αγιογραφιών χωρίς όμως να αποτελούν βασικό κριτήριο, μιας και είναι γνωστό και καταγεγραμμένο πως το μνημείο δέχτηκε επιζωγραφίσεις και σημειακές επισκευές.

Στη πρώτη φάση του μνημείου κατασκευάσθηκε η πρόσβαση στο αγίασμα και το ιερό, που αποτελούσαν τον βασικό αρχικό πυρήνα. Το ιερό στην φάση αυτή αποτελούσε έναν αυτοτελή

μικρό ναΐσκο που έκλεινε με πόρτα, ενώ το αγίασμα πιθανότατα προϋπήρχε. Αυτός ο ναΐσκος μπορεί να ήταν πράγματι αφιερωμένος στην Ζωοδόχο Πηγή, ή να ήταν απλός κοιμητηριακός.

Στη συνέχεια και κατ' επέκταση του μικρού ναΐσκου φαίνεται να έχουν κατασκευαστεί συγχρόνως οι δύο εγκάρσιοι θόλοι που αποτελούν κατά σύμβαση τον κυρίως ναό και

τον νάρθηκα, και συνδέονταν μεταξύ τους με ένα ανοικτό οξυκόρυφο τόξο. Ο μικρός ναΐσκος πλέον λειτουργεί ως ιερό. Η απεικόνιση του Μ. Δωρή²⁷ φαίνεται να συμφωνεί με αυτή τη θεώρηση, παρά τις όποιες μελέτες καταλήγουν πως τα δύο αυτά τμήματα είναι αποτέλεσμα διαφορετικών ιστορικών φάσεων.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τη δομική ανάλυση του κτίσματος είναι εμφανές πως ο κυρίως ναός και ο νάρθηκας δεν θα μπορούσαν να έχουν κατασκευαστεί σε διαφορετικό χρόνο για λόγους στατικής επάρκειας. Το τόξο που συνδέει τους δύο θόλους στο εσωτερικό του καθολικού σε επίπεδο άνοψης εντοπίζεται πεπλατισμένο στο κεντρικό του σημείο, ώστε να υποστηρίξει το βάρος στην αλληλοτομία των θόλων.

εικόνα 33, οι αγιογραφίες του δυτικού τόξου

²⁷ βλ.: υποσημείωση 15

Αυτή η κατασκευαστική πρακτική αποδεικνύει επομένως τη συγχρονικότητα κατασκευής του κυρίως ναού του καθολικού και του νάρθηκα, πέραν του προγενέστερου ιερού.

Στην φάση αυτή ο δυτικός τοίχος ήταν ανοιχτός με το τοξωτό του άνοιγμα, αν και μοιάζει ασυνήθιστη πρακτική για έναν ναό να είναι ανοιχτός.

Η μόνη πιθανή ερμηνεία είναι να πρόκειται για ένα ανοιχτό κοιμητηριακό μνημείο που έφερε δύο αρκοσόλια, με το ιερό να λειτουργεί ως κοιμητηριακός Ναός.

Ως επόμενη φάση αναφέρεται η τοίχιση του δυτικού τόξου και η δημιουργία της κεντρικής εισόδου με το λίθινο υπέρθυρο και το δίλοβο οξυκόρυφο άνοιγμα ανωτέρω. Το σενάριο υποστηρίζουν και οι περίτεχνες αγιογραφίες στο εσωτερικό τοξωτό τμήμα του δυτικού ανοίγματος.

Η αρχική κατασκευή στεγάστρου δεν γνωρίζουμε πότε πραγματοποιήθηκε. Είναι μάλλον απίθανο να υπήρχε κατά τη διάρκεια της δεύτερης οικοδομικής φάσης, όταν το τοξωτό άνοιγμα της δυτικής πλευράς ήταν ακόμη ανοιχτό.

Σε κάθε περίπτωση το 1922-23 στην φωτογραφία των Σουηδών φαίνεται να υπάρχει κεραμοσκεπές στέγαστρο που στηρίζεται σε ξύλινα υποστυλώματα.

Εντούτοις, στα εν λόγω τεκμήρια είναι εμφανές πως υπάρχουν και κάποια παλαιότερα κυκλικά υποστυλώματα μεγάλης διατομής (πιθανότατα κτιστά) σε άλλες θέσεις, καθώς και ο κτιστός πεσσός της ΝΔ γωνίας.

Το στέγαστρο που παρουσιάζεται στη φωτογραφία των Σουηδών ανακατασκευάστηκε, φερόμενο από μικρότερης διατομής μάλλον χυτές(;) κολώνες και καλύφθηκε με λαμαρίνα.(εικόνα 5)

Σε επόμενη χρονική περίοδο, μαζί με άλλες στερεωτικές εργασίες και πλακοστρώσεις που έγιναν πιο πρόσφατα, το στέγαστρο κατασκευάστηκε εκ νέου ξύλινο με κεραμοσκεπή, ενώ οι κολώνες επενδύθηκαν με λίθους και πλίνθους σε αυθαίρετη απομίμηση βυζαντινού στυλ.

Την ίδια εποχή φαίνεται να τοποθετήθηκαν και οι εσωτερικές επενδύσεις στα χαμηλά τμήματα των λιθοδομών με πλινθοδομή.

Οι κατασκευές αυτές δεν αποτελούν οικοδομική φάση, αλλά νεωτερικές επεμβάσεις, οι οποίες έχουν αλλοιώσει τον χαρακτήρα του μνημείου.

Σε αυτές περιλαμβάνονται πιθανότατα και οι εκτεταμένες πλακοστρώσεις στον περιβάλλοντα χώρο, με γκρι τσιμεντοπικό αρμολόγημα, που ενδεχομένως καλύπτουν σημαντικά παλαιότερα ίχνη διαμορφώσεων, αλλά και η ψευδής συμπλήρωση στην γωνία του τοίχου που εκτείνεται μετά την ανατολική παρειά της νότιας όψης, προσδίδοντας του καθαρές τετράγωνες διαστάσεις που όμως δεν είναι οι αρχικές.

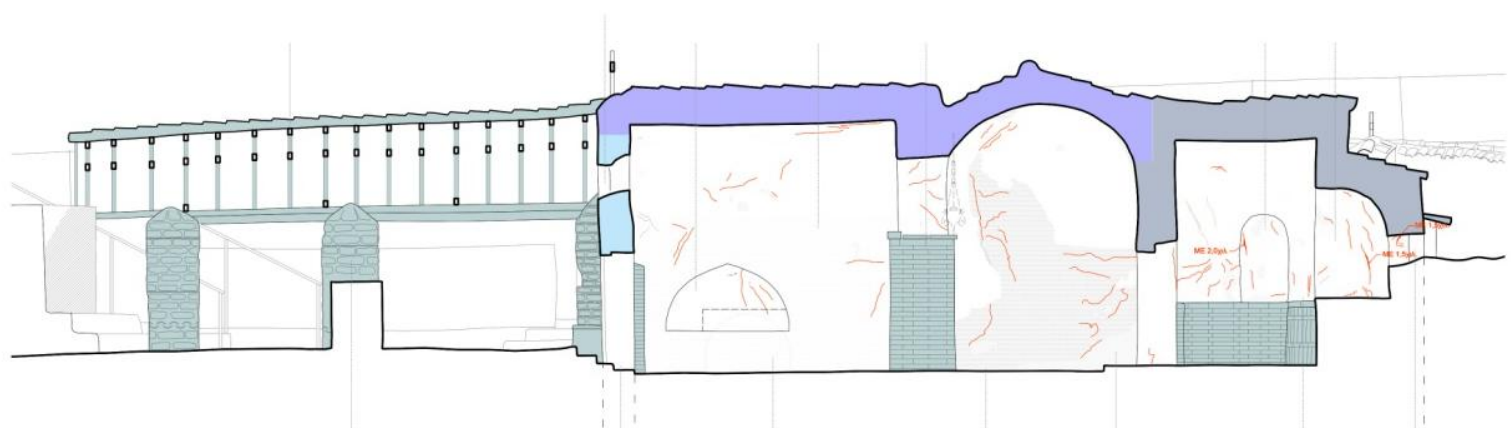
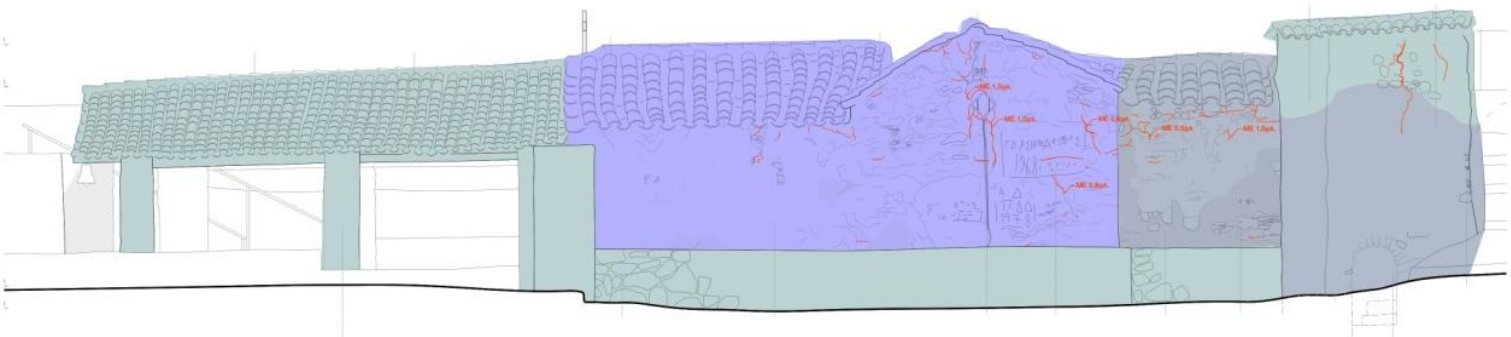
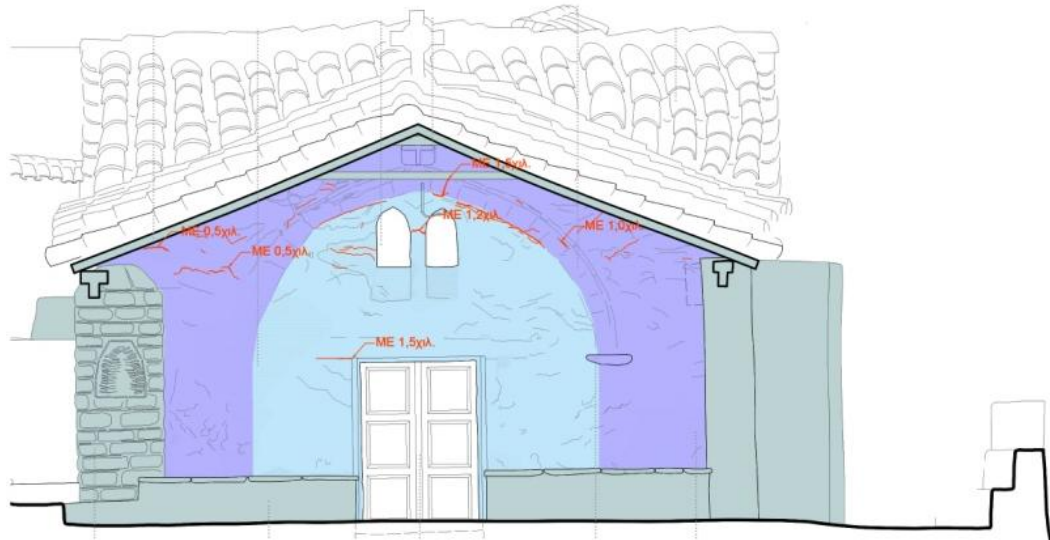
Ο τοίχος αυτός, από τη συναρμογή των λίθων και τα ίχνη κεραμιδιών, φαίνεται να συνεχιζόταν με τοξωτό άνοιγμα προς τα ανατολικά ενώ δεν είναι βέβαιο το αρχικό του ύψος ούτε και η λειτουργία του. Πιθανά να αποτελούσε τμήμα κλειστού περιβόλου με πύλη εισόδου προς την μονή.

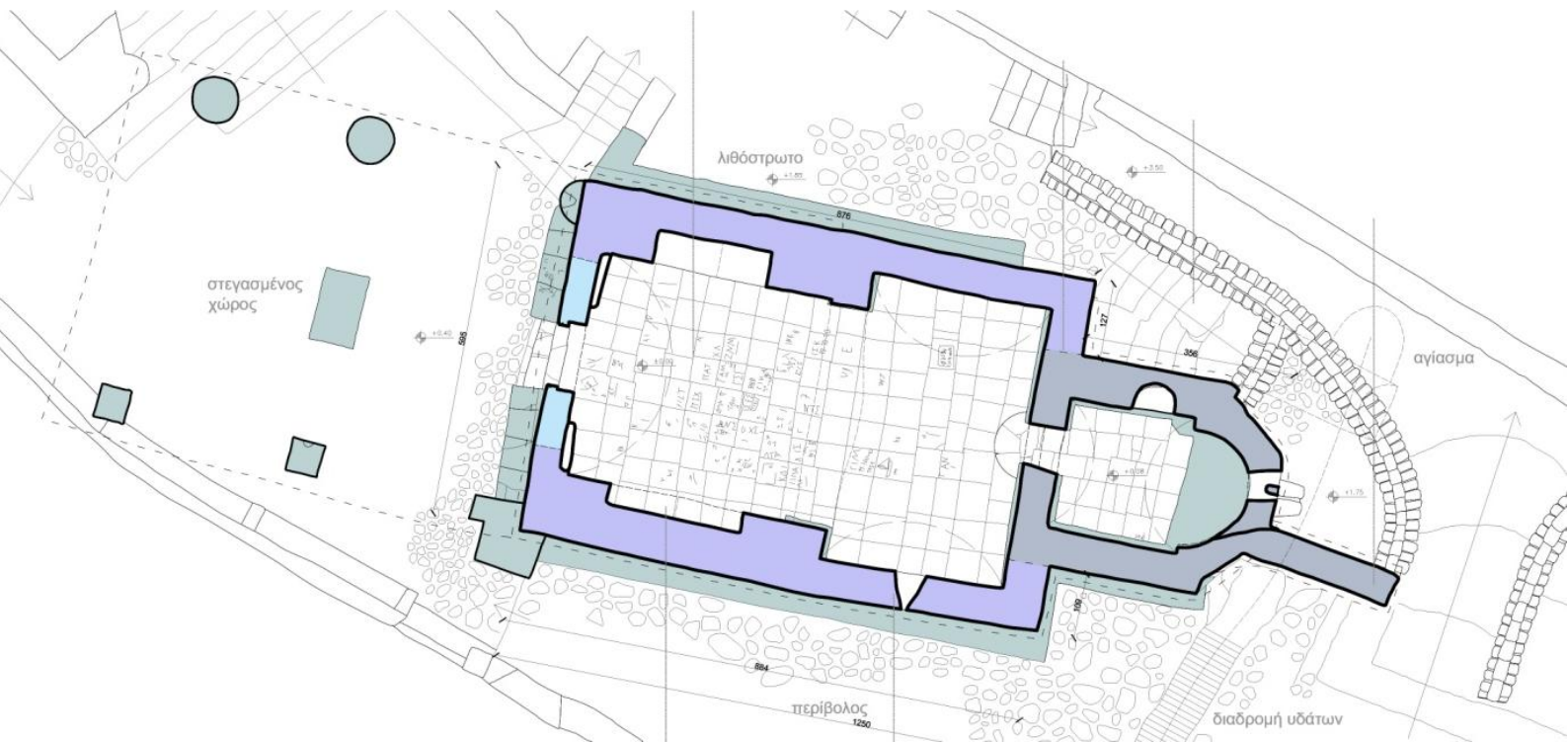
Αρχική φάση: 13ος-14ος αι.
ή παλαιότερα

Β' φάση

Γ' φάση

Επεμβάσεις: 2009-2012

Άλλες επεμβάσεις που έχει δεχθεί ο ναός στο πέρασμα των ετών, αφορούν αλλαγές στα ανοίγματα, προσθαφαιρέσεις υλικών κ.ο.κ. Ορισμένες τοποθετούνται σε ένα χρονικό πλαίσιο με βάση σχεδιαστικά και φωτογραφικά τεκμήρια, ενώ κάποιες άλλες μπορεί να μην είναι εφικτό να καταταχθούν σε κάποια χρονική περίοδο, ελλείψει επαρκών στοιχείων.

Χαρακτηριστική επέμβαση της πρώτης κατηγορίας αποτελεί το πρωτότερο δυτικό προστέγασμα, το οποίο στεγαζόταν με λαμαρίνα έως και το 1993 τουλάχιστον, όπως μαρτυρά σχέδιο αποτύπωσης του ίδιου έτους από το αρχείο της ΕΦΑ Αργολίδος.

Στη δεύτερη κατηγορία αναφέρεται το χαρακτηριστικό παράδειγμα του νοτίου μονόλοβου ανοίγματος. Το αρχικό του σχήμα, με βάση τα φωτογραφικά τεκμήρια των Σουηδών αρχαιολόγων, διέφερε αρκετά από τη σημερινή του εικόνα. Στις αρχικές απεικονίσεις φαίνεται ορθογώνιο με καμπύλη απόληξη σε αντίθεση με το σημερινό του ρομβοειδές σχήμα.

εικόνα 34, Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, αρχείο Σουηδών αρχαιολόγων

εικόνα 35, νότια άποψη του ναού με το στέγαστρο από ελενίτ της δεκαετίας του '80, Μηνάιος Η., Αγία Σωτήρα Ασίνης, Ιστορία-μύθος-παραδόσεις, 2020

εικόνα 36, πανοραμική λήψη από αεροφωτογραφία, πηγή: Ορθοδοξία news, Ναύπλιο: Το Βυζαντινό Μοναστήρι της Μεταμορφώσεως στο Τσέλο, 2018

εικόνα 37, το δυτικό προστέγασμα από ελενίτ της δεκαετίας του '80 Μηναίος Η., Αγία Σωτήρα Ασίνης, Ιστορία-μύθος-παραδόσεις, 2020

εικόνα 37, η σημερινή εικόνα του δυτικού στεγάστρου με τη νέα κεράμωση, φωτογραφία της Μ. Μπαλοδήμου

3) Παθολογία

Ακολουθούν σε συνέχεια, τα ευρήματα της παθολογίας του μνημείου, ομαδοποιημένα:

Ρωγμές:

Στα σχέδια το σύνολο της παθολογίας αποτυπώνεται λεπτομερώς.

Με κόκκινο σημειώνονται οι ρωγμές, με διαβαθμίσεις του εύρους τους (εδώ συναντώνται μικρού εύρους ρωγμές της τάξεως των 2χιλ.<εύρους<5χιλ), ενώ με γκρι οι τριχοειδείς ρωγμές (με εύρος <2χιλ.). Με κόκκινη διακεκομμένη γραμμή έχουν αποτυπωθεί οι πιθανές θέσεις των ρωγμών που έχουν επισκευαστεί και θα πρέπει να διερευνηθεί η ακριβής τους θέση. Σε κάθε περίπτωση η σημερινή εικόνα δεν παρουσιάζει ρωγμές μεγαλύτερες των 1,5-2,5 χιλιοστών.

Οι ρωγμές στο σύνολο του ναού δεν μπορεί να εξακριβωθεί εάν είναι διαμπερείς χωρίς περαιτέρω έρευνα και αφαίρεση των επί μέρους επιχρισμάτων και επενδύσεων.

Σε επίπεδο άνοψης συναντώνται οι τυπικές ρωγμές των θόλων στην άνω πλευρά κατά μήκος της κλείδας. Εκτείνονται κατά μήκος και δεν παρουσιάζουν μεγάλο εύρος (με μέγιστη τιμή το 1χιλ.). Επίσης παρουσιάζονται οι χαρακτηριστικές λοξές ρωγμές κοντά στους κατακόρυφους τοίχους.

Η ύπαρξη των ρωγμών αυτών αιτιολογείται από το γεγονός ότι η μεταφορά των φορτίων στα τόξα και τους θόλους γίνεται μέσω θλιπτικών δυνάμεων. *«Η συνηθέστερη βλάβη στους θόλους είναι η καταστροφή τμήματος στην κορυφή τους[...], οι θόλοι αστοχούν κυρίως λόγω μετακινήσεων των στηρίξεών τους από τις οριζόντιες ωθήσεις.»*²⁸

Σημείο κατασκευαστικής αστοχίας συναντάται στη συναρμογή των θόλων, όπου ο θόλος του κυρίως ναού φέρεται από τόξα, τα οποία κάποια στιγμή παραμορφώθηκαν με συνέπεια η κλείδα να κατέβει από την αρχική της θέση (να «καθίσει»), επομένως να εμφανιστούν οι ρηγματώσεις του θόλου.

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί και η πιθανή έλλειψη σύνδεσης μεταξύ των περιμετρικών εξωτερικών τοίχων με τους θόλους, οι οποίοι δευτεροί φαίνεται να έχουν απλώς τοποθετηθεί στις τοιχοποιίες.

Συνεπώς, στόχος της μελέτης επισκευής και στερέωσης του μνημείου θα είναι να αποτραπεί η διερεύνηση αυτών των ρωγμών και γενικά να ληφθούν τα απαραίτητα προληπτικά μέτρα ώστε να βελτιωθεί η μεταφορά των οριζόντιων φορτίων στους τοίχους και η καλύτερη συνεργασία τοίχων και θολοδομίας, σε επόμενους σεισμούς.

²⁸ Καραντώνη Φ., *Κατασκευές από τοιχοποιία Σχεδιασμός και Επισκευές*, εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα, 2004

Ολίσθηση εδάφους και θεμελίωση:

Λόγω της έντονης κλίσης του εδάφους θα ήταν πιθανή η ύπαρξη φθορών που να οφείλονται σε προβλήματα εδάφους-καθιζήσεις. Τέτοιου είδους παθολογία (π.χ. κάθετες ρωγμές) δεν συναντάται όμως μακροσκοπικά. Είναι επομένως αναγκαίο, σε επόμενη φάση εργασιών, να διερευνηθούν τα χαρακτηριστικά του εδάφους και της θεμελίωσης του ναού και ο βαθμός επάρκειάς της.

Παθολογία αγιογραφιών:

Στο εσωτερικό του ναού οι φθορές που παρατηρήθηκαν στο σύνολο της ζωγραφικής του επιφάνειας αφορούν απολεπίσεις, σημειακές επικαθίσεις αλάτων και αιθάλης και αποφλοιώσεις των τοιχογραφιών και έχουν προκληθεί ως επί το πλείστον εξαιτίας της έλλειψης συντήρησης, από τις ασύμβατες επεμβάσεις και προσθήκες, αλλά και λόγω της ανερχόμενης υγρασίας.

Νεότερες επεμβάσεις:

Οι νεότερες επεμβάσεις που έχει δεχθεί το μνημείο στο πέρας των ετών θα χαρακτηρίζονταν ως ατυχείς από πλευράς αναστηλωτικής και αισθητικής, καθώς έχουν εφαρμοστεί εμπειρικά χωρίς τις απαιτούμενες μελέτες και διερευνήσεις.

Εντούτοις συνεκτιμώντας το γεγονός ότι το μνημείο είναι απομακρυσμένο, εάν δεν υπήρχε το ενδιαφέρον διατήρησής του από τους πιστούς, μπορεί να είχε περιέλθει σε κατάσταση ερείπωσης ανάλογη με αυτήν του πύργου και των λοιπών προσκτισμάτων. Τα υλικά επισκευών με βάση το τσιμέντο αποδείχθηκαν ασύμβατα με τα υλικά δομής του μνημείου και τα ασβεστιτικά κονιάματα.

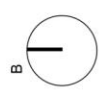

εικόνα 38, επέμβαση σε ρωγμή που έχει ρηγματωθεί εκ νέου
εικόνα 39 (κάτω), επεμβάσεις με οπτόπλινθους, φωτογραφία της Μ. Μπαλοδήμου

Τέλος σε πολλά σημεία οι «αποκατεστημένες» ρωγμές έχουν ρηγματωθεί εκ νέου, γεγονός που υποδεικνύει ότι η επισκευή τους δεν ήταν αποτελεσματική, πιθανότατα διότι ήταν επέμβαση μόνον στην επιφάνεια, δηλαδή σφράγισης των χειλέων των ρωγμών χωρίς ουσιαστική σε βάθος επισκευή και ενίσχυση της τοιχοποιίας.

Τα βασικά κονιάματα και επιχρίσματα των επισκευών/ επεμβάσεων διαθέτουν τσιμέντο στη σύστασή τους με αποτέλεσμα να συκρατούν και να αποδίδουν υγρασία στην αρχική τοιχοποιία, υποβοηθώντας στη διάβρωσή της.

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΩΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
 ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
 ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
 ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
 ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
 ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασίνη Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος.
 Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δρίβα-Δεληγιάννη Ε., Μπαλοδήμου Μ.

A.04

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024

ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50

ΑΝΟΨΗ

γρασία και περιβαλλοντικοί παράγοντες:

Η υγρασία είναι ένας από τους κύριους παράγοντες εμφάνισης φθορών σε ένα ιστορικό κτίριο.

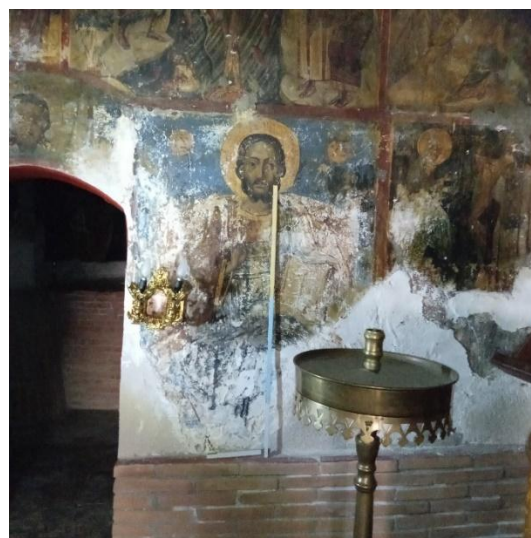
Στη συγκεκριμένη περίπτωση συναντάται κυρίως υπό τη μορφή ανερχόμενης υγρασίας, στο εσωτερικό της βόρειας παρειάς του Ναού η οποία βρίσκεται άλλωστε κάτω από τη στάθμη του εδάφους.

Εμφανίζεται επίσης ως κατερχόμενη υγρασία, εξαιτίας των ομβρίων υδάτων τα οποία κυλούν από τα κεραμίδια επί της τοιχοποιίας και στη συνέχεια αναπηδούν στα σημεία των νεότερων εξωτερικών προσθηκών των περιτοιχισμάτων.

Η ατμοσφαιρική υγρασία στο εσωτερικό του μικρού καθολικού είναι έντονα αισθητή εξαιτίας άλλωστε και των ελάχιστων και μικρών ανοιγμάτων που διαθέτει.

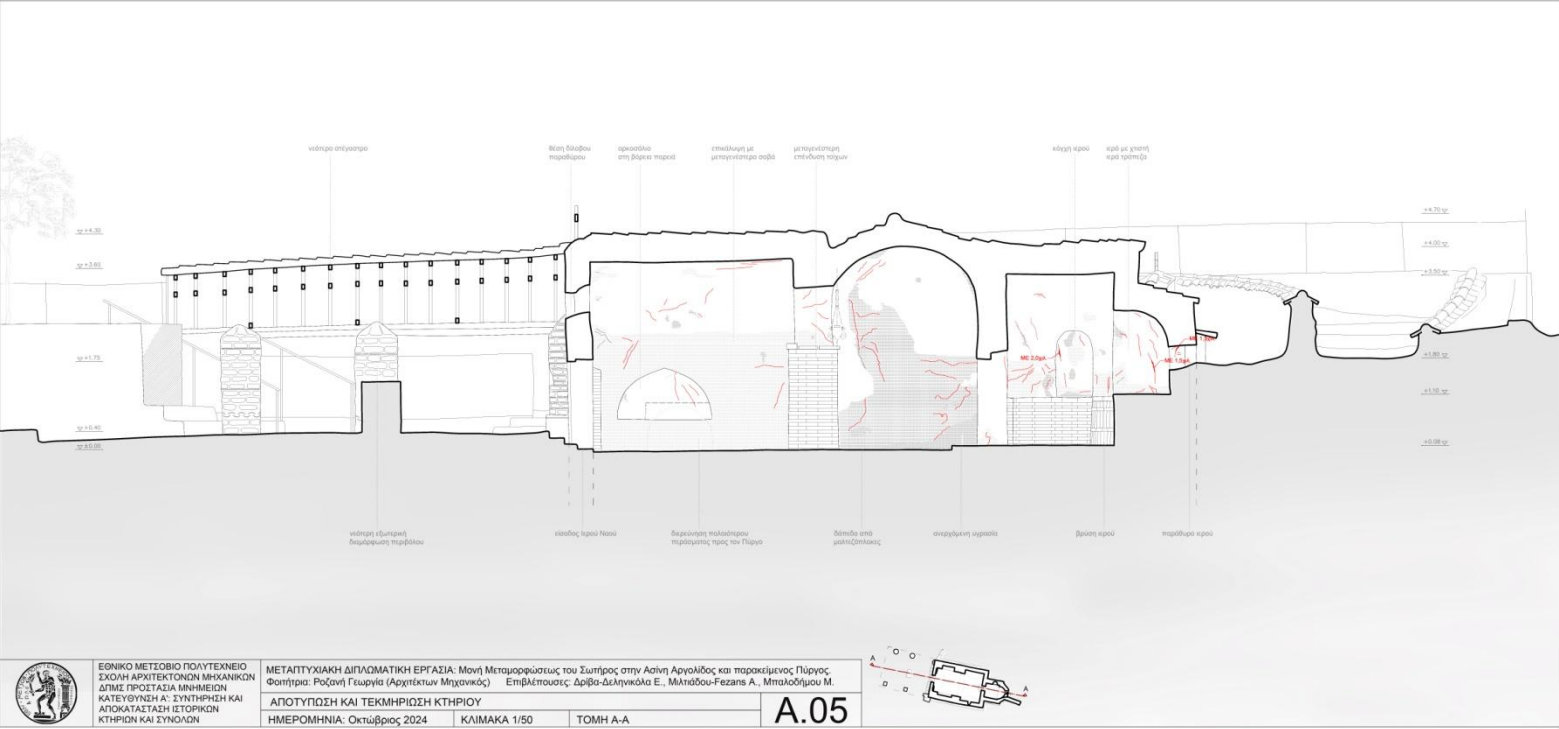
εικόνα 40, υγρασία βυθισμένου τμήματος κάτω από το έδαφος, φωτογραφία της Μ. Μπαλοδήμου

εικόνα 41, εύτριπτες αγιογραφίες κτιστού τέμπλου

εικόνα 42, ίχνη ανερχόμενης υγρασίας από τις επεμβάσεις

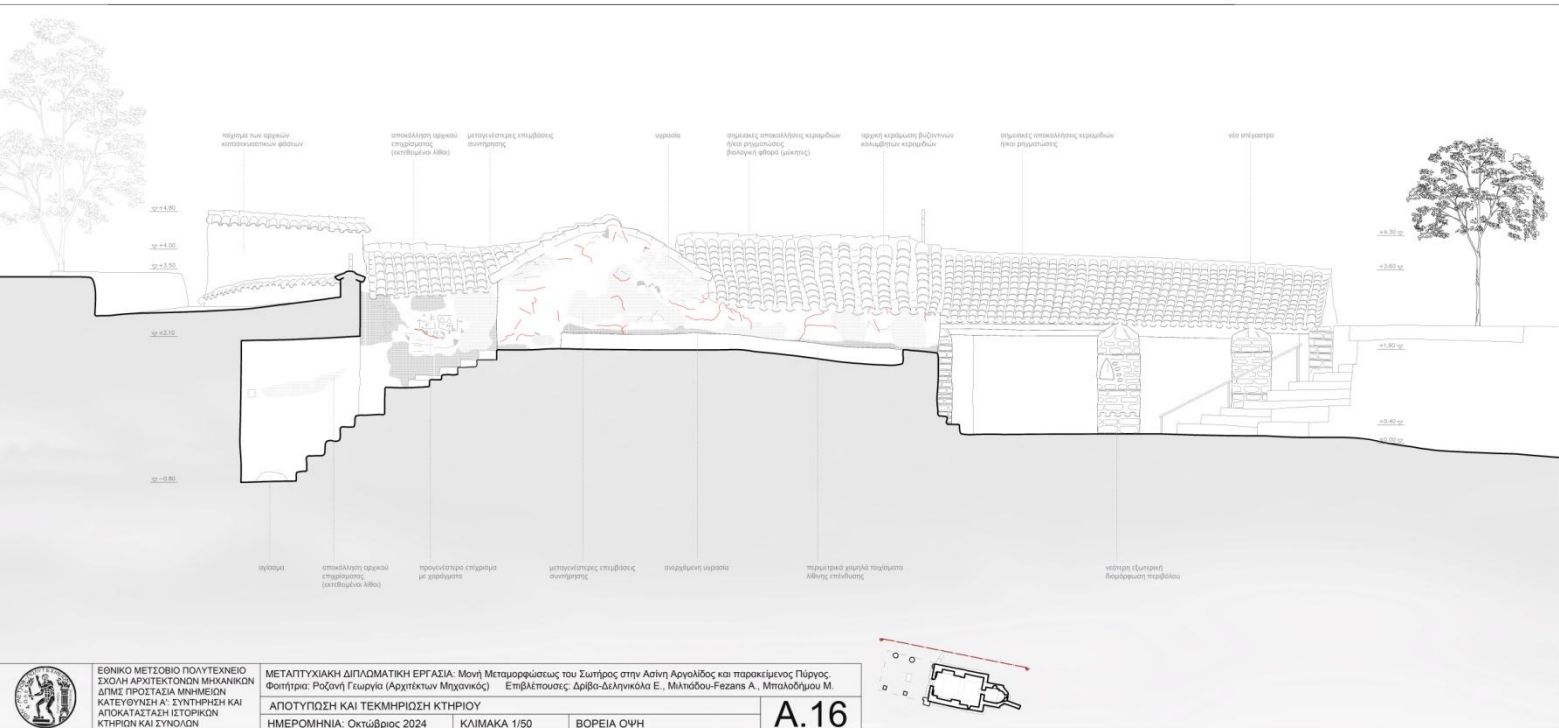

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΕΩΡΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΧΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασίνη Αργολίδας και παρακείμενος Πύργος.
Φοιτήρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δριβα-Δελιγιάννα Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλοδήμου Μ.

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024 ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50 ΤΟΜΗ Α-Α

A.05

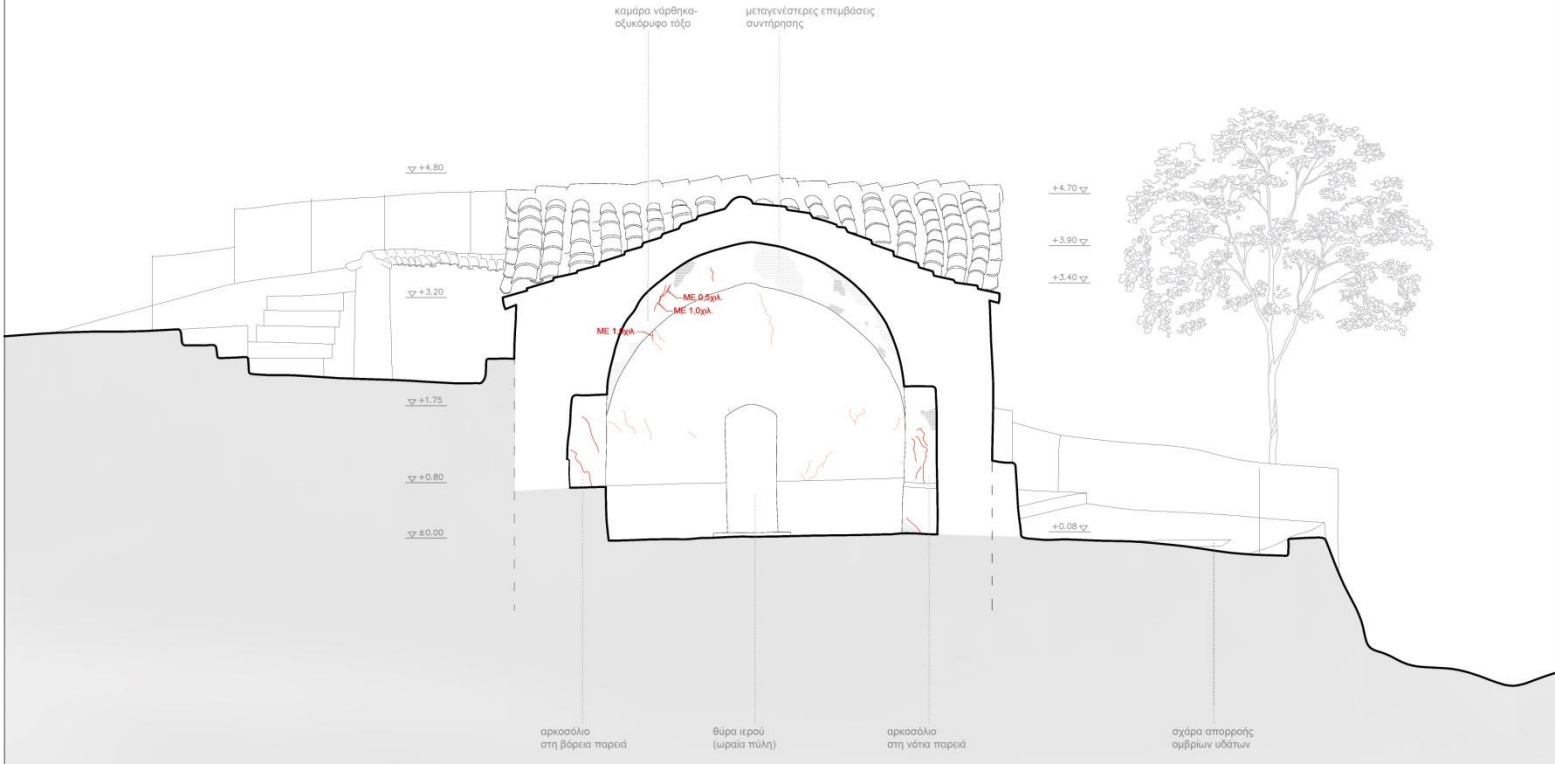

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΕΩΡΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΧΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασίνη Αργολίδας και παρακείμενος Πύργος.
Φοιτήρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δριβα-Δελιγιάννα Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλοδήμου Μ.

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024 ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50 ΒΟΡΕΙΑ ΟΨΗ

A.16

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασίνη Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος.
Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δρίβα-Δεληνικόλα Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλοδήμου Μ.

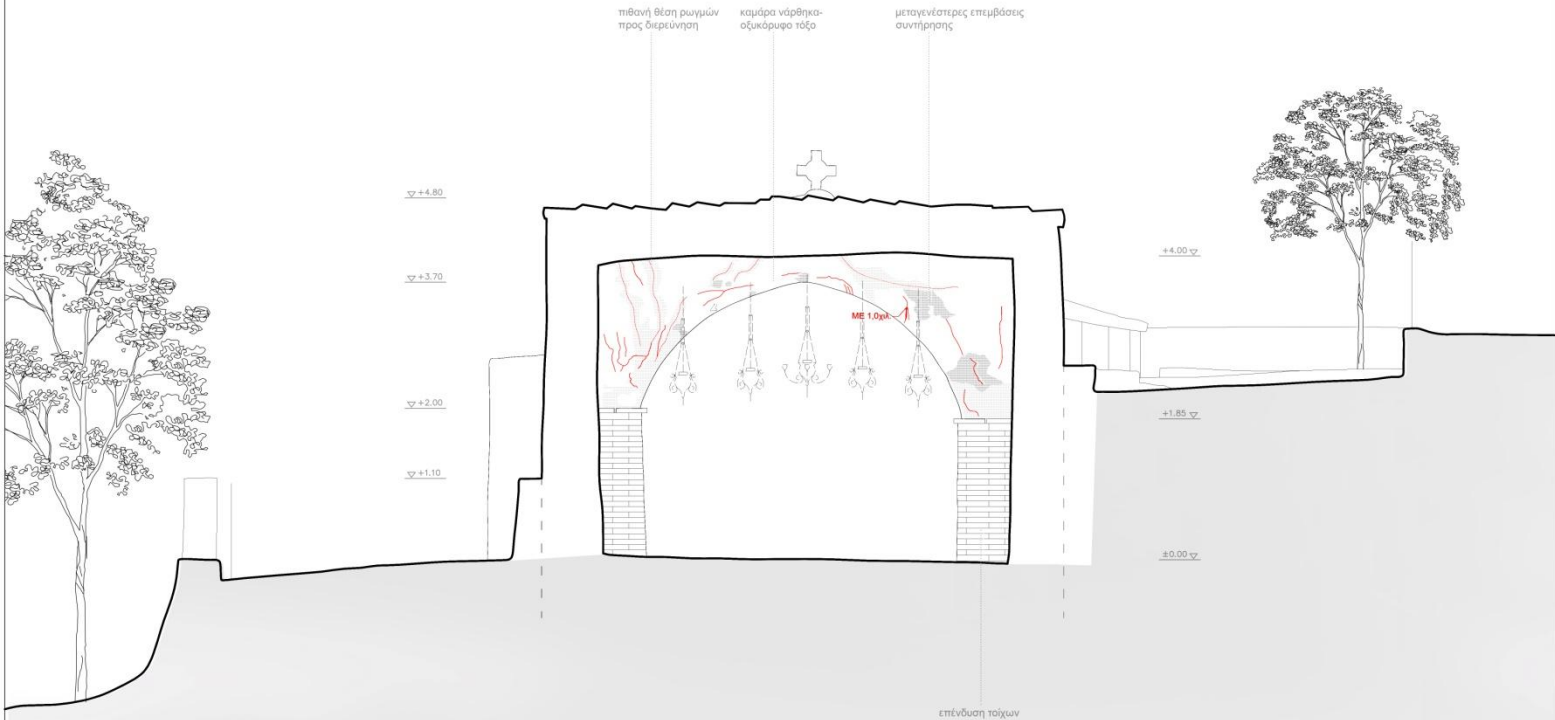
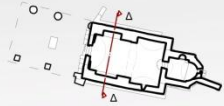
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024

ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50

ΤΟΜΗ Δ-Δ

A.08

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασίνη Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος.
Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δρίβα-Δεληνικόλα Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλοδήμου Μ.

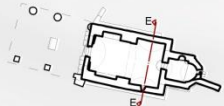
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ

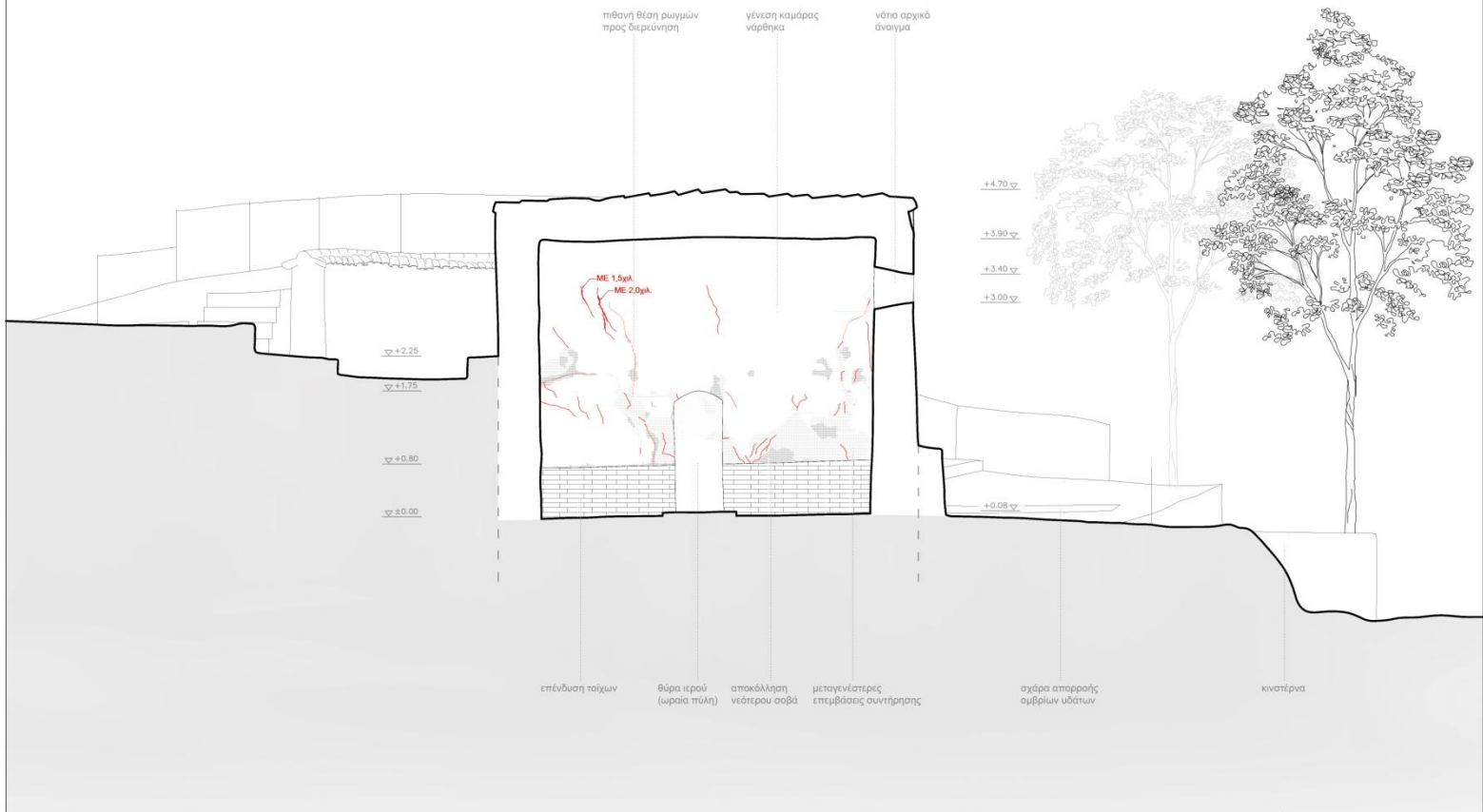
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024

ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50

ΤΟΜΗ Ε-Ε

A.09

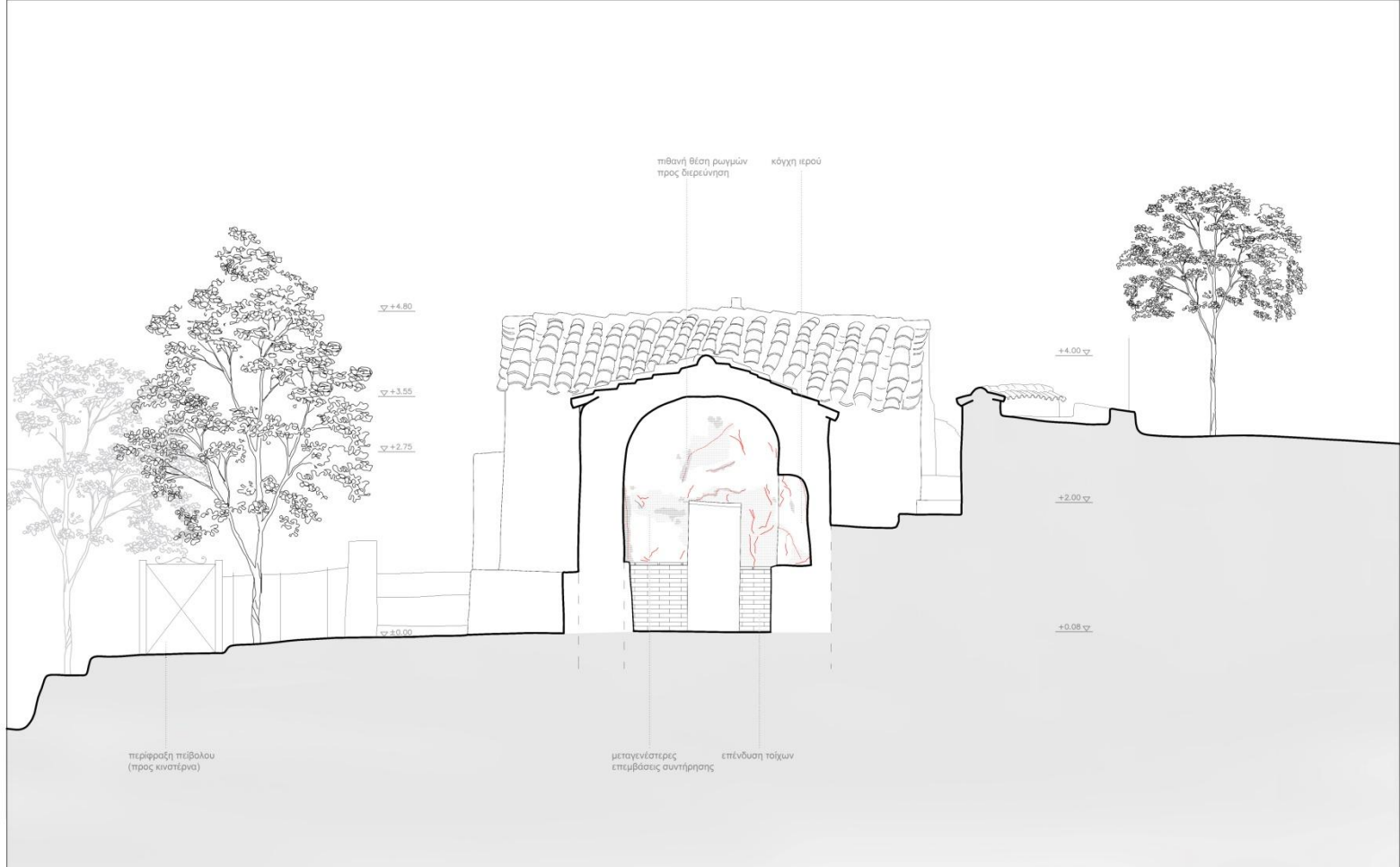
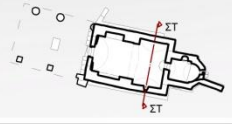

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασίνη Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος.
Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δρίβα-Δεληνικόλα Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλοδήμου Μ.
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024 ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50 ΤΟΜΗ ΣΤ-ΣΤ

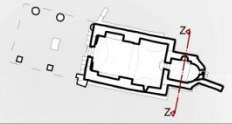
A.10

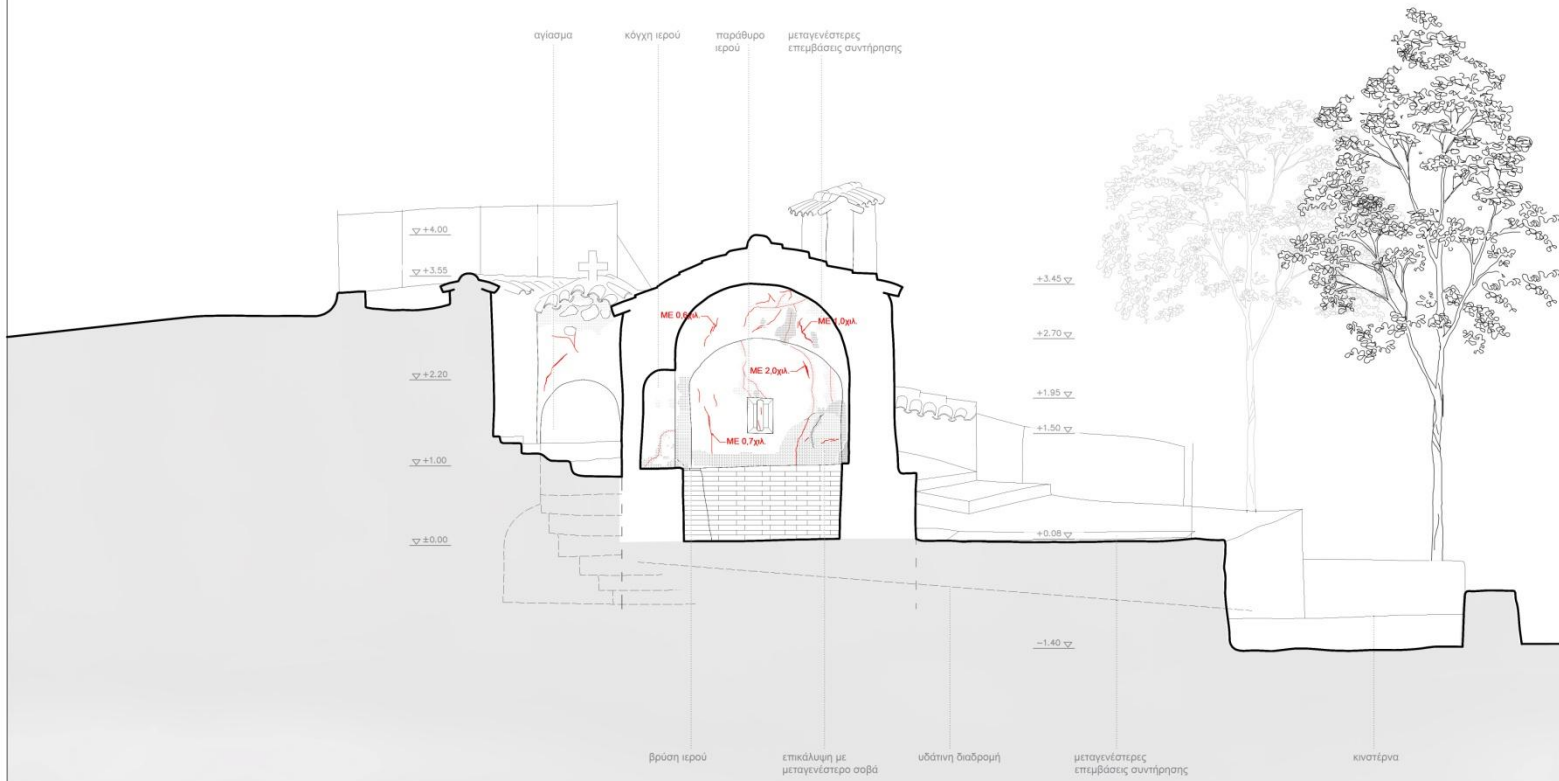

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασίνη Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος.
Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δρίβα-Δεληνικόλα Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλοδήμου Μ.
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024 ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50 ΤΟΜΗ Ζ-Ζ

A.11

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασίνη Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος.
Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δρίβα-Δεληγκόλα Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλοδήμου Μ.

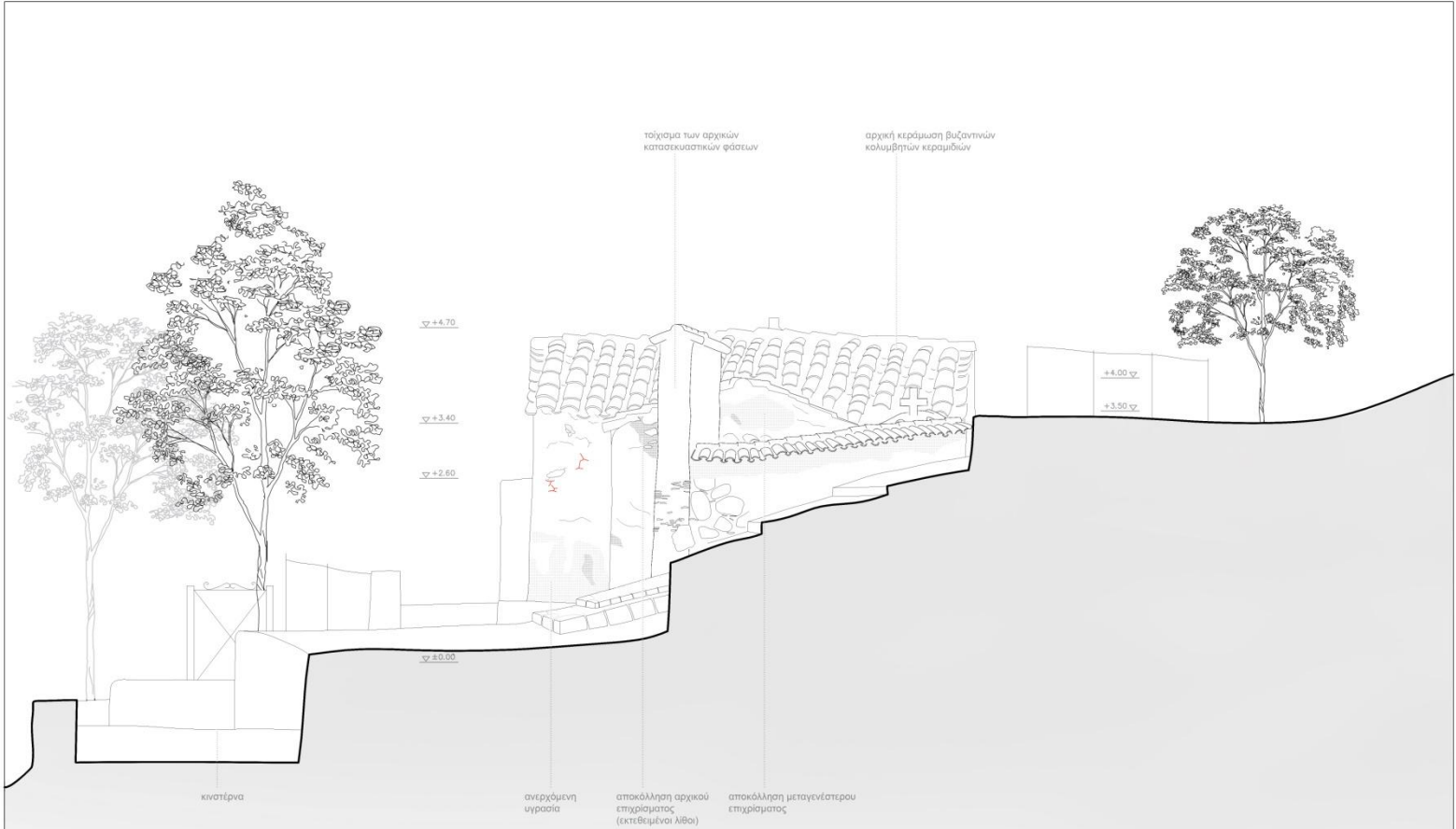
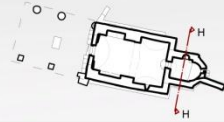
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024

ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50

ΤΟΜΗ Η-Η

A.12

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασίνη Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος.
Φοιτήτρια: Ροζανή Γεωργία (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δρίβα-Δεληγκόλα Ε., Μιλτιάδου-Fezans Α., Μπαλοδήμου Μ.

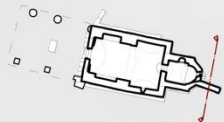
ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024

ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΟΨΗ

A.15

Βιολογική φθορά:

Εμφανίζεται στη στέγη ανάμεσα στα κεραμίδια με τη μορφή τοπικής βλάστησης και στο σύνολο της επιφάνειάς τους ως μύκητες, οι οποίοι θα πρέπει να αναλυθούν εργαστηριακά για την κατάλληλη πρόταση απομάκρυνσής τους.

Δομικά υλικά:

Τα δομικά υλικά εμφανίζουν φυσική γήρανση και σημειακές θραύσεις (λίθοι), τοπικά σπασίματα και αποκολλήσεις (δάπεδο και κεραμίδια).

Όσον αφορά τα εξωτερικά επιχρίσματα, αυτά παρουσιάζουν κονιορτοποιήσεις, αποσαθρωτώσεις και τοπικές αποκολλήσεις ώστε να καθιστούν εμφανή και εκτεθειμένη την τοιχοποιία.

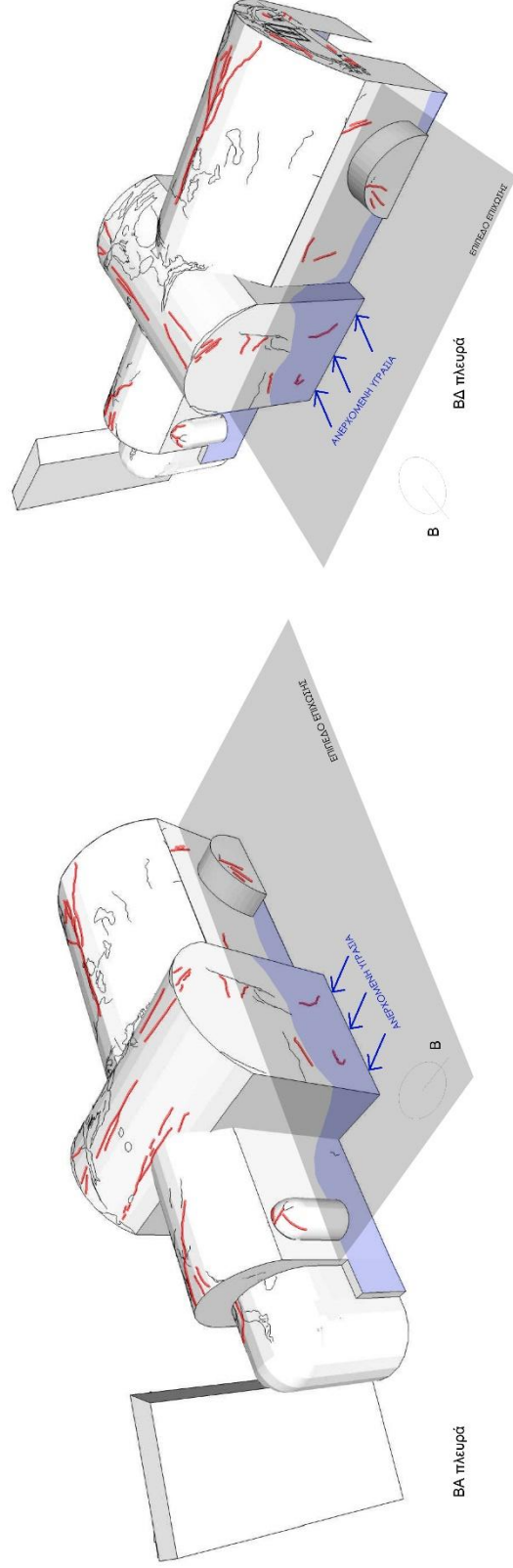
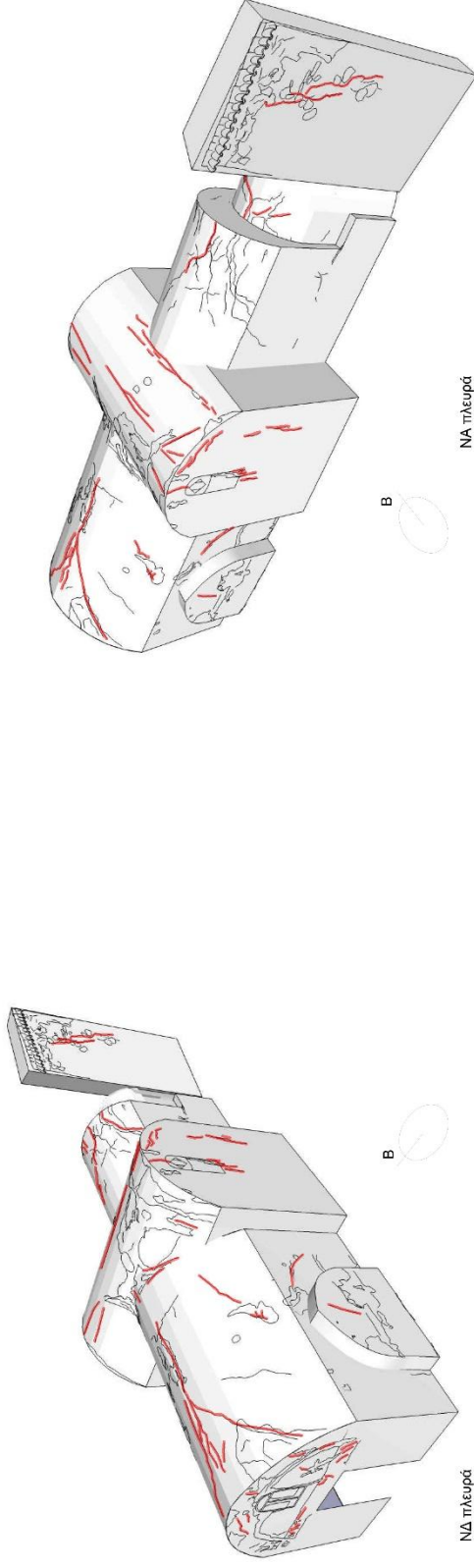
Παρατηρείται επίσης μερική απώλεια κονιάματος δόμησης, στα σημεία που έχει απολεσθεί σημαντικό τμήμα του επιχρίσματος, που οδηγεί βαθμιδωτά στην αποδυνάμωση της στατικής επάρκειας.

εικόνα 44, βιολογική φθορά κεραμιδιών

εικόνα 43, ίχνη ανερχόμενης υγρασίας από αναπήδηση ομβρίων στη βόρεια όψη

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
 ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
 ΔΠΜΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΗΜΕΙΩΝ
 ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Α': ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ
 ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
 ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Ασίνη Αργολίδος και παρακείμενος Πύργος.
 Φοιτήτρια: Ροζάνη Γεωργιά (Αρχιτέκτων Μηχανικός) Επιβλέπουσες: Δρίβα-Δελνγκόλα Ε., Μιλτιάδου-Γεζάνη Α., Μπαλοδήμου Μ.

ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΚΑΙ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΚΤΗΡΙΩΝ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: Οκτώβριος 2024

ΚΛΙΜΑΚΑ 1/50

ΑΞΟΝΟΜΕΤΡΙΚΟ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ

A.17

6) Συμπεράσματα

Το μνημείο στο σύνολό του δεν παρουσιάζει επικίνδυνες φθορές ή εκτεταμένες ρωγμές μεγάλου εύρους. Οι διάφορες φάσεις και επεμβάσεις που έχει δεχθεί έχουν επηρεάσει σημαντικά την εικόνα και την κατάσταση του, πολλές φορές αρνητικά όσον αφορά τον βαθμό διατήρησης του αρχικού κτίσματος και των αυθεντικών υλικών δόμησης.

Σημαντικός παράγοντας των βλαβών είναι η ίδια η γεωμετρία του μνημείου και οι εγγενείς αδυναμίες του συστήματος των σταυρεπίστεγων ναών, καθώς ο υψηλότερος θόλος φέρεται από έναν άλλο θόλο, οι οποίοι μεταξύ τους διασταυρώνονται. Ένας επιπλέον παράγοντας εμφάνισης βλαβών είναι και οι οικοδομικές φάσεις, καθώς τα διαφορετικά τμήματα του Ναού πιθανώς να έχουν κατασκευαστεί ασύνδετα, κτισμένα το ένα σε επαφή με το άλλο χωρίς οι λίθοι της μίας φάσης να «πλέκονται» με τη διαδοχική της. Για τον λόγο αυτό, η επιλογή της προσθήκης ελκυστήρων είναι αδιαμφισβήτητης αναγκαιότητας.

Όσον αφορά τις φθορές, σημαντικό παράγοντα αποτελεί κυρίως η ανερχόμενη υγρασία και η φυσική γήρανση των υλικών. Ωστόσο, τόσο λόγω των μικρών διαστάσεων του όσο και του χαμηλού ύψους του, δεν βρίσκεται σε κατάσταση ετοιμορροπίας.

Ως αποτίμηση των βλαβών συμπεραίνεται πως οι ανθρωπογενείς επεμβάσεις επιδρούν αρνητικά, παρά τις όποιες καλές προθέσεις και εντείνουν ή επιδεινώνουν τις υπάρχουσες φθορές.

Συνεπώς εκτός από τις αναγκαίες στερεωτικές επεμβάσεις και ενισχύσεις του ίδιου του μνημείου, στις οποίες θα αναφερθούμε στο επόμενο κεφάλαιο, το μνημείο και ο περιβάλλον χώρος του απαιτούν μια αισθητική αναβάθμιση, ανάδειξη και αποκατάσταση με απομάκρυνση των νεωτερικών επεμβάσεων και την εξασφάλιση μιας συνετής λειτουργικότητας για τις ανάγκες των πιστών χωρίς αυτό να γίνεται εις βάρος της ιστορικότητας και της κλίμακας του μνημείου.

8) Βιβλιογραφία

- Αντωνακάτου Ν., Μαύρου Τ., *Τα Μοναστήρια της Πελοποννήσου, τόμος Α΄*, Αθήνα 1976
- Απομνημονεύματα του Στρατηγού Ιωάννου Μακρυγιάννη, τόμος β΄*, εκδόσεις Πέλλα, Αθήνα, σελ. 77
- Αργολική Αρχαική Βιβλιοθήκη Ιστορίας & Πολιτισμού, *Αρχαία Ασίνη*
- Αργολική Αρχαική Βιβλιοθήκη Ιστορίας & Πολιτισμού, *Η Εκκλησία του Άργους στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*
- Βίγλας Ιωάννης, *Πανσανίου Λακωνικά*, εκδόσεις Μοριάς
- Γεωργόπουλος Δημήτρης, *Το Αρχείο της Επαρχιακής Δημογεροντίας Ναυπλίου (1828-1829)*, Ναύπλιο 2015
- Γιολές, *Βυζαντινή ναοδομία (600-1204)*, Καρδαμίτσα, Αθήνα 2002
- Γριτσόπουλος Τάσος, *Η Εκκλησία της Πελοποννήσου μετά την Άλωσιν, Α΄ Έκδοση*, Αθήνα 1992
- Γριτσόπουλος Τάσος, *Παρουσία ζωγράφων έξ Άργολίδος κατά τούς ΙΖ΄ και ΙΗ΄ αιώνας*, σσ. 263-295
- Γριτσόπουλος Τάσος, *Η Πελοποννησιακή ζωγραφική μετά την Άλωσιν – Πρακτικά του Δ Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών 1990 – Τόμος Α*, 1993
- Δεληγιαννόπουλος Χρυσόστομος, *Η Εκκλησία Άργους και Ναυπλίας από της συστάσεώς της μέχρι σήμερα, Τεύχος Α΄*, έκδ. Χριστ. Εστίας Άργους, 1957
- Δηλέ Α., *Η δράση του εργαστηρίου το Θεοδοσίου Κακαβά στη Πελοπόννησο (δεύτερο μισό 16ου αιώνα)*. Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2017
- Δημητροκάλλης Γ., *Η καταγωγή των σταυρεπίστεγων ναών, ΄΄Χαριστήριον εις Α. Ορλάνδον΄΄*, τ. Β΄, Αθήναι 1966, 187-211.
- Δημητρούλιας Κ., *Αποτύπωση και ιστορική – αρχιτεκτονική τεκμηρίωση του επονομαζόμενου «Πύργου της Βασιλοπούλας», πλησίον του οικισμού Μύλοι Αργολίδας*
- Δωρής Μ., *Οι σταυρεπίστεγοι ναοί μία πρώιμη αναγέννηση*, τεύχος 2, Αθήνα, 2003
- Καραντώνη Φ., *Κατασκευές από τοιχοποιία Σχεδιασμός και Επισκευές*, εκδόσεις Παπασωτηρίου, Αθήνα, 2004
- Καρούζου Σεμνή, *Το Ναύπλιο*, Εμπορική Τράπεζα Ελλάδος, έκδοση 1979
- Κόνδης Η. Γεώργιος, *Εκπαίδευση και σχολικό δίκτυο στην Αργολίδα την Οθωνική Περίοδο*, *Ναυπλιακά Ανάλεκτα VIII*, σελ 443 και 450, Ναύπλιο 2013

- Κυρκίνη-Κούτουλα Αναστασία, *Η οθωμανική διοίκηση στην Ελλάδα-Η περίπτωση της Πελοποννήσου (1715-1821)*, Εκδόσεις Αρσενίδη
- Λαμπруνίδης Γ. Μιχαήλ, *Η Ναυπλία, Από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι και τον Όθωνα, Ιστορική Μελέτη*, Ελεύθερη Σκέψις, Μάιος 1999
- Λαμπруνίδης Μιχαήλ, *Η Ναυπλία από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*, έκδ. Δ', σ. 195, Ναύπλιον, 2001
- Λεβίδης, *Οι Βενετοί εις την Πελοπόννησον (1685-1715)*
- Λιάτα Ε., *Μνείες θανάτων Ελλήνων της Βενετίας από τα ταμιακά βιβλία της Ελληνικής Αδερφότητας των ετών 1536-1576*, Βενετία, 1974
- Λιάτα-Κονταράτου Ελένη, *Παλιές & Νεότερες Εκκλησίες και Μοναστήρια του Δήμου Ασκληπιείου (Αυγουριό-Αργολίδας)*
- Μαλεβίτης Κωνσταντίνος, *Η Μονή Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Καραθώνας – Ναυπλίου, Ναυπλιακά Ανάλεκτα IV (2000)*, έκδ. Δήμου Ναυπλιέων
- Μαλεβίτης Κωνσταντίνος, *Ναυπλιακά Ανάλεκτα IV*, Έκδοση Δήμου Ναυπλιέων, 2000
- Μαλτέζου Χρύσα, *Βενετοκρατούμενη Ελλάδα-Προσεγγίζοντας την ιστορία*, Τόμος Α', Μεταβυζαντινών Σπουδών Βενετίας, Αθήνα-Βενετία 2010
- Μασχονά Παναγιώτα, *Οικονομικά Μονών Ναυπλίας του ΙΘ' αιώνα, Πελοποννησιακά, τόμ. 14, (1980-1981)*, σ. 215-22
- Μηλιαράκης Α., *Γεωγραφία, Πολιτική Νέα και Αρχαία του Νομού Αργολίδος και Κορινθίας*, Αθήνα 1886, σελ. 75
- Μηναίος Η., *Αγία Σωτεΐρα Ασίνης, Ιστορία-μύθος-παραδόσεις*, 2020
- Μπούρας Χαράλαμπος, *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση, Ε.Μ.Π. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις*, Δεκέμβριος 1998
- Μπούρας Χαράλαμπος, *Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Καλλιτεχνική Βιβλιοθήκη, Οκτώβριος 2001
- Μπούρας Χαράλαμπος- Μαμαλούκος Σταύρος, *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την Άλωση 7*, Εκδόσεις Μυγδόνια
- Νεζερίτης Άγγελος, *Βυζαντινή και εκκλησιαστική αρχιτεκτονική, Βυζαντιναί Μελέται*
- Νέλλη Χρονοπούλου – Μάρω Βουγιούκα – Βασίλης Μεγαρίδης, *Οδωνυμικά του Ναυπλίου*, έκδοση Δήμου Ναυπλιέων, 1994
- Ντόκος Κωνσταντίνος , *Ή έν Πελοποννήσω έκκλησιαστική περιουσία κατά τήν περίοδον τής Β' Ένετοκρατίας. Ανέκδοτα έγγραφα έκ τών Αρχείων Ένετίας*, 2003

- Οι μεταμορφώσεις της Πελοποννήσου (4^{ος}-15^{ος} αι.), Επιστήμης Κοινωνία, Ειδικές Μορφωτικές Εκδηλώσεις, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών 1958
- Ορλάνδος Α., *Οι σταυρεπίσταγοι ναοί της Ελλάδος*, ΑΒΜΕ Α', 1935
- Πέπας Ι., *Μεσαιωνικές σελίδες της Αργολίδος, Αρκαδίας, Κορινθίας, Αττικής*, Αθήνα 1990
- Ρούσσοσ Γ., *Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους 1826-1974, τόμος Β΄*, εκδόσεις Ελληνική Μορφωτική Εστία, Αθήνα 1975, σελ. 238-240
- Σαββίδης Γ.Κ. Αλεξίου, *Ναύπλιο, για τη βυζαντινή και φράγκικη περίοδο*
- Στράβωνος *Πελοποννησιακά*, εκδόσεις Κάκτος (Χατζόπουλος), 1994
- Τεμετζιόγλη Στεφανίδα, *Οι σταυρεπίστεγοι ναοί στο Δεσποτάτο της Ηπείρου*, Διατριβή, Αθήνα 2023
- Τοπικό Ιστορικό Αρχείο Ναυπλίου, ΔΗΜ. 1.1/ Ν 28 (1835)
- Τοιχογραφίες του 13ου αιώνα στην Αργολίδα. Ο ναός των Ταξιαρχών και ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος*
- Χρονοπούλου-Ζαμενοπούλου Νίκη, «*Πυργόσπιτα σε μικρούς οικισμούς στην περιοχή της Ναυπλίας*», εκδ. 1977
- An Essay on Byzantine fortification, Northern Greece 4th - 15th c.*, Συλλογικό έργο, Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων, 2001
- Leake William Martin, *Travels in the Morea: With a Map and Plans, Τόμος 1*, J. Murray, 1830
- Miltiadou-Fezans Androniki, Tassios Theodosios, *Mix-Design and Application of Hydraulic Grouts for Masonry Strengthening*, Springer Clam 2022, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-85965-7>
- Scripa Minora, *έρευνες στην αρχιτεκτονική και έργα για τη συντήρηση των μνημείων*, Αθήνα, 2005

Διαδικτυακές πηγές:

<https://argolikivivliothiki.gr/tag/%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%BD%CE%B7/>

<https://pyrgosvavel.webnode.gr/l/naos-metamorfosi-toy-sotiros-sto-tselo-agia-paraskeyi-nayplieon/>

Αρχείο της ΕΦΑ Αργολίδας <https://www.argolisculture.gr/el/lista-mnimeion/>

«Η Ιστορία της Αγίας Σωτήρας» 11-08-2018 (Ηλίας Κ. Μηναίος) - YouTube

«Η Ιστορία της Αγίας Σωτήρας» 11-08-2018 (Μετασίδης Χρήστος) - YouTube

«Η Ιστορία της Αγίας Σωτήρας» 11-08-2018 (Σχόλια & απόψεις) - YouTube

https://www.argolikeseidhseis.gr/2018/08/blog-post_741.html

<https://www.zougla.gr/politismos/asini-i-istoriki-moni-tis-metamorfoseos-tou-sotiros/>

<https://www.youtube.com/watch?v=65bpYzWB0gY>

Κοινά χαρακτηριστικά βυζαντινών ναών εκκλησιώ&nu (byzantineathens.com)

Καστρολόγος https://www.kastra.eu/#google_vignette

Προβολή του Ο ναός του Παντοκράτορος στο Μοναστηράκι Βονίτσης (εικ. 1-2, πίν. 99-110) (ekt.gr)

Προβολή του Τοιχογραφίες του 13ου αιώνα στην Αργολίδα. Ο ναός των Ταξιαρχών και ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος (ekt.gr)

Προβολή του Η καλλιτεχνική παραγωγή σε κέντρα και στην περιφέρεια της Βυζαντινής Πελοποννήσου. Όψεις της μνημειακής ζωγραφικής στην ύστερη παλαιολόγια περίοδο (ekt.gr)

Προβολή του Ο ναός της Παναγίας Χιλιαδούς στην Εύβοια (ekt.gr)

Προβολή του Νεότερα για τον ναό του Αϊ Στράτηγου (Ταξιάρχη) παρά την Καστανιά της Μεσσηνιακής Μάνης (ekt.gr)

<https://assini-mythika-istorika.blogspot.com/2020/08/>

<https://www.orthodoxianewsagency.gr/ieres-mones/%CE%BD%CE%B1%CF%8D%CF%80%CE%BB%CE%B9%CE%BF-%CF%84o-%CE%B2%CF%85%CE%B6%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BD%CF%8C-%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%BC%CE%B5%CF%84/>

https://www.argolikeseidhseis.gr/2020/08/blog-post_32.html

<https://www.argolisculture.gr/el/lista-mnimeion/moni-metamorfosis-sotiros-agia-paraskeyi-asinis/monumentPhotos>

DAB (dab-aldb.blogspot.com)

<https://wikimapia.org/32753863/el/%CE%99%CE%B5%CF%81%CE%AC-%CE%9C%CE%BF%CE%BD%CE%AE-%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BC%CF%8C%CF%81%CF%86%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%A4%CE%BF%CF%85-%CE%A3%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%BF%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%A4%CF%83%CE%AD%CE%BB%CE%BF>

<https://argolikivivliothiki.gr/2022/09/13/moni-metamorfoseos-tou-sotiros/>

https://www.tolo.gr/gr/Attractions/Argolida/Tolo/Monastery_of_the_Metamorphosi_of_the_Sotir_%28Transfiguration_of_the_Saviour%29_in_Tselo,_Asini-185

<https://argonafplia.gr/2018/08/07/%CE%B5%CE%BA%CE%B4%CE%AE%CE%B%CF%89%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B2%CF%85%CE%B6%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BD/>

<https://www.nafplio-tour.gr/en/category/The-Monastery-of-the-Metamorfosi-of-the-Sotir-Transfiguration-of-the-Saviour-Asini>

Οι Ταξιάρχες στο Ελάφι Καλαμπάκας|Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας (ekt.gr)

Αρχιτεκτονικοί ρυθμοί εκκλησιών (byzantineathens.com)

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού | Ναός Αγίων Αναργύρων (culture.gr)

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού | Ναΰδριο Αγίας Τριάδας (culture.gr)

Οι σταυρεπίστεγοι ναοί στη βυζαντινή αρχιτεκτονική | Διακόνημα (diakonima.gr)

ΣΤΑΥΡΕΠΙΣΤΕΓΟΙ ΝΑΟΙ | PDF (scribd.com)

<https://www.nafplio-tour.gr/el/category/%CE%9C%CE%BF%CE%BD%CE%AE-%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BC%CF%8C%CF%81%CF%86%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82-%CE%A3%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%BF%CF%82-%CE%91%CF%83%CE%AF%CE%BD%CE%B7?filter=%CE%95%CE%BA%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%83%CE%AF%CE%B5%CF%82> (VR)